

ჭადჯაძის თანხები

საქართველო

ბუფონი

ამონაწილი

» მონაწილე «
თ ბ ი ლ ი ს ი
1972

წი ნ ა თ მ ა

მე რომ მკითხოთ, მთარგმნელის ღვაწლი მწერლის ღვაწლის ოდენაა, ხშირად უფრო მნიშვნელოვანი და სასარგებლოც კი — დიდი საქმეა, მიაკვლიო მსოფლიოს რომელიმე კუთხეში თავის ხალხთან, თავის ენაზე მოსაუბრე მწერალს, აღმოაჩინო მასში კაცობრიობისათვის სასარგებლო რამ და მიიტანო იგი საკუთარ ხალხამდე, ჩაწვდე მწერლის ენის სიღრმეს, ნიუანსებსა და დიდის რუღუნებით გადაიტანო იგი შენს ენაზე.

დიდად შემცდარა ის, ვინც მთარგმნელის თავგანწირულ შრომას ღირსეულად არ აფასებს.

მთარგმნელი ხომ ორი ხალხის შემაერთებელი ხიდაია მწერლები ვერასოდეს გადაუჭდით ჯეროვან მადლობას ჩვენს ამ კეთილისმყოფელებს, აუღიტორიას რომ გვიფართოებენ და სხვადასხვა ხალხში მეგობრებს ვეძენენ. ხოლო მკითხველები მათგან ისევე ეართ დავალებულნი, როგორც ჩვენი მასწავლებლებისაგან. კულტურის ეს კეთილი მოციქული ხომ ახალ-ახალ სარკმელებს ხსნიან ჩვენი გონების თვალსაწიერზე.

ჩემი მოთხრობების ქართულ ენაზე თარგმნას ჩემთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს — დიდედით მეც ქართველი ვარ. ჩვენს ოჯახში უფროსები ქართულად ლაპარაკობდნენ, ხშირად აწვდენდნენ ხმას საქართველოს, იცავდნენ ქართულ ადათ-წესებს.

შარშან, როცა პირველად ჩამოვედი საქართველოში, უცნაური გრძნობა დამეუფლა: თითქოს აღრეც ვყოფილიყავი აქ. ქართველი ერი, ქართული ყოფა, ქართული მუსიკა ახლობლად ვცანი. საქართველოს ბუნება, მისი ჰავა, ძალიან ახლობლად მეჩვენა.

არ ვიცი, ქართველები გულთან ახლოს მიიტანენ თუ არა ჩემს ნაწარმოებებს?

ჩემს პირველ მეკვლეს ლია ჩლაიძეს გულითად მადლობას მოვახსენებ.

ქართულ ენაზე გამოსული ჩემი პირველი წიგნი ყოფილიყოს ქართველი მკითხველებისადმი პირველი მეგობრული წერილი, რომლითაც თითოეულ მათგანს კეთილ სურვილებს ვუთვლი.

ბაღდატ თანერი.

სტამბოლი, 1971 წლის 1 იანვარი.

მ თ ა რ ბ მ ნ ე ლ ი ს ა ბ ა ნ

თანამედროვე თურქულ ლიტერატურას მხოლოდ გეოგრაფიული პრინციპით თუ დააყენებდა კაცი აღმოსავლურ ლიტერატურათა გვერდით. იმ დიდმა ძვრებმა, რომელთაც სათავე მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან დაიდეს, და განსაკუთრებით მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ წლებში გაძლიერდნენ, თურქული ლიტერატურა ჩააბეს საერთო ევროპული კულტურის ფერხულში. დღეს არაერთი თურქი მწერალი წერს ევროპული ლიტერატურის დონეზე. მათ შორის ჰალდუნ თანერი ერთ-ერთი პირველთაგანია.

ჰალდუნ თანერი დაიბადა 1916 წელს სტამბოლში. მამამისი აჰმედ სელაჰათინ ბეი საერთაშორისო სამართლის პროფესორი იყო. თანერმა საშუალო განათლება ვალათასარაის ლიცეუმში მიიღო. ეს ლიცეუმი ყველაზე პრივილეგირებული ევროპული ტიპის სასწავლებელია თურქეთში. შემდეგ გერმანიაში, ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტში სწავლობდა ეკონომიკასა და ფილოსოფიას. მეორე მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე დაბრუნდა სამშობლოში და დაამთავრა სტამბოლის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი გერმანული ენისა და ლიტერატურის განხრით. აქვე 1954 წლამდე კითხულობდა გერმანული ლიტერატურის ისტორიას. 1954—1957 წლებში თანერი ავსტრიაშია, სწავლობს ვენის თეატრალურ ინსტიტუტში და შტადტის თეატრში (ვენა) ეუფლება რეჟისორის ხელოვნებას. 1957 წ. ბრუნდება სტამბოლში და უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტსა და ჟურნალისტიკის ინსტიტუტში კითხულობს ხელოვნების ისტორიის, თეატრის ისტორიისა და გერმანული ლიტერატურის ისტორიის კურსებს, თანამშრომლობს გაზეთ „თერჯუმანში“, სადაც აქვეყნებს სტატიებს კულტურისა და ხელოვნების საკითხებზე.

ჰალდუნ თანერი ლიტერატურულ ასპარეზზე 1945 წელს გამოვიდა და სულ ათიოდე წელში გამოაქვეყნა მოთხრობების ხუთი კრებული. გაზეთ „თერჯუმანში“ სხვადასხვა დროს დაბეჭდილ სტატიებს კი თავი მოუყარა წიგნში „წერილები სირაქლემას“.

1954 წლიდან თანერი ძირითადად დრამატურგიაში მუშაობს. მისი პიესები არნახული წარმატებებით იდგმება თურქეთის სცენებზე. მარტო ერთ თეატრალურ სეზონში (1964 წ.) თანერის პიესა „ქეშანელი ალის დესთანი“ 275-ჯერ დაიდგა თურქეთის სხვადასხვა ქალაქში.

სტამბოლის ცენტრალურ რაიონში, ბეიოღლულზე, ღამის კაფეს

შენობაში მოთავსებულია პატარა თეატრი, რომელსაც „სირაქლეზის თეატრი“ ჰქვია. ამ თეატრის ხელმძღვანელი, რეჟისორი და დრამატურგი პალდუნ თანერია.

დრამატურგიაში უფრო ნათლად გამოვლინდა თანერის მოქალაქეობრივი პათოსი.

პალდუნ თანერმა მსოფლიო აღიარება 1952 წელს ჰპოვა, როცა მის ნოველას „წვიმდა შიშპანზე“ გაზეთ „ჰერალდ ტრიბუნის“ (აშშ) მიერ გამართულ საერთაშორისო კონკურსში პირველი პრემია მიენიჭა.

პალდუნ თანერი პირველი ლაურეატია საით ფაიქის სახელობის პრემიისა, რაც თურქეთში ყველაზე დიდ ლიტერატურულ პრემიად ითვლება ნოველის ჟანრში. თანერი არაერთხელ აღიარეს წლის ყველაზე პოპულარულ მწერლად თავის სამშობლოში.

თანერის ნოველები და პიესები გამოცემულია გერმანიაში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ავსტრიაში, შვეიცარიაში, შვეიცარიაში, იზრაელში, იუგოსლავიაში, უნგრეთში, პოლონეთში, ნორვეგიაში და სხვ. ორჯერ გამოიკა თანერის ნოველები რუსულ ენაზე. პირველად 1965 წელს, მეორედ 1971 წელს.

ერთი დამახასიათებელი მანერა აქვს თანერს — ნოველისტს; იგი განზე დგას ნოველაში მომხდარი ამბებისაგან. არასოდეს არ ახვევს მკითხველს საკუთარ მსჯელობებს, ხშირად უმციერესი რემარკისგანაც კი იკავებს თავს. პირისპირ ტოვებს მკითხველს გმირებთან, უდიდესი ნდობით ეკიდება მას — სჯერა, მიუხედავად სათქმელს.

იმედი გვაქვს, ქართველი მკითხველი ადვილად ჩასწვდება იმ ზუსტ ფსიქოლოგიურ დეტალებს, ჰუმანიზმით გამთბარ მსუბუქ იუმორს, რაც პალდუნ თანერის ნოველების მდიდარ ქვეტექსტს ქმნის.

თორმეტს აკლია ერთი წუთი

როგორ დამეწყო, როდის დამეწყო, არ ვიცი. ეს კი მახსოვს, ცხრა წლისა ვიყავი, ავადმყოფობის პირველი ნიშნები რომ ვიგრძენი.

სტუმრები გვყავდა. ბაღში ვისხედით. ერთმა ხანში შესულმა კაცმა საათი იკითხა. საათი არავის აღმოაჩნდა. ჩემმა სიძემ შინ შეირბინა გასაგებლად.

— თხზის ოცდასამი წუთია, — წამოვიძახე მოულოდნელად. ეს სიზუსტე თავდაპირველად არავის გაჰკვირვებია; თუ თვალს ადევნებ გემების მიმოსვლას ბოსფორის სრუტეში, შეგიძლია, დრო წუთის სიზუსტით დაადგინო. მაგრამ როცა ნახეს, რომ სრუტეში არავითარი გემი არ ჩანდა, თვალები ჰყიტეს გაოცებისაგან.

— როგორ მიხვდი?

— რა ვიცი, ერთბაშად მომადგა ენაზე.

— შემთხვევით მოუვიდა, გეთაყვა, — თქვა ცხონებულმა მამიდაჩემმა, — ხდება ხოლმე, იტყვი და დამემთხვევა.

— რასაკვირველია, დამემთხვევაა. ასეთები ხდება? — კვერი დაუქრეს სხვებმაც.

რა იოლად იცილებენ ხოლმე ადამიანები თავიდან ამბებს, რომლებიც მათი აზრების ჩვეულებრივ მსვლელობას არ ეგუება! ერთბაშად დაასკვნეს, რომ ეს გამოცნობა უბრალო შემთხვევითობა იყო. ყველამ დაიჯერა, ლამის მეც დავიჯერე... კიდევაც დავიჯერებდი, რომ...

მას შემდეგ ორ კვირასაც არ გაუვლია. ერთ ღამეს ოფლში გახვითქულს გამომეღვიძა.

— პირველს აკლია ხუთი წუთი, პირველს აკლია ხუთი წუთი, — ვლულულულებდი ძილმღვიძარი.

ავდექი, სინათლე ავანთე, პაპისეულ ძველ კედლის საათში მართლაც პირველს ხუთი წუთი აკლდა.

რატომ გამეღვიძა? საიდან მომელანდა, რომ პირველს ხუთი წუთი აკლდა? ეგებ, სიზმარში ვნახე? ან, იქნებ ბურჯანში მყოფს მო-

შეჩვენა? ცოტაც და, საათმა ერთხელ დარეკა. თითქო თავში დამკრესო, ერთბაშად გამოვფხიზლდი. არა, ეს უკვე შემთხვევითი ვერ იქნებოდა. თავბრუ მეხვეოდა, ყურები მიწიოდა, გაურკვეველმა შიშმა შემიპყრო. იმ წუთში პირველად ვიგრძენი ტიკტიკი საათისა, რომელიც თურმე ჩემში მუშაობდა და მე კი არ ვიცოდი. ეს ტიკტიკი არ ჰგავდა ჩემი გულისცემის რიტმს, თორემ ასე აღარ გავოცდებოდი. იგი არც ჩემი ჯიბის საათის ხმას ჰგავდა: უფრო მძიმე და სავესე იყო. სწორედ ისეთი, დიდი ქანქარა რომ გამოსცემს ხოლმე. ნამდვილი კოშმარი იყო. ავდექი, ხელ-პირი დავიბანე. ის რიტმი ისევ ყურებში მედგა. ცარიელ ოთახში გავედი და ჩავკეცე. ამაოლ. საცვლების ამარა გარეთ გამოვვარდი. ზღვის ტალღები სანაპიროს ჯებირს ეხეთქებოდა და მისი ხმა საოცრად ემთხვეოდა იმ რიტმს, ჩემში რომ დაბუღებულყო. „ნამდვილად ვაფრენ“, — გავიფიქრე. ცივმა ოფლმა დამასხა. გონება დავკარგე. მომცვივდნენ, მომასულიერეს, მეკითხებოდნენ: ცარიელ ოთახებში რას ეძებდი, ან ბაღში რა გინდოდაო? ხმას არ ვიღებდი. საერთოდ, ძალიან მეშინია ავადმყოფობისა და ექიმებისა. ახლა კი დავრწმუნდი, ვგიჟდებოდა თქი და გაჩუმება ვარჩიე. არ გავამხელ, რა მჭირს, იქნებ, თავისით გამიაროს. თურმე ნუ იტყვიო, ცუდად მოგქცეულვარ. რომ შეთქვა, ეგებ, მაშინვე ეღონათ რამე და მშველდებოდა.

მერე, როცა პირველი შიში გამინელდა, ამ აღმოჩენამ ცოტაოდენი სიამოვნებაც კი მომანიჭა. სკოლაში ხმა გავარდა: შეუძლია, დრო ისე გაივოს, რომ საათს არ დახედოსო. ვისაც საათი ჰქონდა, ჩემზე ასწორებდა, ვისაც არა და — მე მეკითხებოდა, რამდენი წუთი დარჩა გაკვეთილის დამთავრებამდეო. უფრო მოხერხებულები კი უცხო ბიჭებთან სანაძლეოს ღებდნენ და ფულს იგებდნენ.

უნივერსიტეტში რომ შევედი, დროის შეგრძნება უფრო გამიძლიერდა. წუთებს კი არა და, უკვე წამებსაც ზუსტად აღვნიშნავდი. ერთხელ, მძლეოსნობაში შეჯიბრების დროს, რვაას მეტრზე რბენის შედეგი ქრონომეტრისტებზე უმალ მე განვსაზღვრე. ეს ამბავი გაზეთებშიც დაიბეჭდა და ერთი იმ დროის სახელგანთქმული ფსიქიატრის ყურამდე მივიდა. ფსიქიატრმა მომძებნა, რამდენიმე შეკითხვა მომცა და საათი გამომაცნობინა. შემდეგ კი სამედიცინო საზოგადოებაში ჩემს შესახებ მოხსენება წაიკითხა.

არასოდეს დამავიწყდება ეს მოხსენება. იგი ასე იწყებოდა: „აღ-

მოხნდა ზედმიწევნით განვითარებული სმენა და დროის გამოცნობის ისეთი უნარი, რომელიც მეექვსე გრძობას უახლოვდება“.

მე კი მერჩია, ეს მოვლენა მემკვიდრეობის გავლენით აეხსნათ. სულ გადავიხსრივე ჩემი გენეალოგია. ვერაფერი ვიპოვე. არა და, დარწმუნებული ვარ, ჩემს წინაპრებში უექველად იქნებოდა ვინმე დროსთან, საათთან დაკავშირებული — მესაათე, თუნდაც საათების მომმართველი. თორემ, მთელი დანაშაულის გადაბრალება ჩემს ოთახში დაკიდებულ კედლის საათზე, როგორც ამას ექიმი სჩადიოდა, დაუსაბუთებლად მიმაჩნდა.

ჩემს ოთახში, სწორედ საწოლის პირდაპირ, ჩემი პაპების პორტრეტებს შორის წინაპართაგან დარჩენილი კედლის საათი ჰკიდია. ქვეყანაზე რომ გავჩნდი, ყურში პირველად მისი ხმა მომხვდა. ჩემი ბავშვობისა და ჭაბუკობის დღეებსა და ღამეებს ამ საათის ტიკტიკი აღნუსხავდა. ჩემი ცხოვრება რომ კინო-ფილმი ყოფილიყო, მისი მუსიკალური ფონი ეს ტიკტიკი იქნებოდა. ჩემი ცხოვრების რიტმიც ხომ ისეთივეა, როგორიც ამ საათის ქანქარისა: მძიმე და სავსე. ჰოდა, ექიმიც ასკვნის: ვინაიდან მე დაჯილდოებული ვარ ზებუნებრივი სმენით, ჩემმა ქვეცნობიერებამ გრამფორფიტასავით ჩაიწერა და შეინახა ამ ქანქარის რხევის რიტმი. ახლა კი ამ ტემპს ვგრძობ და რეზონატორივით ვიმეორებ. ერთი სიტყვით, ცოცხალ საათად ვიქეცი და კედლის საათთან შეწყობილად ვმუშაობ.

ამ დღეში ჩავარდნილს ისლა მიკვირდა, ჩემი კედლის საათივით ყოველ თხუთმეტ წუთში რომ არ ვრეკდი.

ცუდად, ძალიან ცუდად არის საქმე. ცოტაც და, ყოველგვარ საზღვრებს გადავცდები და მარტო მაშინ კი არა, როცა მკითხავენ, უკითხავადაც, სატელეფონო ცენტრის „მოლაპარაკე საათივით“ დავიწყებ ყოველი გავლილი წუთის შეუჩერებლად ჩამოთვლას. ექიმს ეს ამბავი აინუნშიაც არ მოსდის. ფსიქიატრისათვის საათად ქცეული ადამიანი ისეთივე ჩვეულებრივი ამბავია, როგორც კაცი, რომელსაც თავი ცხენი, მატარებელი ან მწიფე მსხალი ჰგონია. შეშლილობაც ასე იწყება. აბა, რომელი ექიმი ეტყვის თავის პაციენტს პირში „შენ ურევ, ძმაო“.

— გონს მოდი, საქიფ ეფენდი, — ვაფრთხილებ ჩემს თავს. ეს სენი თუ საკუთარი ნებისყოფით არ დათრგუნე, ექიმი, წამალი, შთაგონება არას გიშველის. მტკიცედ გადავწყვიტე: მორჩა, დღეიდან თავს ვანებებ დროის გამოცნობას. აქამდე საათი არა მქონია,

რაში მჭირდება-მეთქი, ვფიქრობდი. ახლა კი ვიყიდე, ახალი მოდისა — თვეებსა და დღეებსაც რომ უჩვენებს. თუ არ დავხედდე, არ ვპასუხობ. სამი-ოთხი კვირის განმავლობაში ერთხელაც არ შეშლია. მერე კი... მართალი უთქვამთ, „ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო“, როგორც კი საათს იკითხავდა ვინმე, მაშინვე ზეპირად ვპასუხობდი. ცოტა არ იყოს, გულში შიშაც შემეპარა: ერთიც ვნახოთ და, უვარჯიშობით დამიჩლუნგდეს ეს იშვიათი უნარი? ხანდახან, დღეში ერთხელ ან ორჯერ, როცა ნებისყოფა მალატობდა, კვლავ ვიწყებდი დროის გამოცნობას. რა მექნა, საათზე დახედვაც შეზარებოდა. რამდენჯერმე თავის მოტყუებაც ვცადე. აი, ახლა არ დავფიქრებდი და ისე, ალაღბედზე ვიტყვი, რომ რვა საათი და თხუთმეტი წუთია. დავხედავ საათს — სწორად მითქვამს. მართლაც, ცხრის თხუთმეტი წუთია. რა გინდა, რომ ქნა? მაინც ვიგებ ზუსტ დროს.

ერთხელ — ის დღე სამუდამოდ დამამახსოვრდა — ქადიქოიში მუნიციპალიტეტის საათის ქვეშ გავიარე. ვიფიქრე: მოდი, ერთხელაც მოვიტყუებ თავს და ვიტყვი, რა დროა-მეთქი. „შვიდი საათი და თხუთმეტი წუთია“, — ვთქვი ჩემთვის. შევხედე საათს — შვიდი საათი და ოცდაერთი წუთი იყო. თვალებს არ დავუჯერე. „საქიფ ოზდამარ, — ვუთხარი ჩემს თავს, — ჩაიწერე, ძმაო, დავთარში დღევანდელი თარიღი. დღეს ის ბედნიერი და ღირსსახსოვარი დღეა, როცა შენ ნორმალურ ადამიანთა რიგებში ჩადექი“. მაგრამ ხანმოკლე იყო ჩემი სიხარული: ვიღაც მუშამ საათს კიბე მიადგა და მექანზმში ჩხირკედელაობას მოჰყვა. თან ბუზლუნებდა: ისევ ათი წუთით წასულა წინ ეს ოხერიო.

რამდენ ექიმს არ მივმართე, ყველა მამშვიდებდა, საშიში არაფერიყო. ღმერთმა ქნას!

— გაზვიდის? — ვეკითხებოდი.

— ვინ იცის? თუნდაც დარჩეს, რას გიშავებთ, პირიქით, სასარგებლოც კია.

ჰოო... სარგებლობას ვერ უარვყოფ. ჯერ არც ერთხელ არ დამგვიანებია მატარებელზე, ან გემზე. საღამოთი, რა დროსაც არ უნდა დავწვე, დილით, როცა მინდა, მაშინ ვიღვიძებ, თითქოს ჩემში მადღვიძარა საათი დაუყენებიათო. ჯერ არ მახსოვს, რადიოს მიერ გამოცხადებულ საათს ჩამოვრჩენილიყავ, ან წინ გამესწროს. ეს მართლაც, კარგია, მაგრამ როდემდე შეძლებს ჩემი მეხსიერება, ჩემი

ქვეცნობიერება, მგრძნობიარე ანტენასავით სუფთად და ცოცხლად დაიჭიროს დრო? ნუთუ ერთ მშვენიერ დღეს არ გადაიტვირთება ჩემი აკუმულატორი?

— დაივიწყე დრო, ყურადღებას ნუ მიაქცევ, რაში გაინტერესებს, რომელი საათია? — მეუბნება ჩემი ექიმი.

კარგი, დაივიწყებ, მაგრამ საქმე მართო დრო როდია. რა ვუყო იმ რიტმს, ჩემში რომ დაბუღებულა? ვთქვათ, აღარ ვიფიქრე საათზე, მაგრამ ყველგან რომ ჩემს რიტმთან შესაბამისობას ვეძებ, ამას რაღა ეშველება? უდიდეს სიამოვნებას მგვრის ყველაფერი, რაც კი ქანქარის რიტმს მომაგონებს: ცხენის ფეხის ხმა, ავეჯში ჩაბუღებული ჭიის ჭრიჭინი, ონკანიდან ჩამოსული წყლის წვეთების ხმა, მატარებლის ბორბლების ხმაური, ქვაფენილზე მიმავალი კოჭლი მოხუცის ნაბიჯები... ეს ხმები, როგორი დაღლილიც არ უნდა ვიყო, მასვენებს, მოწყენილს მამხიარულებს, მაგრამ ამ რიტმის დარღვევა საშინლად მაფორიაქებს. როცა გემი გაივლის, ზღვა აბორჯდება და ტალღები უფრო სწრაფად ეხეთქებიან ნაპირს, ნერვიულობა მიბჟრობს, აღგილს ველარა ვპოულობ, მუშაობას ვწყვეტ, გონება მერევა. თუ ვზივარ, უეჭველად წამოვხტები, თუ მძინავს, გამეღვიძება და ეს იმიტომ, რომ ტალღებს შორის ჩვეულებრივი ინტერვალი ირღვევა. ჩქარი მდინარეც უკარგავს კაცს საათის რიტმს. სამი წლის წინათ ერთ ქალაქში ვცხოვრობდი. ქალაქს მდინარე ჩამოუდიოდა. როგორც კი გაზაფხულდებოდა და მდინარე აღიდდებოდა, წონასწორობას ვკარგავდი, ისეთი მოუსვენრობა მეუფლებოდა, რომელსაც მხოლოდ ჩამორჩენილი საათი თუ განიცდის. ისე გამიჯდა მთელს არსებაში ქანქარის რიტმი, რომ ნაბიჯებსაც მას ვუწყობ. ამიტომ არის, რომ ვინმესთან ერთად ქუჩაში სიარული არ შემიძლია. საცოლესაც ამან გამყარა. მე რომ ერთ ნაბიჯს გადავდგამდი, ის ორნახევარ ნაბიჯს აღვამდა. ორი ან სამი რომ გადაედგა, კიდევ ავითანდი, მაგრამ ორნახევარი, ორნახევარი! აბა, ასეთი ადამიანის სულის რიტმი როგორ შეეწყობოდა ჩემსას?!

რად მიყვარს დასავლური მუსიკა? იმიტომ, რომ ყოველ მელოდიაში მეტრონომის თვლასა ვგრძნობ. იმ დღეს ბალკანეთის რომელიღაც რადიოსადგური ბეთჰოვენის მერვე სიმფონიას გადმოსცემდა. სიმფონიის მეორე ნაწილი, რომელიც მეტრონომის რიტმული ტემპით არის დაწერილი, თითქო მეტრონომის გამო-

გონებლის — მალცელის პატივსაცემად დაუწერიათო, ჩემი საყვარელი Allegretto scherzando იმ ოხრებზე rubato-დ არ დაუტყრეს. მინდოდა, ვწვდომოდი რადიოს და ძირს დამეხეთქებინა.

ყველაზე მეტად გაჩერებული საათები მიხუთავს სულს. როცა თოფქაფის¹ მუზეუმში ვარ ხოლმე, არ შემიძლია, არ შევიდე საათების განყოფილებაში. მაგრამ შევალ თუ არა, სუნთქვა მეკვრის, ვიხრჩობი; მაშინვე გარეთ უნდა გამოვვარდე. რაოდენ ძვირფასი და ხელოვნების როგორი შედეგრიც არ უნდა იყოს, გაჩერებული საათი მაინც ჩამქრალ შუქურასა ჰგავს. თუმცა გაჩერებულ საათსაც აქვს თავისი ღირსება: დღე-ღამეში ორჯერ უჩვენებს ზუსტ დროს.

ზამბარა მარტო საათის ძირითადი ნაწილი კი არ არის, არამედ ცხოვრებისაც. განა ყოველი ჩვენთაგანი სხვადასხვანაირად მომართული საათი არა ვართ? რა არის ჩვენი ცხოვრება, თუ არ ავსება და დაცლა? ხანში შესული კაცის სიკვდილი ზამბარის გაშლაა, ახალგაზრდის სიკვდილი — ზამბარის გაწყვეტა. განა აღზრდა, კულტურა, ასე თუ ისე, არა ჰგავს მოსამართ მექანიზმს? როგორც მოგვმართავენ, ისე ვსაუბრობთ, ისე ვიქცევით. ზოგი ჯერ ისევ თურქეთის დროით მუშაობს, ზოგი კი გრინვიჩის ან სან-ფრანცისკოს დროზე გადასულა. ზოგი წინ მიდის, ზოგი ჩამორჩება. თუ რომელიმე ჩვენგანი წინ გაუსწრებს სახელმწიფო დროს, ანუ სტანდარტულ სიზუსტეს, საათების მთავარი რეგულატორი, რომელსაც კანონი ეწოდება, აგვიყვანს და უკანვე გადაგვსვამს. არ გაგულისდეს, თორემ სულაც გაგვაჩერებს! თუ ვინმე ჩამორჩა, მინდოდა მეთქვა, წინ გადასწევს-მეთქი, მაგრამ როგორ გეკადრებათ! ჩამორჩენილები ვის ახსოვს?! ჩვენი ქვეყანა ხომ სავსეა საათებით, რომლებიც ეზანის² დროით მუშაობენ.

ამას სიტყვის მასალად როდი ვამბობ. ადამიანები ყველაფერში ჰგვანან საათებს. ალბათ, კიდევ გაგეცინებათ, მაგრამ მოცალეობის ეპოს ჩემი ყველაზე საყვარელი გასართობი ადამიანების საათებისათვის მიმსგავსებაა. ვუყურებ ჩემს ნაცნობებს, ნათესავენ და ვფიქრობ, როგორი საათი იქნებოდა-მეთქი. ანდა, შევჩერებივარ საათს და ვცდილობ, წარმოვიდგინო, კაცი რომ იყოს,

¹ ისტორიული მუზეუმი სტამბოლში.

² მუსლიმთა ლოცვად მოწოდება, რომელსაც საგანგებო პირი (მუეზინი) ასრულებს ღღეში ხუთჯერ.

როგორ ხასიათს გამოიჩენდა. ავიღოთ, მაგალითად, ჩემს ოთახში დაკიდებული კედლის საათი. მე მისი თანდასწრებით „მამბოს“ ვერ-დავუკრავ, ვერც ქალს გადავეხვევი. ასე მგონია, მისი მინის მიღმიდან პაპაჩემი მითვალთვალებს. როცა რადიოში „ითრიდან“ ან „დედე ეფენდიდან“ უკრავენ რამეს, საათი თავის სტიქიაშია და ისე მედიდურად გადმოგვყურებს, თითქოს თვალში ვეპატარავებო.

„ვინ იცის, — ვფიქრობ, — ერთ დროს რა დარბაისლური საათების ბატონკაცური რეკვა მოუსმენია და ახლა ჩვენი ქარაფშუტა საათების ბავშვური ტიქტიკით თავი აქვს მობეზრებული-მეთქი“. ამ საათს რომ საუბარი შეეძლოს ალბათ, დივანის¹ მაღალფარდოვანი ენით ილაპარაკებდა. აკი ისე რეკს, თითქოს არუხს² კითხულობსო.

სასტუმრო ოთახში კამოდზე რომ საათი გვიდგას, დიდდაჩემის ნამზითვი ყოფილა. დიდდაც რომ საათად წარმოვიდგინო, უეჭველად ასეთივე ფაქიზი, კოპწია და თვალისმომჭრელი იქნებოდა.

იცით, პოლიტიკოსები რას მაგონებენ? ძველ მომღერალ საათებს თოფქაფის მუზეუმში რომ მინახავს — გინდა საზნებო მუსიკით შეგხვდებიან, გინდა სამგლოვიარო მარშით გაგაცილებენ.

ამას წინათ სამსახურში ჩვენი შეფის თავთან დაკიდებულ საათს ვაკვირდებოდი. საათი უხმოდ მუშაობდა და ვფიქრობდი, ერთ მშვენიერ დღეს ჩვენი შეფი რომ საათად იქცეს, ალბათ, ასევე იმუშაებდა — ჩუმად, უხმაუროდ. ვერც კი გაიგებ, თუ მუშაობს. შეხედავ — დიდი ისარი გაუნძრევლად დგას. მეორედ შეხედავ და, უკვე ერთ წუთს გაურბენია.

აი მუსიკოსები კი მართლა მეტრონომებით მუშაობენ. განსაკუთრებით — დირიჟორები. ისინი ხომ ხან ტოსკანიანიში, ხან კარაიანიში, ხან კი ფურტბეგლერში განსახიერებული მეტრონომები არიან.

მეტრონომს საათთან შედარებით ერთი უპირატესობა აქვს: შეგიძლია შეანელო ან ააჩქარო ტემპი. ასწევ სიმძიმეს, ტემპი შენელებს: ტიკ... ტაკ... ტიკ... ტაკ... დასწევ — აჩქარდება: ტიკტიკ...

¹ დივანის ლიტერატურა, კლასიკური ლიტერატურა.

² გრძელ და მოკლე ხმოვნების მონაცვლეობაზე დამყარებული აღმოსავლური ლექსის ფორმა.

ტიკტაკ... ნეტავ, საათებზეც შეიძლებოდეს ასეთი ტვირთის დაკიდება. იმ დღეს ჩემს ექიმს გავანდე ეს სურვილი. გაეცინა.

— რაო, ახლა ჟამთასვლის შენელებაკ მოინდომე?

მერედა როგორ! უწინ არა მქონია ამის სურვილი. ამ ბოლო ხანს გამიჩნდა. ახლა დამეუფლა შეშფოთება საათისა, რომელიც გრძნობს, საცაა ზამბარა გაეშლება. ეგებ, ამაოდ ვშიშობ. ეგებ, ჭერ არ გაიშალოს ჩემი ზამბარა, მაგრამ, ერთიც ვნახოთ და, გაწყდეს?! აქედან მოდის ჟამთასვლის შენელების, აღსასრულის უკან გადაწევის დაუოკებელი სურვილიც.

ყოველთვის მაშინებდა ნაადრევი სიკვდილი: ამისი ხომ ყველას ეშინია. მერე რატომ? ბევრი ვიფიქრე და მივხვდი: იმიტომ, რომ სისხლსავსე ცხოვრებით არ ვცხოვრობთ. რას ვგულისხმობ სისხლსავსე ცხოვრებაში? — გიყვარდეს, უყვარდე, ერთობოდე, განცხრომას ეძლეოდე? — არა. ჭიანჭველასავით თავაუღებლივ შრომობდე, რაღაცას ქმნიდე, შვილებს ზრდიდე, საზოგადოებისათვის სარგებლობა მოგქონდეს? — ესეც ცარიელი სიტყვებია! სისხლსავსე ცხოვრება ნიშნავს ერთს — გრძნობდე დროის გასვლას.

ჩვენ დროში ვცურავთ, მაგრამ მაინც ვერა ვგრძნობთ მის სვლას. ის კი გადის, გადის და მხოლოდ იმასღა ვიგებთ, რომ უკვე გასულა. ამასაც საფეთქლებში გარეული ჭალარა, შუბლზე გაჩენილი ღარები, წელკავი, ავადმყოფობა და სიკვდილი გვაგებინებს. მაგრამ თუ მოვახერხებთ და შევიცნობთ დროის სვლას მანამდე, ვიდრე იგი კი არ გასულა, არამედ მხოლოდ მიდის, და მიდის ჩვენგან შეუმჩნეველად, თავიდან ავიცილებთ ჟამთასვლით გამოწვეულ ყველა უსიამოვნებას.

იციოთ, ეს სად აღმოვაჩინე? — გემბანზე, ერთ ახალწლის ღამეს ქაღიქოიში მიმავალმა. პალტოში გახვეული გემის კიჩოსთან ვიჯექი. ერთხანს წამთვლიმა. მერე ერთბაშად გამოვფხიზლდი და — „თორმეტს აკლია ერთი წუთი,“ — ვთქვი ჩემთვის. სანთურა ავანთე, საათს დავხედე. სწორია. წამების მაჩვენებელი ისარი 60-ს მიუახლოვდა, ერთი სუსტად დაიჩხაკუნა და თორმეტი საათი შესრულდა. დღეების აღმნიშვნელ კადრში ოთხშაბათი ხუთშაბათმა შეცვალა. 31 დეკემბერმა გადაიწია და მის ადგილზე 1 იანვარი გაჩნდა. საათი წლებს არ უჩვენებდა, მაგრამ მე ვიცოდი, 1952 წელი გათავდა და 1953 დაიწყო. და ეს ყველაფერი პაწაწინა წამის მარიათი იყო.

წუთი წუთს მისდევს, წუთები უსასრულოებაში გადადიან. ოთხ-შაბათს ხუთშაბათი მოაქვს, ხუთშაბათს-პარასკევი. ნოემბერი დეკემბრად იქცა, დეკემბერი — იანვრად, იანვარი თებერვლად იქცევა, თებერვალი კი — მარტად. ჩვენც ვაპობთ დროს, როგორც ეს გემი—სიბნელეს და წინ მივიწვევთ. საით? იქით, სადაც არ არის დრო. გამოჩნდა მოპირდაპირე ნაპირი. საიდუმლოებითა და უკუნით მოცულნი. ნელ-ნელა ვუახლოვდებით. ნეტა ეს გემი გაჩერდებოდეს, ანდა, უკეთესი, უკან-უკან წავიდოდეს. საათებისა და წუთების მაჩვენებელ ისრებს გზა აებნეოდეს და უკუღმა დატრიალდებოდეს. დღეების მაჩვენებელ კადრშიც ხუთშაბათი ოთხშაბათმა შეცვალოს, თვეებიც ბოლოდან აითვალოს. რა იქნება, დაიწყოს ბოლოდან მოძრაობა: აწმყოდან წარსულისაკენ, ახლიდან ძველისაკენ, შედეგიდან მიზეზისაკენ? დაიწყოს-მეთქი, ვამბობ, მაგრამ გამოვა რამე? გემი რომ უკან-უკან წავიდეს, ნაპირი, რომელსაც მივადგებით, ამჯერადაც განა ის ქვეყანა არ იქნება, საიდანაც წამოვედით? გინდა წინ წადი, გინდა უკან. სულერთია, ადრე თუ გვიან მაინც მიადგები ხმელეთს, რამეთუ ამქვეყნად ყველა ზღვას აქვს ნაპირი. რამეთუ, შეუძლებელია დროის სვლის შეჩერება. დრო მაინც გავა, რაც უნდა კარგად ვგრძნობდეთ მის გასვლას.

გემი კიხუტლესის სანახებთანაა. აი, სალაჯაქს ვუახლოვდებით, ესეც სელიმიე, მწვანე შუქი რომ მოჩანს, იქ ჰაიდარფაშას ყურეა, ეს ლურჯი ნათურა კორდონ ბლოზე არ ანთია? გემმა მოუხვია. აი, ქადიქოის ნავსადგომი.

სხვადასხვანაირი მგზავრობა არსებობს: ერთი — გავლილი გზის ყოველ ნაბიჯს რომ უკვირდები და განსჯი, მეორე — ზიხარ პირველი კლასის კაიუტაში, გაზეთის კითხვაში გართული და ერთბაშად გაიკვირვებ: „ოჰ, უკვე მოვსულვართო“.

როგორ ჰგავს ჩვენი ცხოვრება ამ პირველი კლასის კაიუტაში გაზეთის კითხვაში გართული კაცის ცხოვრებას! წუთების ყადრს მხოლოდ ახალი წლის მოახლოებისას ვივებთ. მის გასვლას მხოლოდ იმ ღამეს ვადევნებთ თვალს ყურადღებით. ისიც 11,55-დან 12 საათამდე. რამეთუ, ჩვენი ფიქრით, ეს წუთები ძველ წელიწადს ასრულებს და ახალს იწყებს. მაგრამ დადგება თუ არა ახალი წელი. კვლავ ჩავდივართ კაიუტაში და ისევ გაზეთის კითხვას ვიწყებთ. სინამდვილეში კი, რომელი დღის რომელი საათია, რომ ძველ წელს არ ასრულებდეს და ახალს არ იწყებდეს? რატომ ისეთსავე ყუ-

რადღებას არ ვაქცევთ ყოველი დღის ყოველ საათს, ყოველ წუთს, ყოველ წამს? რომ დავივიწყოთ ყველაფერი და ვიფიქროთ თითოეული წამის გასვლაზე, დრო, რომელიც შფოთიანი ნიაღვარივით მიქრის, ვაკე მინდორზე მდორედ მიმავალ მდინარედ იქცევა. ვიმეორებ: მთავარია, ყოველ წამზე გავამახვილოთ ყურადღება.

იკითხავთ, ეს როგორ მოვახერხოთ? — მოგახსენებთ. სრულიად ჩავიძიროთ საათის ხმაურში. ყველაზე სწორი გზა დროის, და აქედან გამომდინარე, ცხოვრების შეცნობისა, არის საათების გარემოცვაში ცხოვრება. აბა, სკადეთ: დაგმანეთ ოთახის კარ-ფანჯარა, გულადმა წამოწეკით, თვალები შავი ნაჭრით აიხვიეთ. განიღვენეთ თავიდან ყოველგვარი ფიქრი და მთელი გულისყურა საათისაკენ იქონიეთ, უსმინეთ მის ტიკტიკს, იფიქრეთ დროის სვლაზე, იმაზე, რომ ცხოვრობთ, რომ ხართ გემი, აპობთ დროს. მიიწევთ წინ, აქეთ-იქით სხლტებიან და იკარგებიან თქვენი ცხოვრების წუთები.

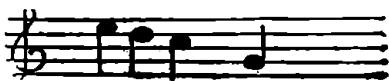
სწორედ ამიტომ დავიწყე საათების კოლექციის შედგენაც. აუქციონებზე, ანტიკვარულ მაღაზიებში ვყიდულობდი ყველა ჯურის საათს: წვრილზამბარიანებს, ელექტროსაათებს, სარქისოვის ძველ, ვერცხლისხუფიან საათებს. ის კი არადა, იმ დღეს ქუჩის უზარმაზარი საათი მოვათრიე შინ, ტრამვაის პარკში რომ ეგდო, როგორც გამოუსადეგარი.

დილაობით ოცდათხუთმეტ საათს ვმართავ. საღამოს, შინ დაბრუნებული გულადმა წამოგწევი და ყური მათკენ მიჰირავს. აღვიქვამ ყოველ წუთს, ყოველ წამს, წამის ყოველ უმცირეს ნაწილს და მთელი სისრულით ვგრძნობ, რომ ვცხოვრობ. როგორც სარქის კედლებიან ოთახში იქმნება ფართო სივრცის შთაბეჭდილება, ასევე საათების ტიკტიკი თითქოს აჩერებს დროს და, თუ იგი აქამდე თითებშუა წყალივით გვეპარებოდა, ახლა ხელშესახები ხდება.

ყოველი საათი თავისებურად მუშაობს: ზოგი ჩქარ-ჩქარა, ფათა-ფუთით, ზოგი დინჯად, აუჩქარებლად. ზოგი ქალივით მიცქრიანებს, ზოგი დაოთხილი გარბის, ზოგის რიტმი ბამბის საპნებისას მოგაგონებთ, ზოგი კი ისე ურტყამს, როგორც მჭედელი უროს. ერთის სიტყვით, ჩემი ოთახი ოცდათხუთმეტი საათის ნაირ-ნაირი ხმით არის სავსე.

„აი, — ვამბობ, — ერთი წუთი გავიდა.... ორი წუთი გავიდა.... სამი წუთი... ოთხი, ხუთი, ექვსი... თხუთმეტი წუთი...“ და ჩემმა

გულქვა კედლის საათმა საზეიმო კლასიკური მელოდიით გააცილა თხუთმეტი წუთი, რომელიც ჩემს ცხოვრებას მოაკლდა.

კვლავ ტიკტაკ, ტიკტაკ, ტიკტაკ, ტიკტაკ....

გავიდა ოცი წუთი... ოცდასამი.... ოცდახუთი.... ნახევარი საათი და, ისმის მეორე მელოდია, რომელიც ზეიმობს ნახევარი საათის გასვლას:

და როცა ნახევარი საათიც გადის, საათის სიხარულს საზღვარი აღარა აქვს და გახარებული იმით, რომ ჩემი სიცოცხლის კარგა მოზრდილი საათი გადასანსლა, აერთიანებს იმ მელოდიებს, წელან რომ ნაწყვეტ-ნაწყვეტად უკრავდა:

და ძინ... ძინ... ძინ...

როგორც კი გაისმის პირველი „ძინ“, თითქოს ღირიჟორის ნიშანზე, დანარჩენი საათებიც — დიდი და პატარა ერთად აიშვებენ თავს: ერთნი — მეხანძრეთა ზარივით: ლინგინ, ლინგინ... მეორენი — თითქოს კარზე რეკავენო: ზიირთ... ზოგი მედიდურად, ზოგი მშვიდად.... გუგულიანი საათის პატარა ჩიტიც რას ჩამორჩება? — გუ, გუ, გუ...

ამ აურზაურის შემდეგ კვლავ სიწყნარე დაისადგურებს: ტიკტაკ... ტიკტაკ... ისევ გადის ერთი წუთი, სამი წუთი, თხუთმეტი...

ბოლოს და ბოლოს, ან გავგიჟდები, ან მივალწევ საწადელს: შევიცნობ დროს და დავტკბები ცხოვრებით. გავთავისუფლდები სიკვდილის შიშისაგან, იმაზე ფიქრისაგან, რომ ერთხელაც იქნება, გაიშლება ჩემი ზამბარა, ან სულაც გაწყდება.

მაგრამ თურმე მესამე შესაძლებლობაც ყოფილა მოსალოდნელი. მე კი მანამდე არ მიფიქრია. თავდაპირველად მეორე შესაძლებლობა უფრო ძლიერად მეჩვენებოდა. ყოველ საღამოს, სამსახურიდან დაბრუნების შემდეგ ტიკტიკში გატარებული ორი საათი მეხმარებოდა, უფრო ღრმად ჩავწვდომოდი უამთასვლას. მას კოსმოსურ სიმშვიდეში გადავყავდი.

სამსახურიდან შვებულება ავიღე. თუ აქამდე დღეში ორ საათს ვანდომებდი დროის შეცნობას, ახლა თორმეტი საათი დავუთმე. ოთახში ჩავიკეტე. ოცი დღე არ გამოვსულვარ. ჭიუტად ვაგრძელებდი ექსპერიმენტს.

ჩემი შვებულების უკანასკნელი დღე იყო. ღამის თორმეტი საათი ხდებოდა. სავარძელში ვიჯექი და ვთვლემდი. ყოველთვის, როცა ასეთ დროს გამეღვიძებოდა ხოლმე, პირველად დროს ვიგრძნობდი. მაგრამ ამჯერად მოხდა წარმოუდგენელი: გავიღვიძე და საათი არც კი გამხსენებია. კარგი ნიშანია! საათებს შევხედე. ყველა საათზე თორმეტს ერთი წუთი აკლდა, მაგრამ ტიკტიკი არ ისმოდა. ვიფიქრე, გაჩერებულან-მეთქი, მაგრამ, არა. მუშაობდნენ: კედლის საათის ქანქარა მარჯვნიდან მარცხნივ მოძრაობდა, მჭედელიც ურტყამდა გრდემლზე უროს... თორმეტი საათი შესრულდა, მაგრამ თითქოს პირი შეუტრავთო, არც ერთი არ რეკავდა. ვინ იცის, იქნებ, რეკდნენ კიდეც, მაგრამ მე ვერ ვგრძნობდი. ვინ იცის რას ჰქვია! ძალიან კარგადაც რეკდნენ. ვხედავდი, როგორ ურტყამდა ზარზე ბერკეტი, როგორ გამოფრინდა და შეფრინდა გუგული, მაგრამ ხმას არ იღებდნენ. თვალი დავხუჭე და ჩემს შინაგან ხმას მივყურადე: ჩემი ქანქარის რიტმი სადღაც დაკარგულა. შევწუხდი. ჩემს დღეში ჩავარდნილი ნორმალური კაცი დაასკვნიდა, რომ დაყრუვდა, ან გაგიჟდა. მე კი ვიფიქრე, მოკვდი-მეთქი.

ექიმი მარწმუნებს, ცოცხალი ხარ, არ მომკვდარხარო, რომ მომკვდარიყავ, ამეებს ხომ ვეღარ დასწერდიო. ექიმებისაც აღარაფერი მჯერა. რაკილა არ მესმის საათების ხმა, რაკი ვეღარა ვგრძნობ ქანქარის რიტმს, ესე იგი, მე უკვე გაჩერებული საათი ვარ.

თუმცა, ვინ იცის, იქნებ, სწორედ ახლა ვუჩვენებ ზუსტ დროს?!

წვიმდა შიშვანეში¹

ერთ ამერიკელ ფოტოგრაფს თავისი აპარატის ობიექტივი ცხენის თვალით შეუცვლია და ისე გადაუღია ნაირ-ნაირი სურათები. ამ სურათებიდან ჩანს, რომ ცხენის თვალი საგნებსა და ადამიანებს თურმე ერთნახევარჯერ დიდად აღიქვამს, ვიდრე სინამდვილეშია. ვიდრე სინამდვილეშია-მეთქი, ვამბობ, უფრო სწორი კი იქნებოდა, მეთქვა: ვიდრე ისინი ადამიანს ეჩვენებდა, რადგან, საკითხავია, ჩვენ კი ვხედავთ საგნებს თავიანთი ჭეშმარიტი ზომით?

გამოჩნდა ერთი გერმანელი სწავლული, რომელმაც გამოიყენა ამერიკელი ფოტოგრაფის აღმოჩენა და განაცხადა: „ამრიგად, სამყაროს გადიდებული მასშტაბით აღქმა არის მიზეზი, რამაც დაუკარგა ცხოველებს საკუთარი ღირსების შეგნება და ჯერ კიდევ პრეისტორიულ ხანაში აქცია ისინი კაცთა მოდგმის თვინიერ მსახურებად“.

არ ვიცით, რომელი ცხენის თვალი გამოიყენა ფოტოგრაფმა ამ ცდისათვის, მაგრამ, ვფიქრობ, გერმანელი სწავლულის ჰიპოთეზა დიდი, დიდი, იმ ჯაგლაგებზე გავრცელდეს, რძეს, წყალსა და ნაგავს რომ ეზიდებიან და ცხენთა პროლეტარიატს ქმნიან, თორემ, აბა, ერთი, ალა ხანის ტაიქებიც ნახეთ! ბრწყინვალე საჭინბოებში რომ ცხოვრობენ და მოვლა-პატივი არ აკლიათ. ამ არისტოკრატიკა შთანთქმავლობას ხომ ლორდთა გენეალოგიის სიზუსტით აღგენენ? რა საფიქრელია, თითქოს კაცი მათაც გადიდებულად ეჩვენებოდეთ?! გადიდებული იქით იყოს, ალბათ, ბუნებრივი ზომითაც ვერ აღგვიქვამენ. მაღალ საზოგადოებაში მიღებულთ ჩვენ პაწაწინანი და უსუსურნი ვეჩვენებით, თითქოს შებრუნებული ღუბინდით გვიყურებენო.

ასეა თუ ისე, ჩვენი მოთხრობის გმირი ნაგვის მზიდავი ერთი

¹ სტამბოლის ერთ-ერთი ცენტრალური უბანი.

ჯაგლაგია, სწორედ იმათი ჯიშისა, ყველაფერს რომ ერთნახევარჯერ დიდად ხედავენ.

ახლახან შეუსრულდა ოცი წელი და ოცდამეერთეში გადადგა. ცხენისთვის ოცი წელი დაახლოებით იმდენივეა, რაც ადამიანისთვის სამოცი-სამოცდახუთი. ამ ჯაგლაგს სახელად კალენდერს¹ ეძახიან. მუნიციპალიტეტის სანიტარიის განყოფილებაში მუშაობს ჯერ კიდევ იმ დროიდან, როცა სტამბოლის ვალი² მუქიდინ ბეი იყო. საწყალს უკვე მიუღწევია საპენსიო ასაკისათვის და აბა, რა გასაკვირია. რომ საგნები ერთნახევარჯერ კი არაა, ორჯერ დიდადაც ეჩვენებოდეს.

მოქმედება მიმდინარეობს დაახლოებით დღის სამ საათზე, კალენდერის ყოველდღიური მოღვაწეობის ტერიტორიაზე—შიშკანეზე. ვილაც მუშას უზარმაზარი სარკე გაუდვია მხარზე და მიაქვს. აი, კალენდერმა ამ სარკეში თავისი გამოსახულება დაინახა. რა თქმა უნდა, დაინახა უფრო დიდად, ვიდრე სინამდვილეში იყო (ანუ ვიდრე ჩვენ ვხედავთ). დაინახა და დაიჭიხინა.

ეს ჭიხვინი შეიძლება ორ მიზეზით ახსნას კაცმა:

ა) კალენდერმა სარკეში თავისი თავი იცნო და ამ არსებამ, ირგვლივ ყველაფერს გადიდებულს რომ აღიქვამდა და ამიტომ თავი პატარა და უმწეო ეგონა, მადლი და ბოლოს საკუთარი ღირსება იგრძნო.

მაგრამ ეს რომ დავასკვნათ, ისიც უნდა ვთქვათ, რომ კალენდერს მანამდე არასოდეს დაუნახავს თავისი თავი, რაც შეუძლებელია. ასეთი ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე და ისიც ისეთ დიდ ქალაქში, როგორც სტამბოლია, უეჭველად დაინახავდა. სარკეში თუ არა, კოდის წყაროში, მდინარეში, ანდა ქუჩაში დამდგარ გუბეში მაინც. ის კი არა, ვინ იცის, რამდენჯერ ველარ მოუწყვეტია მელანქოლიური მზერა გუბის ზედაპირზე არეკლილი საკუთარი გამოსახულებისათვის, რომელსაც ოდნავ არხევდა მსუბუქი ნიავი; ალბათ, რამდენჯერ მოხიბლულა, როცა დაუნახავს, რარიგ ეხამებოდა ქულა ღრუბლებით მოფენილ ლურჯ ცას წყლისკენ დახრილი მისი თავი.

მაგრამ სულ სხვაა სარკეში დანახული! გუბეში არეკლილი გამოსახულება ტრიბუნაზე მდგარ ორატორების გაზეთებში დაბეჭ-

¹ მწირი, გადატ. ფილოსოფოსი.

² გუბერნატორი.

დილ პორტრეტებსა ჰგავს — ქვემოდან ზემოთ რომ ფართოვდება. ასეთი რაკურსით გადაღებულ სურათებში კაცი, და, რასაკვირველია, ცხენიც, უფრო ზორბად გამოიყურება. სარკე კი მოგეხსენებათ, არას დაგიდევთ ოპტიკურ ოინებს, არა მლიქვნელობს, ავსა და კარგს შეუფერავად უჩვენებს.

ამრიგად, ცხენი შეჩვეული იყო საკუთარი თავის მაღალმხატვრულსა და რომანტიკულ პოზაში ხილვას და სარკის ყინულივით ცივმა რეალიზმმა იმიტომაც დასცა თავზარი.

ვერც ცხენი და ვერც კაცი სიბერეს იოლად ვერ ეგუება. მუდამ ჰგონია, იგივე ვარ, სულაც არ შეეცვლილვარო. კალენდერიც ფიქრობდა. ისევე ის კვიცი ვარ, პირველად რომ მოვედი მუნიციპალიტეტშიო, მაგრამ გადიოდა დღეები, წელი წელს მისდევდა, შიშპანეში ნაგავი არ ილეოდა. ამასობაში კი მისი ახალგაზრდობის წლები თვალსა და ხელს შუა გაქრა და ერთ მშვენიერ დღეს ბედისწერამ სარკეში ჩაახედა. ჩაახედა და ლამის ჭკუაზე შეშალა: ნუთუ ეს მე ვარო, — გაიოცა, ნუთუ ეს დაჩაჩანაკებული და უძლური ჯაგლაგი კალენდერიაო, — იკითხა.

თუ კალენდერმა სარკეში თავი იცნო და ასეთმა ფიქრმაც გაუელვა, შესაძლოა, ამიტომ დაიჭიხვინა.

ბ) არა და, — პოლიციელები, მედუქნეები და სხვანი მეორე ვერსიას უფრო იზიარებენ, — იქნებ, ცხენმა სარკეში თავი ვერ იცნო, ეგონა, ეს სხვა ცხენია, ჩემსავით ნაგვის ფორანში შებმული, უცხო და მტრულად განწყობილი. ჩემსკენ მოდის და საცაა, გადამთელავსო. ამ შემთხვევაში მისი ჭიხვინი თავდაცვის ინსტინქტად უნდა მივიჩნიოთ. ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ ზემოთ დასახელებული მიზეზის გამო, მოწინააღმდეგე ერთნახევარჯერ დიდად მოეჩვენებოდა, თუმცა, გაჩენის დღიდან ხომ ყველა ცხენი დიდად ეჩვენებოდა? მაშასადამე, შეჩვეულიც უნდა ყოფილიყო და რილასი შეეშინებოდა?

ბოლოს და ბოლოს, გნებავთ პირველი ვერსია მიიღეთ, გნებავთ, მეორე, სულერთია. წედან რომ ოპტიკურ წვრილმანებზე გავვიგრძელდა სიტყვა, არც ისაა მთავარი.

მთავარი მერე მოხდა.

კალენდერმა და იჭიხვინა.

რა იყო ეს ჭიხვინი? შიშის, გაოცების, გულგატეხილობის თუ სხვა რომელიმე რეფლექსის გამოხატვა, არ ვიცი. მაგრამ ეს კია,

კალენდერმა დაიჭიხვინა და, როგორც დამფრთხალ ცხენებს სჩვე-
ვიათ, უკან-უკან დაიხია. ადგილი თავქვე იყო. ნაწვიმარ ქუჩაზე
ფორანი დაცურდა, ტროტუარზე ახტა, ელექტრომაღაზიის ვიტრი-
ნას დაეჯახა და ზრიალით ჩამოიღო ძირს.

ვინმე სხვა ამერიკელმა ვერ გაუსწრო თავის თანამემამულეს და
ვერ მოიფიქრა, ცხენის ყურის ნიჟარიდან მიკროფონი გაეკეთებინა.
ამიტომ, არ ვიცი, როგორ აღიქვამს ცხენი ბგერებს. მაგრამ, ალ-
ბათ, ძალზე ძლიერად, რადგან მინის დამსხვრევისა და ვიტრინიდან
გადმოვარდნილი ასსანთლიანი ნათურის გასკდომის ხმამ ცხენი
სულმთლად დააფრთხო. კალენდერმა ფორანი გაიტაცა და გავარდა.

და სწორედ მაშინ მოხდა, რაც მოხდა.

სან-პაულოდან ფირმის ელვა-დეპეშის მიღებამ ართინ მარგუ-
სიანს თავგზა დაუბნია. ფირმა დადგენილ ფასს მთელ ოც პრო-
ცენტს აკლებდა და ისიც როდის, როცა საჯარო ვაჭრობის დაწყე-
ბას წუთებიდა უკლდა. ართინ მარგუსიანი უქუდოდ და უპალტო-
ოდ ქუჩაში გამოვარდა. რა დროს შოფრის ძებნა იყო! თვითონ
მიუჯდა საჭეს და გააქროლა. „ასვაც, ბარკევედე ანდრანიკე აჭე-
ბარელოვ მეზვენასი ჩიმითსინე“¹, — ფიქრობდა გზაში. ანდრანიკ
მისი ქვისლი და კომპანიონი, გრიგორიანი იყო, თვითონ — კათო-
ლიკე, მაგრამ კარგად ეწყობოდნენ ერთმანეთს. ახლაც ის გა-
ეგზავნა თავის ნაცვლად საჯარო ვაჭრობაზე.

მარგუსიანმა მოოქროვილ საათზე დაიხედა. ჯერ კიდევ შეიძ-
ლებოდა, იმედი ჰქონოდა კაცს: ბაზრობის დაწყებამდე მთელი
თხუთმეტი წუთი რჩებოდა. „ანდრანიკ, ძმაო, ცოტაც მოითმინე“.
პოლიციელსაც ახლა მოუხდა გზის გადაკეტვა! ართინ მარგუსიანს
წამები წლებად ეჩვენებოდა. როგორც კი პოლიციელი შებრუნდა,
ჩართო გაზი და ისე მკვეთრად მოაბრუნა მანქანა, თვითონვე გა-
უყვირა. „მინც რა კაცია ეს ლორენცო, — განაგრძობდა თავის
თავთან საუბარს მარგუსიანი, — გაგონილა, უკანასკნელ წუთებში

¹ ღმერთმა ქნას, ანდრანიკმა არ იჩქაროს და სისულელე არაფერი
ჩაიდინოს (სომხ.).

ფასის დაკლება და ისიც რამდენით! *Vingt pour cent!*¹ რამე ფან-
დი არ იყოს?

მანქანის მინაზე წვიმის წვეთები გაჩნდა. „ესლა მაკლდა“, —
აბუზღუნდა ართინი და რომელი ღილაკიც მოხვდა ხელში, ის მოს-
წია. მინაზე არაფერი შეეცვლილა. თურმე გაბარბიტილი განათება
ჩაუტრთავს. მოხალისე შოფერი, რომელსაც ჯერ მართვის ნებარ-
თვაც არა ჰქონდა, ვერ დაიქანდინა მანქანის ყველა საიდუმლოს
ცოდნას. მარგუსიანმა სხვა ღილაკს დააკირა თითი. თითქოს ჯიბრ-
ზე, ახლა მოსახვევის მაჩვენებელი ნათურა აინთო. მაგრამ მარგუ-
სიანი ჯიუტი კაცი გახლდათ (ბირჟაზე მიღწეულ წარმატებებსაც
სწორედ ამას უმაღლოდა): მესამე ღილაკიც ჩართო. მადლობა
ღმერთს! ძლივს მიაღწია საწაღელს! მინის საწმენდი პატარა ჯაგ-
რისები, აქამდე გულგრილად რომ უტკებდნენ პატრონის გასა-
ჭირს, მეტრონომის ტემპით ამოძრავდნენ და გულმოდგინედ და-
იწყეს მინის წმენდა.

ამ წარმატებით გახარებულმა მარგუსიანმა დღისით, მზისით ნა-
თურგებანთებული მანქანით თეფებაშიზე შეუხვია.

ყველა ყველა და, ერთიც ვნახოთ, ამ პურსანტაჟით ვიზარალო?..
ძველი ფასით საკომისიოს რამდენს ავიღებდი? *Trois fois quatre,*
douze milles იქნება, *sept fois douze, huit cent quarante. Si le*
prix d'achat est abaissé de vingt pour cent, le bénéfice en dimi-
*nuera d'autant*².

ართინ მარგუსიანი მღელვარებისას სამ ენაზე ფიქრობდა ხოლ-
მე: თურქულზე, სომხურსა და ფრანგულზე. ცოტა ინგლისურიც
იცოდა, მაგრამ ცოდვა გატეხილი სჯობია, ინგლისურის საღერღელი
მხოლოდ სიგარის მოწვევისას აეშლებოდა ხოლმე.

გაეღიმა: „ჯერ დაიძინე და სიზმარი მერე ნახე, შვილოსა“. ძვე-
ლი ფასით ვაჭრობის შანსი გრჩებოდა, ახლა კი მოგება განადღე-
ბული გაქვს. როგორ გაუკვირდება ანდრანიკს, ალი თომარს, ქა-
მილის ხალხს, ანესთის, გევორქ ქავაფიანს, ნაილის?!

— ბატონებო, შემიძლია ერთი *plaisanterie*³ ჩავიდინო, —

¹ ოცი პროცენტი (ფრ.).

² სამჯერ ოთხი — თორმეტი ათასია, შვიდჯერ თორმეტი — რვაას ორმოცი.
თუ შესასყიდმა ფასმა ოცი პროცენტით დაიკლო, შესაბამისად დაიკლებს
საკომისიო. (ფრ.).

³ ხუმრობა. ფრ.).

ვეტყვი და დეპეშას ბაირალივით ავაფრიალებ — ბატონებო, ტყუილად ნუ მოცდებით. ასეთი ფასი ღღემღე არც კი გაგეგონებათ“.

ამ ფიქრებში იყო მარგუსიანი, როცა მანქანის მინაში მწვანე ფონზე თეთრად დაწერილი უზარმაზარი ციფრი 515 დალანდა. ციფრი თანდათან იზრდებოდა, როგორც ობიექტივი ფოქსის კინო-ჟურნალის დასასრულს. იზრდებოდა... იზრდებოდა... ბოლოს რაღაცამ შემზარავად დაიჭახუნა და თვალის დახამხამებაში ყველაფერი წყვდიადმა დაფარა.

*
* *

— ვხედავ, ეს უპატრონო, ისარივით გამოვარდა, — ჰყვებოდა ვატმანი. — რაც ძალი და ღონე მქონდა, მოვწიე ხელის მუხრუჭი და ძლივს გადავურჩი უბედურებას. რა ვიცოდი, უკან რა ხდებოდა! არა, დასწყევლოს ღმერთმა, მაინც საღ მოძვრებოდა!

მგზავრებიც ამასვე ამბობდნენ. მართალია, დამუხრუჭების დროს კარტებივით მიეწყვნენ ერთმანეთს, მაგრამ მაინც ერთხმად ამტკიცებდნენ, ვატმანს ბრალი არ მიუძღვისო: მენავგის ჯაგლაგი გიჟივით შემოვარდა ლიანდაგზე. ტრამვაის კი უკან მომავალი მანქანა დაეჯახა და დამნაშავეც შოფერია. მორჩა და გათავდა! გამოცდილი შოფერი რომ ყოფილიყო, ასე კუდზე არ გამოუბმებოდა. ანდა მოასწრებდა მანქანის შეჩერებას, როცა ტრამვაიმ დაამუხრუჭა. პოლიციამ ტრამვაი უნდა გაუშვას და ამ რეგვენ შოფერს მოუპაროსო.

*
* *

გაჩნდა ტრამვაების გრძელი მწყრივი. იდგნენ და იცდიდნენ. მეჩვიდმეტე ტრამვაი ზუსტად ბეიოლლუს¹ კაიმაკამის² რეზიდენციის წინ იდგა.

წვიმამ იმატა. კასიმფაშადან ყვავების გუნდი აფრინდა. ჩხავილით გადაუარა საფინანსო სამმართველოს შენობას და გაუჩინარდა.

¹ სტამბოლის ცენტრალური რაიონი.

² ადმინისტრაციული ერთეულის უფროსი.

სუპეილ ერბილს ყველაფერი აღიზიანებდა და ცუდ ხასიათზე აყენებდა: ყვაეები, წვიმა, ჭყლეტა ტრამვაიში, ფანჯრებზე დაცემული წვიმის წვეთები, განსაკუთრებით კი ვაგონში გამდგარი ტენიანი ქსოვილის სუნი. ამიტომ ბაქანზე გამოვიდა, ყალიონს მოუკიდა, ასანთი ქუჩაში გადააგდო, დადგა და იქაურობას დაუწყო თვალიერება.

კაიპაკამის რეზიდენციის წინ ექვსი ალამდაშვებული ტაქსი იცდიდა. კიბეზე მექორწილენი გამოჩნდნენ. ნეფე შუახნის კაცი იქნებოდა. ხვერდისსაყელოიანი პალტო ეცვა. დედოფალს — პატარა, კოხტა გოგონას — გამჭვირვალე პირბადე ებურა.

„ნეტავი, რატომ იფარებენ პატარძლები პირბადეს?“ — გაიფიქრა სუპეილმა. გოგონას ლამაზი თაიგული ეჭირა, მალიმალ ზეკისკენ იყურებოდა. ეტყობოდა, გაგონილი ჰქონდა: ქორწინების დღეს წვიმიანი ამინდი ბედნიერების მომასწავებელიაო, მაგრამ ვერ გაეზედა და ვერ ეთქვა ხვერდისსაყელოიან პალტოში გამოწყობილი მეუღლისათვის.

ეს ხანუმი¹, ცხვირსაზოცი რომ ცხვირთან მიუტანია და სიხარულის ცრემლებს ვერ მალავს, ალბათ, პატარძლის დედაა.

ნეფე-დედოფალი წინა მანქანაში ჩასვეს. იქვე ჩააწყეს ყვაელების კალათები. ნათესავ-მეგობრები სხვა მანქანებში ჩამორიგდნენ. სულ ბოლო მანქანა სუპეილ ერბილის ტრამვაის გასწვრივ იდგა. მასში სამი ქალი და ერთი მამაკაცი ჩაჯდა. ჩანდა, მამაკაცი ის-ის იყო, მოსწრებულად იხუმრა — ერთი ქალი ჯერ ისევ გულიანად კისკისებდა.

— ოი. ღმერთმა გიშველოთ, სიძე ბატონო, არ გამაცინეთ!

„ყოველ ქორწილში ხომ უეჭველად არის ასეთი ენამოსწრებული სიძე ბატონი“, — გაიფიქრა სუპეილ ბეიმ.

მანქანები თვალს მიეფარა. სუპეილ ერბილმა ამოიოხრა: წვიმიან ამინდში უფრო მწვავედ განიცდიდა თავის უცოლობასა და სიმარტოვეს.

„რა იქნება, მეც მქონდეს პატარა, მყუდრო ბინა, მყავდეს ამისთანა პატარა ხანუმი — ზრდილი და სათნო, მორცხვი, იოლად რომ წითლდება. სხვას არას ვინალვლი. ფარდებიც კი ჩამოვაშვებინე, რომ წვიმა არ დამენახა. სამი ოთახი, მეტი არ მინდა. ერთიც

¹ ქალი, ქალბატონი.

სამზარეულო. ცოლი სამზარეულოში ყავას ხარშავს და თან ლიღინებს... მთელი ჩემი არსება, ირგვლივ ყველაფერი სიცოცხლით სუნთქავს...”

სუჰეილ ბეიმ კვლავ ამოიოხრა. ტრამეაის წასვლას პირი არ უჩანდა... ზუთი წუთიც რომ შეეყოვნდეს, გემი გაასწრებს. ტრამეიდან ჩამოვიდა, პალტოს საყელო აიწია, ხელები ჯიბეებში ჩაიწყო და ჩქარი ნაბიჯით გასწია.

მართალია, სუჰეილ ერბილი ოთხმოცდასამ კილოგრამს იწონიდა, მაგრამ ძალზე გულჩვილი და მგრძნობიარე ყმაწვილი გახლდათ. თუმცა, აქაოდა, მამაკაცს ჭარბი მგრძნობიარობა არ უხდებოდა, ცდილობდა უხეშობითა და სიმკაცრით შეენიღბა იგი. ოცდათორმეტი წლისა ჯერაც უცოლოდ დადიოდა. ბევრ ქალთან ჰქონდა რომანი, მაგრამ ვერა და ვერ გადაეწყვიტა რომელიმე მათგანთან ბუდის დადება. ახლა ხედავდა, როგორ უთხელდებოდა თხემზე თმა და მწარედ განიცდიდა. „მივდივართ, უკვე მივდივართ“, ნაღვლიანად იტყოდა ხოლმე. ანკარის ადვოკატთა კოლეგიის წევრი იყო. თვეში სამას-ოთხას ლირას იღებდა.

ასეთი ყმაწვილი იყო სუჰეილ ერბილი, რომელსაც ახლა აქლემის ბეწვის პალტოს საყელო აეწია და შიშქანეს დაღმართზე ჩამოდიოდა.

*

* *

„რაკი ამ სუნსა ვგრძნობ, ალბათ, ცოცხალი ვარ“, — გაიფიქრა ართინ მარგუსიანმა, როგორც კი ცხვირში ეთერის მკვეთრი სუნი მოხვდა. შეიძლება, დაშავდა, მაგრამ ცოცხალი ხომ არის და მთავარი ესაა. დანარჩენს ყოველთვის მოვევლება. მძიმე ჭრილობაც რომ იყოს, ეშველება. მართლა მძიმე ხომ არ არის, ნეტავი?... განძრევა ვერ გაებედა... ფრთხილად გაახილა თვალი. გარშემო ყველაფერი სქელ ბურუსს დაეფარა... ყურებში საშინელი ხმაური ედგა... ვიღაც ხელს უზვევდა...

— გონს მოვიდა, გონს მოვიდა! — გაისმა ქალის ხმა. მარგუსიანს ეცნაურა ეს სიტყვები... ნეტავი, რას უნდა ნიშნავდეს „გონს მოვიდა“. უეჭველად მიხვდება. უნდა მიხვდეს. „გონს მოვიდა“, — — რა არის ამაში გაუგებარი. რასაკვირველია, არაფერი... იცის

კიდევ, რას ნიშნავს, მაგრამ ახლა აზრისთვის თავი ვერ მოუყრია. „ისევ უგრძობლად ვარ, ნეტავი?“ ბურუსში ძლივს გააჩნია: ვიღაც მისკენ დახრილიყო და ელაპარაკებოდა. მარგუსიანმა ვერაფერი გაიგო. ნათქვამი სხვამ გაუმეორა. აი, იმან, ხელს რომ უხვევდა, მაინც ვერაფერს მიხვდა, გარდა იმისა, რომ ხშირად მეორდებოდა ერთი სიტყვა: „ნებართვა“. ჰოო... ნებართვა... არც ეს სიტყვა ეუცხოება. მაგრამ დასწყევლოს ღმერთმა! რა მოსდის?

ის კაცი, რომელიც ხელს უხვევდა, ირგვლივ მყოფთ მიუბრუნდა:

— კიდევ გავუკეთებ ადრენალინს.

მარგუსიანმა მკლავში ნემსის ჩხვლეტა იგრძნო თუ არა, მაშინვე გაიფიქრა: „სულაც არა ვარ უგრძობლად, ოღონდ, ეს არის, მთლად ვერ გამოვრკვეულვარო“.

მანქანის ირგვლივ ხალხი შეიყარა, ყველანი ერთხმად ყაყანებდნენ:

— შეხედეთ, შეხედეთ, როგორ დალეწილა! საწყალს არ მოსწყევია ცოდვები?

— უკანა ნათურებიც რომ აუნთია!

შემთხვევის ადგილზე კომისარმა და ორმა პოლიციელმა მოიბინეს. დაიწყეს მოწმეთა დაკითხვა. ელექტრომაღაზიის პატრონმა ზარალის ცხელ-ცხელი აქტი გამოაფრიალა და კომისარს წარუდგინა.

მაღაზიის კართან თეთრსაწვებმარიათი ქალიშვილი იდგა. წელან ვიტრინა რომ დაიმსხვრა, ისიც მაღაზიაში იყო და აბაჟურს არჩევდა. ახლა კი იდგა და გამყიდველის დაბრუნებას ელოდებოდა. ამ დროს თვალი მოჰკრა სუჰეილ ერბილს.

სუჰეილ ერბილს ქუჩებში დატრიალებული ბანალური სცენები და ავარიები ისევე ჰგვრიდა ზიზღს, როგორც წვიმა და წვიმიან ამინდში შენობაში გამდგარი ტენიანი პალტოს სუნი. არც ბრბოს, არც პოლიციელებს, არც დალეწილ მანქანას და არც გონდაკარგულ შოფერს ერთი წუთითაც არ შეეძლო მისი ყურადღების მიპყრობა.

სუჰეილმა ხალხით გაჭედული ქუჩა გადახერა და ბანკისაკენ გაემართა.

თეთრსაწვიმრიან ქალიშვილს ბარემ ერჩია, სუჰეილ ერბილს პირველს შეემჩნია იგი, მაგრამ როცა სუჰეილმა ისე ჩაუარა, რომ არც კი შეუხედავს, ველარ მოითმინა და შეეხმინა:

— სუჰეილ ბეი! — და თითქოს, თავისი საქციელისა შერცხვაო, ტუჩზე იკბინა, თვალები დახარა.

— სერაფ, შენა?

— მე გახლავართ, — გოგონამ თავი ასწია და თვალებში შეხედა.

სუჰეილ ერბილს ყელში რაღაცამ თბილად მოუღიტიანა.

„ღმერთო, კიდევ უფრო დამშვენებულა, მაგრამ ეს გული რატომ მიფართხალებს, თითქოს ამოვარდნას ლამობსო?“

— თქვენ ანკარაში ბრძანდებით, არა? — ჰკითხა სერაფმა.

— დიახ, სამსახურის საქმეებზე ჩამოვედი და ოთხშაბათისათვის გავბრუნდები.

— კარგია...

გოგონას თეთრი საწვიმრის საყელოდან ყლორტივით ზოდერებული ყელი მოუჩანდა, სიცივისაგან ლოყები დასწითლებოდა. დიახ, ეს ის სერაფი იყო, ხუთი წლის წინათ რომ იცნობდა სუჰეილ ერბილი, სულაც არ შეცვლილიყო.

— მოგწონთ ანკარა, კმაყოფილი ხართ იქაურობისა? — ჰკითხა სერაფმა და ქუდი გაისწორა. ეტყობოდა, სურდა სუჰეილისათვის თითები დაენახვებინა.

„ბეჭედი არ უკეთია, ესე იგი, არ გათხოვილა, არც დანიშნულა“.

სუჰეილს გაეღიმა — მარცხნივ მიბრძოლა ტუჩები ამერიკულ ყაილაზე.

— მარტოხელა კაცისათვის სულ ერთია, სად იცხოვრებს: ანკარაში, სტამბოლში, იზმირში, ნიუ-იორკში, პარიზსა თუ ჰარსელონაში. თანაც თუ წვიმს.

— წინათ ასე არ ლაპარაკობდით, — გაეღიმა გოგონას.

როცა იღიმებოდა, ორივე ლოყაზე ლამაზი ფოსოები უჩნდებოდა და ძალიან უხდებოდა. სერაფმა იცოდა ეს და, როცა მამაკაცებს ან საცოლე ვაყების დედებს ემუსაიფებოდა, წამდაუწუმ იღიმებოდა ხოლმე.

„მართლაც ასე არ ვლაპარაკობდი, — გაიფიქრა სუჰეილ ერ-

ბილმა. — რა თავქარიანი და ტუტუცი ვიყავი! წავიდა ჭაბუკობის წლები, როცა, ოღონდ როგორმე თავი გამოგვეჩინა და, ხან მემარჯვენეობას ვიბრალებდით, ხან მემარცხენეობას, ხან რასისტები ვიყავით, ხან — თურანისტები, ხან ანარქისტობაზე ვდებდით თავს და ხან იდეალისტობაზე. რა ამპარტავნები ვიყავით! გვკლავდა რომელიმე გოგოს სიყვარული, მაგრამ იმის შიშით, არავინ შეგვამჩნიოსო, ათასნაირად ვინილბებოდით. მე მაინც რა ზევით-ზევით მეჭირა თვალი! მეგონა, მინისტრად გახდომაც ისეთივე იოლი იყო, როგორც სტუდენტთა ორგანიზაციის ხელმძღვანელობაში გახვლა. ახლა კი, ნახეთ, რა გამოვედი — ანკარის კოლეჯის ერთი უბადრუკი ადვოკატი“.

— აქეთ დადექით, მანდ სველდებით, — თქვა ქალიშვილმა და ხმაში ისეთი სითბო და სინაზე ჩააქსოვა, რომ სუჰეილს კინოში ნანახი თავგანწირული მეუღლე თუ გულთბილი მოწყალების და გაახსენდა.

სერაფი ამაყობდა თავისი კეთილი გულითა და ქალური სინაზით. ამასწინათ „მელექში“ ერთი საზღვარგარეთული ფილმი ნახა: ქალმა სიყვარულითა და მზრუნველობით უხეში, გზასაცდენილი განგსტერი გამოასწორა და საზოგადოებისათვის გამოსადეგ კაცად აქცია. თავდაც ოცნებობდა, გაეწია ასეთი ქალობა. მართალია, სუჰეილი განგსტერი არ იყო, მაგრამ უხასიათობა არ აკლდა. მუდამ გაუგებარ რაღაცეებზე ლაპარაკობდა. უნივერსიტეტის გოგონებს თავს არ უყადრებდა, ბიჭებს კი გაუთავებლად ეკამათებოდა სახელმწიფო სისტემასა თუ სოციალურ პრობლემებზე.

— რა ექნა, ასეთი ვარ, — თქვა ერთხელ სუჰეილმა. — არ მიყვარან ეს ეგოისტები, საკუთარი გამორჩენის გარდა რომ არაფერი ახსოვთ, მეჯავრებიან და, ძალაა?

სერაფმა ცალი წარბი ასწია და მრავალმნიშვნელოვნად იკითხა:

— ყველა გეჯავრებათ? უკლებლივ ყველა?

სუჰეილმა არ უპასუხა, ვერ უპასუხა. თვალბში ნაპერწკლებმა გაუელვა, სახეზე ვარდისფერმა გადაჰკრა. სერაფი ყველაფერს მიხვდა. სუჰეილს რომ ფუჭი სიამაყე არ გამოეჩინა და ეთქვა ის ერთი სიტყვა, რომელსაც სერაფი სასოებით ელოდა, ის ერთადერთი, ორმარცვლიანი სიტყვა, უეჭველად ყველაფერი შეიცვლებოდა. ამ უხეშ ყმაწვილს სერაფი ანატოლიაში კი არადა, დედამიწის მი-

ვარდნილ კუთხეშიც კი გაჰყვებოდა. მაგრამ სუპეილმა ვერ თქვა ის ერთი სიტყვა.

— რამ დაგაფიქრათ? — ჰკითხა სუპეილმა.

— არაფერმა.

— მაინც, რაზე ფიქრობდით?

— რა ვიცი. გაინტერესებთ? — ვერ გეტყვით.

— გახსოვთ, მაშინ ჩხუბით დამთავრდა ჩვენი საუბარი?

— როდის?

— აი, მაშინ.

*

* *

ართინ მარგუსიანი უკვე კარგად გამოერკვა. ადრენალინმა ძალზე ალაგზნო კიდეც.

— თავი დამანებეთ, — იჭაჭებოდა იგი, — გამიშვით, ჩემს ქვისლს დავურეკავ და მერე სადაც გინდათ, წამიყვანეთ!

— ჯერ განყოფილებაში წამოდით და მერე დარეკეთ.

ართინმა პოლიციელს თავის მინაჩალეწილ და სისხლით მოსვრილ საათზე მიუთითა:

— ხუთ წუთში ბაზრობა დაიწყება. თუ ხმა არ მივაწვდინე, დავიღუპები, ფეხებს დაგიკოცნი, ეფენდი, გამიშვი.

პოლიციელი დაფიქრდა. მარტონი რომ ყოფილიყვნენ, ალბათ, დათანხმდებოდა, მაგრამ იქვე მახლობლად კომისარი და მეორე პოლიციელი ეგულეზბოდა. გარშემოც ამდენი ხალხი იყო. „რა დროს გულჩვილობაა, ესლა მაკლია, ამ ჩორბაჯის! ინტერესებზე ვიზრუნო“, — ფიქრობდა იგი.

— გაუშვი, თუ ძმა ხარ, ვინ იცის, რა ემართება, ეგებ ფულს კარგავს ან სულაც კოტრდება. ბოლოს და ბოლოს, კაცი ხომ არ მოუკლავს! — გამოესარჩლა ვილაცა.

პოლიციელმა თვალი მოჰკრა, რომ კომისარი მათკენ წამოვიდა. წარბი შეეკრა, მკაცრი გამომეტყველება მიიღო და მის მუნდირს რომ ეკადრებოდა, ისეთი რიხით დაიღრიალა:

¹ ასე უწოდებენ თურქები მდიდარ ქრისტიანებს.

— ჩემს საქმეში ნუ ერევი!

შემდეგ მარგუსიანს მიუბრუნდა და უბრძანა:

— აბა, მეგობარო, განყოფილებაში!

მაგრამ მარგუსიანი უკვე კომისარს ჩავარდნოდა ფეხებში.

სუპიელი და სერაფი თითქოს შიშპანეზე არ იყვნენ, მათ გარშემო თითქოს არც არავინ იყო და არც არაფერი ხდებოდა. არ ესმოდათ, როგორ ვევედრებოდა მარგუსიანი პოლიციელს, როგორ განუწყვეტლივ რეკდა ტრამვაის ზარები, როგორ იკარგებოდა მათი ხმა ქუჩის გუგუნში.

— ეგებ მართალი ხართ, — ამბობდა სერაფი, — ეგებ მართალი ხართ, მაგრამ ზოგჯერ თქვენს ახლობლებზეც ხომ უნდა იფიქროთ, ხომ უნდა გაიგოთ, რა აწუხებთ მათ.

მარგუსიანი მთელი ხმით ღრიალებდა:

— ჰო, კარგი! გავიგეთ! დავეჩახე, ჩემი ბრალია. არც ნებართვა მაქვს! დამსაჯეთ, ციხეში ჩამსვით, რაც გინდათ ის მიყავით, ოღონდ დამარეკინეთ! თქვენი ჭირიმი, დამარეკინეთ!

— მართალი ხართ, ვტყუი, მაგრამ თქვენ თვითონვე განსაჯეთ, როგორ უნდა მომეწერა, მით უმეტეს, როცა იმ ექიმის ამბავიც გავიგე.

გოგონამ გადაიკისკისა.

— ნედიმი? როგორ გამაციინეთ. ვინ გითხრათ? მოუტყუები-ხართ. ჯერ ერთი, ჩემი ბიძაშვილია, მეორეც...

— ძმაო, ცოტა უკან დასწი ეგ მანქანა. ეგრე, ეგრე, ცოტაც, ეყოფა! აბა, ახლა ამ მანქანას მივაწვეთ და იქითა ქუჩაზე გადავაგოროთ!

— არ მომწონს ეს საქციელი.

— ესე იგი, არ გჯერათ ჩემი?

— არა, არ მჯერა. თანაც, ეს რა მიზეზია?

— მე მოვალე ვარ კანონი დავიცვა, დანარჩენი ჩემი საქმე არ არის.

— რა გაუთავებლივ აყვირებ, ძმაო, მაგ საყვირს! თუ გზა არ არის, თავზე ხომ არ გადამანტები?

— სიკვდილმისჯილსაც კი უსრულებენ უკანასკნელ სურვილს. ადამიანები არა ხართ? სინდისი სულ გაპყიდეთ?

— უსინდისოცა ხარ და უსინდისოს შვილიც. როგორ ბედავ პოლიციის შეურაცხყოფას?

— 182! დაგეძინა? მწვანე შუქია!

— არც მიფიქრია, ისე.

— რა ისე, ბარემ დაამთავრეთ. სულ არ გეხერხებათ ტყუილი. სუჰეილ ბერი.

— ჯემალ ალაბეი! ჯემალ ალაბეიი!

— რომელი იაკუთი? ინგლისური ფილოლოგიის ფაკულტეტზე რომ იყო?

— გზა მომეცი, ძია! ფრთხილად. აბა, გამატარე!

— კაფე? რას ამბობთ, არ მესმის?

— აქ... აქ ხმაურია, სადმე კაფეში...

— სამი წუთი დარჩა, ბატონო კომისარო, სახლ-კარი მენგრევა!

— კაფეში შევიდეთ და იქ განვაგრძოთ საუბარი... ან კინოში შევსულიყავით.

— კინოში?

სერაფს ერთმა აზრმა გაუნათა გონება: სუჰეილს იმ ფილმზე წაიყვანს, განგსტერი რომ გამოსწორდა.

— რა ვიცი, შეიძლება? დედამ არ იცის.

— აქედან დაურეკეთ და უთხარით, კინო რომ დამთავრდება. მე თვითონ ჩავაბარებ თქვენს თავს დედათქვენს.

ამ ბოლო ფრაზამ სერაფს იმედის შუქი ჩაუყენა გულში.

*
* *

ხალხი ნელ-ნელა დაიშალა, გზა გაიხსნა. ტრანსპორტი უწყვეტ ნაკადად წამოვიდა. კალენდერი, რომელიც თავისი ფორნით მეზობელ ქუჩაზე გადაეყვანათ, კედლის ძირას მიმდგარიყო და შარდავდა.

ართინ მარგუსიანის მუდარამ, როგორც იქნა, გული მოუღბო კომისარს.

— შენც რა აურზაური ატეხე?! წადი, დარეკე და გაათავე. იცოდე, მოკლედ მოჭერი.

წინ ართინი, უკან პოლიციელები და კომისარი ეცნენ ჯიხურს.

მაგრამ იქ სერაფს უკვე ჩაებლუჯა ყურმილი და დედამისს ელაპარაკებოდა.

ართინი ბარემ კი გამოგლეჯდა ქალიშვილს ყურმილს და თავის ნომერს აკრეფდა, მაგრამ რა ექნა სუჰეილ ერბილისათვის, რომელიც კედელივით აღმართულიყო მის წინ და უდროოდ დროს გამოჩენილ დაუპატიჟებელ სტუმარს გაბრაზებულ ბუღალსავით უბრალოდ ატყუებდა.

ართინმა სხვა ტელეფონის მოძებნა დააპირა, მაგრამ კომისარმა მასთან ერთად ჯიხურიდან ჯიხურში სირბილი თავისი ღირსების შელახვად მიიჩნია.

— აბა, წამო ახლავე. შენს მეტი საქმე აღარა მაქვს?!

ერთხელ კიდევ შეევედრა ართინი, ერთხელ კიდევ მოლბა კომისარი, მაგრამ სერაფი ისევ ელაპარაკებოდა დედამისს. სხვა გზა არ იყო, მიაშურეს მეორე ჯიხურს, რომელიც იქიდან თითქმის ორასი მეტრით იყო დაშორებული, მაგრამ მარჯუსიანმა ზუმერის სუსტი ხმის მეტი ვერა გაიგონა რა. საათზე დაიხედა, ზუსტად ოთხის თხუთმეტი წუთი იყო. პირი გააღო. უნდოდა ეთქვა — გათავდაო, მაგრამ მხოლოდ სტვენა აღმოხდა. ისეთი სტვენა, თითქოს დიდ წნევის ქვეშ მოქცეული ორთქლი გამოუშვესო და მეორედ დაკარგა გრძნობა ამ ნახევარი საათის განმავლობაში.

შიშჰანეზე, სადაც ეს ამბავი მოხდა, ნომბერი იდგა. სან-პოლოში კი იმავე თვის იმავე დღეს, განედების სხვადასხვაობის გამო, გაზაფხული ბატონობდა. გარდა ამისა, შიშჰანეზე, ცენტრალური ბანკის წინ საათი 18 საათსა და 30 წუთს უჩვენებდა, მაშინ, როცა „ლორენცო და ვაჟიშვილის“ ფირმის კედლის ელექტროსაათზე იმავე მიზეზის გამო 13 საათი და 30 წუთი იყო.

მაგრამ იმ დღეს საოცრად ემთხვეოდა ერთმანეთს სტამბოლისა და სან-პაულოს ამინდი: იქაც დილიდან თქორავდა, რაც მოხუც ლორენცოზე ძალიან ცუდად მოქმედებდა. ლოგინიდან მხარის საშინელი ტკივილი აჰყვა. ტკივილი მარჯვენა ბეჭის ქვეშ იწყებოდა. ორად იყოფოდა, ერთი ნაწილი კისრისკენ მიდიოდა, მეორე მარცხენა მხარს უვლიდა და იდაყვამდე აღწევდა.

ლორენცომ მინერალური წყალი დაისხა. ექიმმა ურჩია, ტკივილების დროს სალიცილის აბები და ბეკომპლექსი მიიღეო. მართალია, ამ წამლების შემდეგ ტკივილები ცოტათი უყუჩდებოდა, მაგრამ ოფლად იღვრებოდა ხოლმე.

მეორე ოთახში ტყვიამფრქვევით კაკანებდა საბეჭდი მანქანა. სევირა მართონ ლორენცომ ცხვირსახოცი ამოიღო, დაცვარულ შუბლზე გადაისვა და მინის ტიხარს იქით გასძახა:

— ეი, პედრო, რა ისმის სტამბოლიდან?

მის ვაჟს, პედროს თავი ხელებში ჩაერგო და არგენტინელ მოცეკვავე კონჩიტა მონტენეგროზე ფიქრობდა. ეს ქალი წუხელ ბარში ენახა და დღესაც თვალწინ ედგა მისი ხორბლისფერი ფეხები. საწერი მანქანის კაქუნშიც ესმოდა იმ ტრომბონის ხმა, სოლოდ რომ ასრულებდა რუმბას: „კუმპან, კუმპან, კომპან-ჩერო, ჩერო“.

— შენ გეუბნები, პედრო, გძინავს?

— რა ბრძანეთ?

— კიდევ არ მოსულა მარგუსიანის დეპეშა?

— არა, მამა.

— ეტყობა, ცუდად აქვს საქმე. მეტი რა ვქნათ, ისედაც ბოლო წუთებში ოცი პროცენტით გავაიიფეთ. ნამდვილად სძინავთ იმ ოხრებს! სად ჯანდაბაში გავგზავნო ახლა ამოდენა საქონელი? დამარჩა და ეგ არის.

ტყუილად არ წუხდა მოხუცი ლორენცო. გემებს უზომო ყავა მოეტანათ და გემმისადგომის ქვეშ, საწყობებში ცლიდნენ.

საბეჭდი მანქანა გაჩერდა. წუთით სიჩუმე ჩამოვარდა. ისმოდა, როგორ სკდებოდა ჭიქაში ჩარჩენილი მინერალური წყლიდან ამოსული გაზის ბუშტები.

ლორენცომ წყალი გადაჰკრა და ახლა ფიქრებში წასული ცარიელ ჭიქას ხელში ატრიალებდა.

პედრო წამოდგა, მამას მიუახლოვდა:

— გახსოვთ, ჰამბურგიდან ვინმე ალიოს მორგენროტმა სამსახური რომ შემოგვთავაზა. მაშინ არ მიიღეთ, რადგან ნისიად იწყებდა საქმეს, თუმცა მყარი გარანტია კი ჰქონდა. ეგებ, მისტერ მარგუსიანის პარტია მისთვის გაგვეგზავნა?

მოხუცმა ლორენცომ შვილს შეხედა:

— ბრავო, ეს კარგი მოიფიქრე.

— ერთი კიდეც, მამა, შენი ჭირიმე, ერთი კიდეც! — ეხვეწებოდა მამას პატარა ჰელგა.

ალოის მორგენროტს გაზეთ „ფრანკფურტენ ცაიტუნგის“ ძველი ნომრებიდან ბავშვისთვის ოთხი იალქნიანი ნავი გაეკეთებინა. ახლაც, შვილის თხოვნით, კიდეც დახია ძველი გაზეთის კომერციული განცხადებების გვერდი. რასაც ახლა კაცი ამ გაცრეცილ ფურცელს გამორჩებოდა, დიდი, დიდი, ორი იალქნიანი ნავი ყოფილიყო.

ჰელგას გვირილისფერი თმა შუბლზე ჩამოშლოდა, ნავებს უშვებდა ზღვაში, რომლის მაგივრობასაც ბავშვის ფანტაზიაში იატაკზე დაფენილი დახეული ნოხი ეწეოდა.

„კიდეც კარგი, ჰელგა სხვა ბავშვებივით არ გიყდება ფაიფურის თოჯინებზე“, — ფიქრობდა მორგენროტი.

დანჯღრეული რადიომიმლებიდან სმეტანას „გაყიდული საცოლეს“ უვერტურა ისმოდა.

ალოის მორგენროტმა უკანასკნელი ნავი გააკეთა, ნოხზე დადო და ფანჯარასთან მივიდა.

წინა ღამით გადაუღებლად თოვდა. თოვლს დაეფარა ჰამბურგის ნანგრევები. მორგენროტმა დიდხანს უყურა მათ შორის აღმართულ ბლოკით ნაგებ მაღალ შენობებს. ყოველთვის, როცა ახალ ნაგებობებს უყურებდა, გულში იმედის მსგავსი სითბო ეღვრებოდა ხოლმე. მისი ცხოვრებაც ამ ნანგრევებს ჰგავდა და სწამდა, ადრე თუ გვიან, მათზეც აღიმართებოდა ახალი შენობა. მისი ცხოვრების ხე ახალ ყლორტებს ამოიყრიდა, დადგებოდა დრო და მის წამებასაც მოეღებოდა ბოლო, უქვევლად მოეღებოდა. აკი ბიბლიაშიც წერია: „ყოველივე ჟამი დანერგვად და ჟამი აღმოფხვრად დანერგულისა, ჟამი წყლულებად და ჟამი კურნებად, ჟამი დარღვევად და ჟამი შენებად, ჟამი ტირილად და ჟამი სიცილად, ჟამი გოდებად და ჟამი განცხრომად“.

— დედა როდის მოვა? — აწუწუნდა პატარა ჰელგა.

— საცაა მოვა.

ფრაუ მორგენროტი ცოტა ხნის წინ ბაზარში წასულიყო. ალოის მორგენროტის მეუღლე ჰამბურგის მკვიდრთაგანი იყო, თვითონ კი, ორმოცდაათი წლის წინათ ჩეხოსლოვაკიდან გადმოსახლებუ-

ლი ებრაელის შვილს — ჯერაც ვერ მოენანიებინა ეს „ცოდვა“. ჯერ იყო და დამთხვეული ჰიტლერი, მერე — მეორე მსოფლიო ომის საშინელებანი, ქვეყნიდან ქვეყანაში სირბილი, უფულობა, რომელმაც საკუთარი ოქროს კბილებიც კი გააყიდვინა. ავადმყოფობა, შიმშილი, გაჭირვება. დამთავრდა ომი, დაბრუნდა ჰამბურგში და რა დახვდა? მართალია, გადაურჩა ზოგიერთი თავისი მეგობრის ხვედრს და არ ჩაუყრია ძვლები საკონცენტრაციო ბანაკში. ცოცხალია, მაგრამ წელში გაწყვიტა უმუშევრობამ. აბა, ერთი, კაპიტალი ჰქონდეს. ბევრი არა, ცოტა, სულ რაღაც ოცი ათასი მარკა. ნახავდით, როგორ შემოაბრუნებდა წაღმა თავის საქმეს! მაგრამ კაპიტალი არ ჰქონდა და კომისიონერობაც ამიტომ გადაწყვიტა. ახლა დღე ისე არ გავა, თავიდან ბოლომდე არ ჩაიკითხოს გაზეთის ის გვერდი, რომელზედაც კომერციული განცხადებები იბეჭდება. კითხულობს ყველა გაზეთს, რაც მისთვის ნაცნობ ენებზე გამოდის. მერე მიუჯდება ნაქირავებ საბეჭდ მანქანას და ქვეყნის ოთხივე კუთხით უგზავნის წერილებს სავაჭრო ფირმებს: თავის სამსახურს სთავაზობს.

კარზე დააკაკუნეს.

— დედა მოვიდა, დედა მოვიდა! — ტაში შემოჰკრა ჰელგამ.

მაგრამ ფრაუ მორგენროტს გასაღები ჰქონდა და რატომ უნდა დაეკაკუნებინა? ალოის მორგენროტმა კარი გააღო და ფოსტალიონს შეეჩხება.

— გამარჯობათ, ბატონო მორგენროტ.

— გაგიმარჯოთ.

— დეპეშაა ბრაზილიიდან.

— რას ბრძანებთ?!

მორგენროტი ჯერ მთლად გაფითრდა. შემდეგ ერთბაშად გაწითლდა. საჩქაროდ ჩაიკითხა დეპეშა. თვალებს არ დაუჯერა. მეორედ წაიკითხა, მესამედ.

— ძლივს! — წამოიძახა გახარებულმა და ფოსტალიონს სამახარობლოდ ნახევარმარკიანი მიაჩეჩა.

ფოსტალიონს ალოის მორგენროტისაგან ერთი ფენინგიც კი არ ახსოვდა და ახლა იფიქრა, საწყალი, ჭკუაზე გადასულაო.

მორგენროტს კი გულში ჩაეკრა თავისი გოგონა და ცრემლების ფრქვევით ეუბნებოდა:

— ახლა კი გიყიდი თოჯინებს, ჰელგა, ყველაზე ძვირფას თოჯინებს. მითხარი, შვილო, ხომ გინდა თოჯინა? აი, ისეთი, თვალებს რომ ხუჭავს და ტირის.

*
* * *

შიშპანეზე ნომბრის წვრილი წვიმა ცრიდა. ჰაერში გამდგარ ნესტის სუნს საკვამურებიდან ამოსული ბოლის სუნი ერეოდა. ზღესაც, როგორც ორი დღის წინათ, ქუჩა სველი იყო და ფეხი კურავდა. ოღონდ ახლა აღმოსავლეთის ქარი ქროდა და არა სამხრეთისა.

კალენდერი დილიდანვე უგუნებოდ გამოიყურებოდა. დარბაისლური ნაბიჯით ჩამოდოდა შიშპანეზე და მძიმედ მოაგორებდა თავით პირთამდე სავსე ფორანს. უეცრად კვლავ დაინახა საკუთარი თავი. ამჯერად უკვე იმ გზისპირა სარკეში, რომელიც ის-ის იყო დაეყენებინა მუნიციპალიტეტს შიშპანეს მოსახვევში.

დაინახა, უეჭველია, ერთნახევარჯერ დიდად, ვიდრე სინამდვილეში იყო (ანუ ვიდრე ჩვენ ვხედავთ), მაგრამ მაინც არ დაუჭიხვინია...

ლიახ, არ დაუჭიხვინია.

აქ კვლავ შეიძლება გაჩნდეს ორი მოსაზრება:

ა) კალენდერმა იფიქრა, „ჩემს სიცოცხლეში ერთხელ ჩავიხედე სარკეში და მაშინაც მეორედ მოსვლა დატრიალდა. გავივლი ჩემთვის, რაც არის, არის. ღირს კია ჩემი სიფათის დანახვა?“

თუ ეს ვერსია სწორია, უნდა ვირწმუნოთ, რომ ცხენებს ადამიანებისა და მალალი განვითარების მაიმუნების მსგავსად, მწარე გამოცდილება გაკვეთილად გამოადგებათ ხოლმე, მათაც შესწევთ უნარი, გასდონ ლოგიკური ხიდი წარსულსა და აწმყოს შორის.

ბ) ან არა და, — რაც ჭკუასთან უფრო ახლოსაა, ეგებ, სულაც ჩხუბი გადახდა მუნიციპალიტეტის საჯინბოში ადგილისათვის? კარგად ვეღარ გამოიძინა, ღღეს ცუდ ხასიათზე იყო, ამიტომ ჭიხვიანი და აურზაურის ატეხა დაეზარა.

მოკლედ, არ დაიჭიხვინა და ეს ფაქტი ფიზიოლოგიური მიზეზებითაც ისევე სარწმუნოდ შეიძლება აიხსნას, როგორც ფსიქოლოგიურით..

რომელი ვერსიაც არ უნდა მივიღოთ, მთავარი მაინც ის არის, რომ კალენდერს არ დაუჭიხვინია.

ალმაცერად შეხედა თავის გამოსახულებას, იბრუნა პირი და ისეთი სიდარბაისლითა და მედიდურობით განაგრძო გზა, როგორც მის ასაკს შეეფერებოდა.

ბანქოს დასტაში

ბანქოს დასტაში ყველაზე ძალიან ის ქაღალდი მიყვარს, ზედ რომ The Jolly Jocker აწერია და ქარაფშუტა, ცოტათი ჯამბაზი თუ გრძნეული, მაგრამ მხიარული, სიცოცხლით სავსე, სიმპათიური. ყმაწვილი ახატია. რა საწყენია, რომ ჯოკერს, ქანასთას, ქუმქანსა და რემის გარდა არც ერთ თამაშში არ იყენებენ. არადა, როგორ ელფერს, დინამიურობასა და ხალისს შესძენდა მათ!

Jolly Jocker იქით იყოს და, დასტაში ყველაზე პატივცემული ქაღალდები ხომ ტუზებია, თუმცა მე ისინი სულაც არ მეპიტნავენ. ან და ამის გამხელა არც მეთაქილება. ალბათ, იმიტომ, რომ ტუზი არასოდეს ვყოფილვარ და არც ვიქნები.

რაც მართალია მართალია, ოთხივე ტუზს მეფური თვითკმაყოფილება და ფადიშაური ქედმაღლობა მოსავს. ზოგიერთ დასტაში ხომ ისე იფხორებიან, ნულარ იტყვიან.

ყვავის ტუზს უბედურების მომასწავებელი რაღაც ახლავს. თქმა არ უნდა, მისი სასახლის კარზე არაერთი შავბნელი ინტრიგა იხლართება. ვინ იცის, იმავე სასახლის მიწისქვეშა დილეგებში ყოველდამ რამდენი თავი გორდება მიწაზე.

ჯვრის ტუზი ბიზანტიის უფლისწული მგონია.

ამათზე მეტად ჩვენ გულის ტუზი გვენათესავენ. იგი ნამდვილად ოსმანთა დინასტიის წარმომადგენელია.

აბა, კარგად დააკვირდით აგურის ტუზს, თუ ნამდვილი სელჩუკი სულთანნი არ იყოს! — ნატიფი, მოხდენილი, თავაზიანი. თითქოს ჯიბრზე, სწორედ მისთვის დაუტყუებებიათ სახელმწიფო დამლა. თუმცა ეს დამლა ვერას აკლებს მის დიდებულ იერს. პირიქით, კდემასა და მომხიბვლელობას მატებს.

სურათებიანი ქაღალდებიდან — ყველას აგურის ქალი მირჩევნია. ხორცსავსე, თეთრი გოგონაა. უნივერსიტეტს ვინ ჩივის, საშუალო სკოლა ძლივძლივობით დაამთავრა. ლიცეუმზეც კი არ უფიქრია, მაგრამ სხვა სიკეთე აქვს — იცის ჭრა-კერვა, ქარგვა, ქსოვა: მოკლედ, ძალიან მარჯვეა, მთელი ოჯახია და ის. მართალია, გოგო-

ობაში უბნის ბიჭებთან მიმოწერა ჰქონდა, მაგრამ რა მოხდა? ბავშვური თავქარიანობა იყო. აი, თუ გათხოვდა, უბაღლო ცოლი იქნება. დარწმუნებული ვარ, ქმარს ბრძნული მუსაიფით თავს არ შეაწყენს. ეგეც არ იყოს, ასეთი ქალები კარგი დედები დგებიან ხოლმე. მეტი რაღა გინდათ?

თუ ამ ქალს შეირთავთ, თქვენი ცოლისძმა, აგურის ვალეტი იქნება — ზრდილი, თავაზიანი და მოკრძალებული ყმაწვილი. მათი მამა, აგურის პაპა, კეთილი, გულგრილი კაცი. კარგი ანეგდოტები იცის და, როცა ჰყვება, ყველაზე მეტს თვითონ იცინის. თუ ძალიან გამხიარულდა, მოსაუბრეს მხარზეც დაჰკრავს ხოლმე ხელს. უბრალო, ალალი ხალხია. სწორედ ასეთ ოჯახში მინდა დასიძება.

რაც შეეხება ჯვრის ქალს, უფრთხილდით! მისგან ათასი ვერაგობაა მოსალოდნელი. ასეთი წყნარი და გულუბრყვილო რომ ჩანს. არ მოტყუდეთ! ნეტავ იცოდეთ, რა თვალთმაქცია, რა კახაა! ქალაღზე რომ ხედავთ, ეს მისი საზეიმო პოზაა. ამ უცოდველი კრავის გამომეტყველებას მაშინ იღებს, როცა სურათის გადასაღებად მიდის, ანდა კვირა დღეს, ეკლესიაში როცა მობრძანდება.

ისე კი, უბნის ჭორებს თუ დავუჯერებთ, თურმე რაღას არა კადრულობს ყვავის ვალეტთან. უცხო ხალხში კი თავი ისე უჭირავს, თითქო ბუზიც არ აფრენოდეს.

ჯვრის ვალეტმა მშვენივრად იცის თავისი დის კაი ქალობა, მაგრამ ხმას არ იღებს. სამაგიეროდ დაც ყომარის ვალეტს უხდის და არ ამხელს, როცა მას შინიდან რაღაც-რაღაცეები გააქვს და ყიდის. მათი მამაც კარგი ძაღლია. ამდროული კაცი ისევ ავხორცობს და ყომარბაზობს. ერთი დღეც არ ყოფილა ფხიზელი.

მოკლედ, ერთმანეთს ვერაფერს წამოსძახებენ.

გულები არისტოკრატთა ოჯახია. კარგი ცხოვრება აქვთ გამოვლილი. მერე რა, რომ ახლა, ცოტა არ იყოს, დაქვეითდნენ! მათ მამას დიპლომატის პოსტი ეკავა. თუ არ ვცდები, კონსულიც კი იყო. ძველებური, სტამბოლური — მაღალფარდოვანი და გართმული თურქულით მუსაიფობს. ძიძებისა და მადმუაზელების ხელში განებივრებული მისი ასული ხუთი წელია, ინგლისური ფილოლოგიის ფაკულტეტზე სწავლობს და ჯერაც არ დაუმთავრებია. ვერც დაამთავრებს. დიდიდან დადამებამდე საბაყლოში ჰა-ჰა-ჰა-ჰა, ჰი-ჰი-ჰი-ჰი-ს უნდება, სადამოს კი ყმაწვილებთან ერთად კინოში დაბრძანდება შვიდისნახევრიან სენსზე. მისი ძმისას თუ იკითხავთ, ერ-

თი შეწვით, მეორე წასცხეთ -- ისიც ფერებაში გაზრდილი, ჩიტის რძით გამოკვებილი ფუნთულა, უწვერული, გოგოსავით ლამაზი ბიჭია. საუკეთესო სასწავლებლებში მიაბარეს, მაგრამ არ ისწავლა. ახლა ვიღაც ვხასაცდენილ ტიპებს გადაჰყრია. ღმერთმა იცის, იქნებ ჰერონისაც ეწევა. ისეთი ამღვრეული თვალებით იყურება, კარგი დღე არ უნდა ადგეს.

ასეთ კეთილშობილ მამას რომ ასეთი უგვანო შვილი გამოუვა, ძალიან საწყენია, ძალიან საწყენი.

ყვავეები ერთი სომხური ოჯახია. გედიქფაშაში¹ ცხოვრობენ. მამა კათოლიკე მღვდელია. ხავერდოვანი ბას-ბარიტონი აქვს. ვაჟი მაჰმუდფაშაში² გალანტერიით ვაჭრობს. ზემოთ მოგახსენეთ მისი და ჯვრის ქალის ოინები. უფროსი და — ყვავის ქალი — შავგვრემანი, შავთვალწარბა ქალია. საკმაოდ ტემპერამენტია და ლამაზი, მაგრამ რა გამოვიდა, სულ ლოცვა-ვედრებაშია, მეტისმეტად ღვთისმშობსავია. გულზე ჯვარი ჰკიდია, ერთი წუთით არ იშორებს. რომ გაიგოს თავისი ძმისა და ჯვრის ქალის ამბავი, სირცხვილით დაიწვება. ისეთი „წმინდანია“, ოდნავ ეროტიკული სიზმარი რომ ნახოს, უთენია აბაზანას მიიღებს, განიწმინდება, დაითრგუნავს ხორცს და ცოდვების მოსანანიებლად ლოცვად დადგება. არცთუ ახალგაზრდაა, ორმოცი-ორმოცდახუთი წლისა იქნება. ელოდება ბედს — ვინმე სერიღზულ, ღირსეულ კაცს. ღმერთმა ხელი მოუმართოს³.

სურათებიანი ქაღალდების შემდეგ პირველად ათიანები და ცხრიანები უნდა ვახსენოთ. უსურათო ქაღალდთაგან მხოლოდ მათ ქვეთ მნიშვნელოვან თამაშებში მონაწილეობის უპირატესობა. სწორედ ამიტომ აწერია მათ გარეგნობას გულუბრყვილო მედიდურობა და ბრყვეული ამპარტავნება. ამიტომაც, მოდით, მათ მდაბიოთაგან დაწინაურებული ვეზირები ვუწოდოთ.

ცხრიანებს რაღას ვეტყვოდით?

ესენი იმასაც სჯერდებიან, რომ არისტოკრატ ქაღალდებს ემსა-

¹ სტამბოლის უბანი.

² სტამბოლის უბანი.

³ ყვავის ქალს ლიტერატურაში სახელი აქვს გატეხილი; — თავაშეებული, ვაჭნილი, ოჯახების დამანგრეველი ქალიაო, მაგრამ ნუ დაიჯერებთ, ცილის წამებაა. თუ მისი სათნო სახის მიხედვით იმსჯელებთ და ყურადღებას არ მიაქცევთ. იმას, რომ ჩვენს ქაღალდებზე მისი ნომერი ჯვრის ნომერს ემთხვევა, უპიკველად დამეთანხმებით. (ავტორის შენიშვნა).

ხურებიან. არისტოკრატი ქალაქლები ცხრიანებს დიდად არად მი-
იჩნევენ, მაგრამ თავიანთთან თამაშის ნებას აძლევენ და ამით სხვა
ქალაქებისაგან გამოარჩევენ. ჰოდა, მართალი ვიქნებით, თუ
ცხრიანებს სასახლის კარისკაცებად ან მსახურებად ჩავთვლით.
ისინიც ხომ თავს მიწამდე იხრიან თავიანთი ბატონების წინაშე,
ხალხს კი სასახლის რიკულებს მიღმიდან ცხვირბზეკით გადმოჰყუ-
რებენ.

დაბოლოს, ჯერი მიდგება ექვსიანებსა და მათ მომდევნო ქა-
ლაქლებზე. დიდებულ ბეზიქსა და პოკერზე რომ აღარაფერი
ვთქვათ, ისინი ისეთ უბადრუკ თამაშშიც კი არ მონაწილეობენ,
როგორც მზარეულობანაა. უმწეონი და საცოდავი თამაშს შო-
რიდან უთვალთვალებენ. მეტყვიით, ფინაქლსა და ქანასთაში ხომ
თამაშობენო. მერედა, ამას თამაში ეთქმის? ეს უბედურები იშვია-
თად თუ შემოიძურწებიან ბრწყინვალე კოზირების საჯირითო მოე-
დანზე და მაშინაც სხვებს ფეხებში ედებიან, ხელს უშლიან. ყველა
თავში უტყაპუნებს, მუჯლუგუნებს სთავაზობს.

ასეთ მონაწილეობას, სათამაშო მაგიდის მწვანე მათღზე მხარ-
თედოზე წამოწოლას ვამჯობინებდი. ერთი სიტყვიით, ეს ქალაქე-
ბი ბანქოს დასტის პარიებია¹. მათ არსებობას ერთი მიზანი აქვს—
სხვა ქალაქებს ზემოთ ასასვლელ საფეხურებად გამოადგინენ. თუ
ქვედა საფეხური არ იქნა, ზედა საიდან იქნება?

ყოველთვის მაწუხებდა ექვსიანებისა და მათი მომდევნო ქა-
ლაქების ასეთი უნუგემო მდგომარეობა. ესეც არ იყოს. ქალაქ-
დის დასტაში გამეფებული ეს ფეოდალური თვითნებობა როგორ
შევაგუოთ ადამიანის უფლებათა დეკლარაციას?

ჰოდა, ბანქოს სპეციალისტად როცა ვითვლებოდი, ვცდილობდი,
გამომეგონებინა ახალი თამაში, რომელიც ამ ქალაქებს პარიების
მდგომარეობიდან იხსნიდა, თანასწორუფლებიანობას მიანიჭებდა,
ამით ბანქოს დასტას აიძულებდა, აპყოლოდა ჩვენი ეპოქის დე-
მოკრატიულ ფეხის ხმას. ვფიქრობდი, ისეთ თამაშს უნდა მივაგნო,
რომელშიც ტუზები თავიანთ ქეშმარიტ მნიშვნელობამდე — ერ-
თიანებამდე დავლენ, ხუთიანები შეძლებენ ქალების გაჭრას. ოთხია-
ნები — ვალეტებისას და რომელიმე საცოდავი სამიანი ოთხივე პა-
პას წამოიკიდებს-მეთქი.

¹ პ ა რ ი ა — ინდოეთის ერთ-ერთი უდაბლესი კასტის ადამიანი, მოკლებუ-
ლი ყოველგვარ ადამიანურ უფლებას.

მაგრამ არაფერი გამოვიდა, ბატონებო.

ტუზების ყალბი ამპარტაენობა — აქაოდა, ჩვენა ვართ, რაცა ვართო, პაპების მედიდური იერი, რომელსაც მათ აძლევს გრძელი წვერი, კვერთხი და ნაჯახი, შიშის ზარსა სცემს ამ უხეირო, ცინგლიან, მოლეულ ქაღალდებს. საცოდავები ხელის აღმართვას ვეღარ ბედავენ.

რაც გინდათ დაარქვით ამას — თავდაცვის, სიმხდალისა თუ სიმდაბლის კომპლექსი, მაგრამ ვერაფერს ხლებიან — ხელიდან არ გამოუდით.

რა დღესაც ამაში დავრწმუნდი, იმ დღიდან უარი ვთქვი ახალ თამაშობაზე, ძველებზეც ხელი ავიღე. ახლა პასიანსლა ვშლი. ისიც იმიტომ, რომ იქ ყველა ქაღალდი თანასწორუფლებიანია.

ა უ ქ ც ი ო ნ ი

თითქმის არც ერთ გამოფენა-ბაზრობას არ ვაკლდები, — სურათების იქნება, ქანდაკების, კერამიკის თუ ხელსაქმის ნიმუშებისა. თქვენ გგონიათ, ვყიდულობ რამეს? — როგორ გვეადრებათ! მხოლოდ მივდივარ, გულმოდგინედ შევჩერებივარ გასაყიდად გამზადებულ ნივთებს და სიბრალულით გული მეთუთქება ხოლმე. განსაკუთრებით უკვე გაყიდული ნივთების დანახვაზე მიკვდება გული. ცალკე რომ გადასდებენ სურათს, ნოხს, ლარნაკს და თანაც მყიდველის მისამართს მიაკიდებენ, აქაო და სხვა აღარავინ მოხიბლოსო, ბოლმა მახრჩობს. მე თუ შეითხავთ, ნაყიდ ნივთზე საკუთარი იარღიყის მიკერება, ვისიც არ უნდა იყოს იგი — ადვოკატის, ინჟინრის, მოიჯარადრის, ექიმისა თუ ვაჭრის — მეტისმეტი პატივმოყვარეობაა. თითქოს უნდათ გითხრან: „ამ ლარნაკს ხედავ, ჩემი სადარბაზო ბარათის გვერდით რომ დევს, ის მე ვიყიდე, ძმაო, მე, მშენებლობის მოიჯარადრემ, მევანმა და მევანმა, ჩემი მისამართი ბარათის მარცხენა კუთხეში წერია: აიასფაშა, გუნურის სახლის ესა და ეს სართული, ჩემი ტელეფონის ნომერია ოთხმოცდაცხრამეტათას ცხრაას ოთხმოცდათექვსმეტი. ლარნაკი უკვე ჩემია, წავიდეთ შინ და რომელი ყვავილიც მომეპრიანება, იმას ჩავდებ. უკვე ჩემია და ძალიანაც რომ მოინდომო, ველარ იყიდი, ეფენდი, ინანე და იწყევლე თავ-ბედი“.

აი, ის ლარნაკიც გაიყიდა და მე დარდით აღარა ვარ: „რატომ ადრე არ მოვედი, რატომ არ ვიყიდე, ვიდრე სხვა დაეპატრონებოდა? აკი კიდეც დავაპირე, და მერე რატომღა გადავიფიქრე? ახლა იმ ღვთის გლახამ იყიდა და შენ იწუხე, რამდენიც გენებოს“

არადა, გუშინწინ გვერდით რომ ჩავუარე, ჯერ კიდევ უპატრონო იყო და ამიტომ ზედაც არ შევხედე. არც მის სილამაზეს მოუხიბლივარ და არც სხვა რამ ღირსებას. თუმცა, რომ მომწონებოდა, მაინც არ დავაცხრებოდი. ვიტყვოდი, აქ არა დგას? როცა მინდა, ვიყიდი, რა მეჩქარება-მეთქი. გამოფენის პატრონიც მაძალეზდა: დამიჯერე. ძმაო, იყიდე, საცოდაობა იქნება, ისეთ ვინმეს

ჩაუვარდეს ხელში, ამის ყადრი არ გაეგებოდესო. საბრალო ლარ-
ნაკიც თითქოს მოუთმენლად ელოდა, როდის ვიყიდდი. მაგრამ
რაკი მაძალებდნენ, თავპატიეს ვიდებდი, ათას სისულელეს ვიმიზე-
ზებდი: „ცოტათი გახუნებულა, თანაც ნაპირები დაშაშრული აქვს,
როგორც კი წყალს ჩავასხამ, საღებავი დასკდება და ასძვრება, გა-
მოუწვავია, ერთ-ორ წელიწადში ლაქიც აღარ შერჩება“.

იმ ლარნაკს რომ აქებდნენ და ისიც მუდარით შემომჩერებო-
და — „ნურავის დაუთმობ ჩემს თავსო“, დრო ვიხელთე და იქაუ-
რობას გავეცალე. გუნებაში თავიც ვიმართლე: „მინც ვერ ვიყიდ-
დი, თვის ბოლოა და ფული არა მაქვს“.

გაუმარჯოს თავისუფლებას!

*

* *

ჯარგი ერთი, დანებე თავიო, — მეტყვიო, მაგრამ შემძლია?
იცის კია იმ მყიდველმა ლარნაკის ყადრი? — ვწუხვარ ჩემთვის.
შესაფერ აღგილზე მინც დადგამდეს. ნახეთ, ნახეთ, ხელში დაჭე-
რაც ვერ მოუხერხებია. ისე უჭირავს, როგორც წერა-კითხვის უცო-
დინარს გაზეთი. საბრალო ლარნაკი! სადაც არ უნდა დადგას, ყველ-
გან ზედმეტი გამოჩნდება. მერე როგორი სიფრიფანაა, ბროლივით
არის. ის ოხერი რას მოუვლის? ისედაც ბზარი ჰქონდა და ახლა
სულაც გატყდება და ეგ არის!

მე რომ მეყიდა, ციმციმ წავიღებდი. საწერ მაგიდაზე დავდგამ-
დი. თვალისჩინივით მოვუვლიდი, შიგ ყვავილებს არ გამოვლევდი.

ერთი ხელის გაწვდენა და ლარნაკი ჩემი იქნებოდა, მაგრამ ნე-
ბით ვაქციე ზურგი და სხვას დავუთმე. ახლა კი ისეთი გრძნობა
მაქვს, თითქოს ძალით წამართვესო.

ჰოდა, ჩემი ხასიათის კაცისათვის აუქციონზე უფრო ნერვების
ამწლელი სხვა რა იქნება?

რა არის აუქციონი? რა და — გულის ხეტია, როცა ვილაც ას-
წევს ფასს. ასწევს და, თუ უცებ ვერ გადაწყვიტე, თვალსა და
ხელს შუა აგაცლის საქონელს. იქნებ, ეს მაკავებდა, რომ აქამდე
არ მიმიღია მონაწილეობა აუქციონში.

საერთოდ შურიანი არა ვარ. გოეთეს უბრძანებია, სხვათა
უბედურების გაზიარებას ბევრი არა უნდა რა, საქმე ის არის, სხვი-

სი ბედნიერება გახარებდესო; ჩემს ნაცნობ-მეგობრებს რომ ჰკითხოთ, უეჭველად გეტყვიან, რომ მე ყველაზე გულწრფელად და სულელურად მიხარია სხვების სიხარული. სწორედ სულელურად. ამქვეყნად, სადაც ყველა ერთმანეთს მტრობს, ლაფში სერის, მახეს უგებს და თვალებს უბრმავებს, ჩემს საქციელს სისულელეც ეთქმის და უფრო მეტიც.

მაგრამ სულ სხვაა აუქციონი. მე თითქოს მხოლოდ აუქციონისათვისა. მაქვს შემონახული ჩემს საქმიანობაში, ჩემს ცხოვრებაში გამოუყენებელი შურის მთელი მარაგი. ეს გრძნობა შური არც არის, მაგრამ სხვა, უფრო შესაფერი სახელი არ მოგვეპოვება და ამიტომ ვარქმევ შურს. შური ხომ ეგოიზმის შედეგია. მე კი საკუთარი თავი არც მახსოვს, ეგ არის, რომ უღირსი კაცის ხელში ჩავარდნილი ნივთი მენანება. გაავაგებინეთ, რისი თქმა მინდოდა? — მგონი, ვერა, მაგრამ მაინც გავაგრძელოთ ჩვენი მოთხრობა.

მოზრდილ დარბაზში ფეხის მოსანაცვლებელი ადგილიც კი არ იყო. ოფლად ვიდვრებოდით, თუმცა გარეთ საქმაოდ გრილოდა:

აუქციონერი სკამზე შემდგარიყო და გაჰყვიროდა:

— ნომერი 77, ბანქოს სათამაშო მაგიდა ოთხი რბილი სავარძლით! მთლიანად პლასტიკატისა! ფასი ას თხუთმეტი ლირა, ვიწყებთ ასი ლირიდან!

მიმოვიხედე. ესენი ყველანი მდიდრები ჩანან: ბეწვის საყელოიან პალტოებში გამოწყობილი ბატონები, ქურქიანი ქალბატონები, ახლადლაქორწინებულები და დანიშნულები — ოჯახის შექმნა რომ დაუპირებიათ.

ნეტა, მე რაღას გავრეულებარ ამათში?

გვერდით კარგად ჩაცმული, ასე, ორმოცდაათი წლის ჭაღარა კაცი მიდგას, პირში ჩიბუხი გაუჩრია და ისე გამოიყურება, ინგლისელი ლორდი გეგონებათ. დროდადრო ისე გადმომხედავს, როგორც ლუქს კაიუტაში მოკალათებული ბატონი გემბანის მგზავრს. თვალებით მეუბნება:

— ვინ ხარ, ვის დაჰკარგვიხარ, რისთვის მოსულხარ, ადრე რატომ არ შემხვედრიხარ აქ? რამდენი გაქვს ჯიბეში? გეტყობა, მყიდ-

ველი არაფრისა ხარ. ალბათ, კვირის გაზეითში განცხადება წაიკითხე და იფიქრე, ეს აუქციონი რაღააო, აღეკი და მოხვედი. მოსვლით კი მოსულხარ, მაგრამ წვერი ველარ გაიპარსე? დღევანდელ დღეს წვერგაუპარსაობა გაგონილა? აი, ევროპაში კვირა დღეს სულ უბრალო მუშაჲ კი ზრუნავს თავის გარეგნობაზე. შენი ბედი, რომ ბევრი ხალხია და ვერა ვხედავ, როგორი ფეხსაცმელები გაცვია. ალბათ, ძველი და გაუწმენდავი. ისე, დარცხენილი კი ჩანხარ. კარგი, რაკი მოხვედი, დარჩი, ათვალეერე აქაურობა. რაო, რა იკითხე? მე ვინა ვარ? ამას ჩემი თამბაქოს სურნელება უნდა გეუბნებოდეს. ამ თამბაქოს ინგლისში განსაკუთრებული წესით ამზადებენ — შიგ თაფლსა და ღვინოს ურევენ. გრძნობ, როგორი სურნელოვანია? ჰო, მართლა, ეს ჩიბუხი ლივერპულში ოთხ გირვანქა სტერლინგად ვიყიდე. მაშ რა გეგონა? ყველა კაცს რაიმე ხელობა აქვს. ჩვენი ხელობაც ფულის შოვნა და კეთილი ცხოვრებაა. შენ ერთი მოფილოსოფოსო ყმაწვილი იქნები. იცოდე, შენისთანები არ მეპიტნავენბიან. ფულის შოვნის შნო არა გაქვს და თავს იმით ინუგეშებ, რომ ფულიანებს დასცინი და ზიზლით უყურებ. თავად რომ ჭკუა-გონება სიტყვის ჯამბაზობაზე არ გაგეფლანგა და მომგებიან საქმეს მოჰკიდებოდი, კვირა დღეს ასეთი სიფათით არ გამოგვეცხადებოდი აქ. ერთი მითხარი, თუ შეგიძლია განასხვავო ერთმანეთისაგან Wilhelm Kempff-ისა და Gieseking-ის დაკრული Waldsfein-Sonata-ი? მე კი შემიძლია. შენ იცი, რომ როსტბიფს სულ სხვა გემო აქვს, როცა ვერცხლის დანა-ჩანგლით შეექცევი? აბა, რა განსხვავებაა კალვადოსსა და ბრენდის შორის? ანდა, „კადილაკი“ უკეთესი მანქანაა თუ „როლს-როისი?“ ხედავ? განზრახ გაძღვე იოლ შეკითხვებს, მაგრამ შენ მაინც ვერა მპასუხობ. ცხოვრების თავი და ბოლო კი სწორედ ამ მცირე ნიუანსებშია, სწორედ იმაშია, რომ განასხვავო მათი refinement¹. მე ასეთ რამეებზე განსაკუთრებულ Fingerspitzengeföhle² მაქვს. გატყობ, ჩემი ნათქვამისაც ბევრი ვერა გაიგე.

— მშვენივრად ვავიგე. მართალი ხარ. არიან ადამიანები, რომელთაც სწორედ შენისთანა მილიონერები ეჭავრებათ — განათლებულები და დახვეწილები, რომ იციან, როგორ ჩაატანონ გემო ცხოვ-

¹ დახვეწილობა. (ფრ.).

² ალღო. (გერმ.).

რებას. თორემ სხვებს გულგრილად უყურებენ. „მერე რა, რომ მილიონერია, მაინც ხეპრეაო“, ფიქრობენ.

მაგრამ ნუ გეშინია, ჩემო გაევროპელებულო მეგობარო, მე არც განათლებული მილიონერი მეჯავრება და არც გაუნათლებელი.

ამასობაში კი აუქციონერი, რომელსაც სახელად ფორთოხალი რქმეგია, გაჰყვირის:

— ნომერი 78! ამერიკული ტექნიკის საოცრება! მონტგომერის მარკის ავტომატური დივან-საწოლი სათადარიგო ლეიბებით. 800 ლირა ღირს. 700 ლირიდან ვიწყებთ!

— შვიდასი!

— ათი!

— თხუთმეტი!

— ოცი!

— შვიდას ოცი!

— ოცდაათი!

— ორმოცი!

— ათ-ათი მოვემატოთ, ბატონებო, სწრაფად, სწრაფად!

— ორმოცდაათი!

— სამოცი!

— შვიდას სამოცს ვიძლევი!

— ოთხმოცდაათი!

— აი, ყოჩაღ!

— ოთხმოცდათხუთმეტი!

— ას ათი!

— რვაას ათზე ვართ!

— რვაას ოცდახუთი!

— ოცდაათი!

— ოცდათხუთმეტი!

— რვაას ოცდათხუთმეტი! მონტგომერის სავარძელი... იშლება...

საწოლადაც გამოიყენება.

— რვაას ორმოცი!

— სამოცი იყოს!

— სამოცდაათი, ოჰ, შენა ხარ, გამარჯობა, ალბერტ ბეი!

— გაგიმარჯოს.

— სამოცდათხუთმეტი!

— ოთხმოცი!

— ოთხმოცდაათი!

— ოთხმოცდათხუთმეტი! როგორა ხარ, ჰაფიზ?

— კარგად, შენა?

— ცხრაასი!

— ცხრაას ათი! — იყვირა ვიღაც მსუქანმა თმააბურძგნილმა კაცმა.

— ცხრაას ათი, კიდევ ხომ არავინ მიუმატებს.

— ცხრაას ათი, ერთი! ცხრაას ათი, ორი! ვყიდი! ვყიდი! ჰიქმეთ ბეი, თქვენ ხომ არ ინებებთ?

ჰიქმეთ ბეი, ეს ინგლისელი ლორდი ყოფილა, ჩემს მეზობლად თაფლიან თამბაქოს რომ ეწეოდა. ყველა მას მიაჩერდა.

— გნებავთ, ჰიქმეთ ბეი? ვყი...

ჰიქმეთ ბეიმ უსიტყვოდ შეათამაშა მარცხენა წარბი. ამით ანიშნა, ასწიე ფასიო.

— ცხრაას ოცი!

ამჯერად ყველა თმააბურძგნილ კაცს მიაჩერდა, ისიც სულ გაიფოფრა:

— ცხრაას ოცდაათი! — იყვირა რაც ძალი და ღონე ჰქონდა.

აუქციონერმა ჰიქმეთ ბეის გადახედა. მანაც ისევ შეათამაშა მარცხენა წარბი: „აუწიე!“

— ორმოცი! — ყვირის აუქციონერი და ისე უხარია, თითქო თავად მოემატებინოს ფასი.

— ორმოცდაათი! — ყვირის თმააბურძგნილი, თან მამლის ბიბილოსავით წითლდება. ჰიქმეთ ბეი მარცხენა წარბს ათამაშებს.

— სამოცი! — აცხადებს აუქციონერი.

თმააბურძგნილს ნერვები ღალატობს. ძლივს იკავებს თავს და კბილებშუა ცრის:

— გაუშვი, წაიღოს!

მონტგომერის სავარძელი ჰიქმეთ ბეის დარჩა. ეტყობა, გამოცდილი კაცია — როგორ მშვიდად გადაიტანა ბრძოლა, როცა თმააბურძგნილი ნერვიულობისაგან მთლად გალურჯდა, როგორ სათითაოდ ჩამოიცილა მეტოქეები და პირისპირ დარჩა იმასთან, ვინც ყველაზე მეტად შეეპყრო გამარჯვების წყურვილს. როგორ თვალელებში შესჩერებოდნენ აუქციონერები. მისი მეტოქე რომ მთელი ძალ-ღონით იჭაჭებოდა, ჰიქმეთ ბეი ოდნავ ათამაშებდა მარცხენა წარბს და ისე ანიშნებდა „აუწიე“, „ადი“. არც მერე გამოუხატავს

აღტაცება ან სიამაყე, როცა გაიმარჯვა. გულგრილად ჩაუთვალა ფორთოხალს სამასი ლირა. მერე რაღაც უჩუჩუჩულა და წავიდა. თურმე, ამ სავარძლის საყიდლად ყოფილა მოსული.

ჰიქმეთ ბეი აქაურობის ხშირი სტუმარი უნდა იყოს. მას სახელით მიმართავენ, იციან რა უნდა, რა არა.

დაკვირვებული ვარ: აუქციონში სწორედ ასეთი უხმაურო, თავის თავში დარწმუნებული ადამიანები იმარჯვებენ. მათ კარგად იციან, რა იყიდონ და რამდენი გადაიხადონ.

ერთბაშად თვალი მოვკარი ვიღაც ფუნთუშა ქალს, რომელიც ჩემს პირდაპირ კედელთან იდგა და ილიმებოდა. მგონი, მე მილიმის. მგონი კი არა, ნამდვილად. ჰიქმეთ ბეი რომ აქ იყოს, ვიფიქრებდი, ეს ღიმილი მას ეკუთვნის—მეთქი. მოვბრუნდი, ჩემს უკან მდგომნი შევათვალიერე. ისინი სულაც ვერავის ამჩნევენ. ქალს ჩემს საქციელზე გაეცინა და მომესალმა. სალამზე ვუპასუხე და... ღმერთო ჩემო! ახლარა ვიცანი, ის არის, ნამდვილად ის არის! სალაჯაქში რომ ვცხოვრობდი, ჩემს დიასახლისს ერთი გოგონა ჰყავდა. ფაჰრუნისა, ნურუნისა თუ რაღაც ამდაგვარი ერქვა. აი, თურმე, კაცს პირველი შეყვარებულის სახელიც კი ავიწყდება! ერთხელ კიდევე შევხვდი ათი წლის წინათ. ჰაი, გიდი, როგორი წერწეტა გოგო იყო. ახლა მთლად კასრს არ დამსგავსებია?!

ჩამოვსხდებოდით ხოლმე ნავმისადგომის კიდეზე და ერთმანეთს სენტემენტალურ ლექსებს ვუკითხავდით. მეოცნებე გოგონა იყო.

— მინდა, ჩემი ქმარი ავადმყოფი იყოს, მე სასთუმალთან ვუჯდე და ვუვლიდეო, — იტყოდა ხოლმე. ნეტავი მართლა ავად რომ გაუხდეს ქმარი, ერთ ჰიქა წყალს მაინც თუ მიაწვდის ეს ქალი? თუმცა ამის ქმარიც ავად იოლად არ გახდება, ალბათ, ისიც ლოყებლად და და მომღიმარი კაცია. ფაჰრუნისას ხელებზე ეტყობა, რომ დიდი ჯაფა არ უნდა ადგეს. ნამდვილად მზარეული ჰყავთ. იქნებ, სულაც რესტორანში სადილობენ.

ჩემი ფუნთუშა სატრფო ისევ მილიმის. ასეთი ჰყვლება რომ არ იყოს, უეჭველად მომიახლოვდებოდა. გვერდით ყმაწვილი ქალი უდგას. რაღაცას მანიშნებს მასზე. ნახეთ, თუ მისი ქალიშვილი არ იყოს! ათი წლის წინათ რომ შემხვდა, პატარა გოგონა ახლდა. ეჰ, კაცი თურმე მაშინ მიხვდება, რომ დაბერდა, როცა პირველი სატრფოს გასათხოვარ ასულს იხილავს!

ჩემმა ყოფილმა სატრფომ თავისი ქალიშვილი ჩემკენ მოახედა. მანაც ყურადღებით შემათვალისწინებდა და თავაზიანად გამიღიმა. ფაქრუნისა მრავალმნიშვნელოვნად მიყურებს. ორმოცს მიღწეული იქნება, მაგრამ მის თვალებს ძველებური სხივი ისევ შემორჩენია.

თვალეებით ვესაუბრებით ერთმანეთს?

— გახსოვს?

— რა დამავიწყებს.

— აი, შე...

— არც შენ იყავი ნაკლები, ჩემო ფაქრუნისა.

ფაქრუნისას ცალი თვალი მტვერსასრუტისკენ უჭირავს — ეშინია, მისი გაყიდვა არ გამოეპაროს.

უკვე ძალიან ვნანობ. რაღა მაინცდამაინც დღეს ვაჭ ვწერგაუპარსავი და მოუწესრიგებელი. აი, შევხვდი თუ არა ძველ სატრფოს! შეიძლება, კაცი მართლაც ისვენებს, როცა თავისუფლად აცვია. წვერს გაიპარსავს თუ არა, ესეც მისი ნებაა, მაგრამ იქ, სადაც მოსალოდნელია ძველ სატრფოსთან შეხვედრა, უეჭველად გამოწყებილი უნდა მივიდეს. თუნდაც იმისათვის, რომ სატრფოს ღამაზ მოგონებებს ჩრდილი არ მიაყენოს, წარსული სანანებლად არ გაუხადოს. მის ქმარზე უკეთესად თუ არა, უარესად მაინც არ უნდა ეცვას, თმაჭაღარა, მოხუცი და ჯანგატეხილი არ უნდა ჩანდეს. სიბრალულს არ უნდა იწვევდეს.

ფაქრუნისას, რასაკვირველია, ვებრალები. ეჰ, ეს კაცებიო, ფიქრობს გუნებაში ჩემი ქალაჯაქელი მშვენიერი, დახეთ, რა უსაქმურად დაეხეტება, რას დამსგავსებია, წვერიც მოუშვია. მე რომ შევერთე, გზაზე დავაყენებდი, ავად თუ გახდებოდა, მოეუფლიდი (აკი გითხარით, სულ ავადმყოფის მოვლას ნატრობდა), არადა, ამის ამ დღეში ჩაგდება ჩემი ბრალიც უნდა იყოს. ალბათ, სხვას რომ გავყევი, იმიტომ აიყარა ცხოვრებაზე გული.

თავის ასულს ჩემზე რაღაცას ეუბნება. ასულიც იცინის. დედა კი ხელით მანიშნებს, „ნახე, ჩემი შვილი, საცაა ჩემსიმაღლე გახდებოდა“.

— ღმერთმა გაჩუქოს, ჯეირანივითაა, შენი შვილია!

— ოჰ, შე ყბედო, შენა — მპასუხობენ მისი თვალეები და ისევ მტვერსასრუტს უბრუნდებიან.

— ერთი! — ამბობს ჩემი სალაჯაქელი სატრფო.

— ასოცი, — ამბობს აუქციონერი და ჩემი სატრფოც მაშინვე უმატებს:

— ერთი.

— ას ოცდახუთი.

— ერთი, — კვლავ ყვირის ფაჰრუნისა.

ესეც ტაქტიკაა. მაგრამ ჰიქმეთ ბეისთან სად მოვა. არც მასავით ათ-ათს უმატებს, არც წარბებით ანიშნებს — ყვირის, რაც შეუძლია. ისე, კარგა ძუნწი ჩანს. უცებ გამოაცხადა:

— არა ვყიდულობ, წაიღონ.

ახლა სხვები უმატებენ:

— ას სამოცდათხუთმეტი!

— ოთხმოცი!

— ოთხმოცდახუთი!

— ოთხმოცდაათი!

ერთბაშად კვლავ ჩაერია:

— ერთი!

— აკი აღარ ვყიდულობო? თავი მოაჩვენა, ვითომ აღარ მინდაო, და მეტოქეებს სიქა გააცალა. ესეც საქმის ცოდნაა.

ასე იყო თუ ისე, მტვერსასრუტი მას დარჩა, ყოჩაღ, ფაჰრუნისა! ესეც ჰიქმეთ ბეისნაირი მყიდველი ყოფილა — მტკიცე გადაწყვეტილების პატრონი. მერე რა, რომ სხვადასხვა მეთოდებით ხელმძღვანელობენ. მთავარი შედეგია.

ფაჰრუნისამ ჩანთა გახსნა და ბე გადაიხადა. თან აქეთ-იქით მიმოიხედა, აბა, თუ მიყურებენო. სწორედ რომ ვალის¹ ცოლია. აღმოსავლეთის რომელიღაც პროვინციის ვალის ცოლი. მის ამპარტაგნობას ოდნავადაც ვერ ანელებს ვერც ყალბთვლიანი ბეჭედი და ვერც ყურებში გაყრილი იაფფასიანი საყურეები.

აუქციონერი სკამიდან ჩამოხტა. უკვე შეიძლება მეორე ოთახში გასვლა. იქ მცირეგაბარტიანი ავეჯი გაიყიდება.

— რა მოულოდნელი შეხვედრაა!

— მართლაც.

— რა ხანია, ერთმანეთი არ გვინახავს.

— ათი წელი, საერთოდ კი თხუთმეტი წელი იქნება, რაც აღარ შეგხვედრივართ.

¹ ვ ა ლ ი — თურქეთში პროვინციის (ვილაიეთის) მმართველი.

— რას მეუბნები! ეჰ, როგორ მიდის დრო! თითქოს გუშინ იყო.

— მაშ!

— კიდევ წერთ ლექსებს?

— რას ბრძანებთ, რაღა დროს ლექსებია.

— იქნებ, შთაგონების წყარო დაგიშრათ, — მკითხა ფაპრუნისამ და თან პომადით მოთხუპნული კბილები გამოაჩინა.

ესეც ჩემი შთაგონების წყარო!

— ალბათ.

დავაპირე დამემატებინა, — რაკი გნახეთ, ალბათ, ისევ დავიწყებ-მეთქი ლექსების წერას, მაგრამ გათხოვილ ქალს, თანაც ამხელა ქალიშვილის დედას ველარ გავუბედე.

ქალიშვილმა კი ამასობაში ვიღაც ნაცნობი ნახა და მხიარული მუსიკით გაუბა. ეტყობა, ახლანდელი გოგონებივით, ესეც გვარიანი ქარაფშუტაა.

— დადინართ ჩვენს მხარეში? — მკითხა ფაპრუნისამ.

— არა, მას შემდეგ აღარ ვყოფილვარ.

ჩემდაუნებურად ხმაში ინტიმური ტონი გავუჟიე.

— რატომ? — მკითხა მან და ხელოვნური წამწამებით დამშვენებული თვალები მოწკურა. ჰგონია, მეტს ველარ გავუძლებ — მიკუხვდი ნაფიქრს.

ახლა საჭიროა ამოვიოხრო და იმავე ტონით ვთქვა: „არ ვიცი“. ასეც მოვიქცვი.

— ალბათ, ძველ მოგონებებთან დაბრუნებისა მეშინია.

აი, კიდევ ერთი ნაწყვეტი სამამულო კინოფილმიდან. მაგრამ ფაპრუნისას გული აუჩუყდა. ისე აუჩუყდა, რომ...

— გამოგიტყდებით, მეც ხანდახან ამასვე ვგრძნობ.

შემეშინდა, არ დაიწყოს ახლა გულის გადაშლა-მეთქი. მივხვდი, რომ დრო იყო ამ სენტიმენტალურ საუბარში მტვერსასრუტი ჩამერთო.

— ძალიან იაფად კი ჩაიგდეთ ხელში მტვერსასრუტი.

ფაპრუნისა უცებ გამოერკვა.

— გასულ კვირას ბევრად იაფად გაიყიდა. ისე, ცოტათი მომატყუეს, მაგრამ რას იზამ, გენაცვალე. ამერიკელებმაც გვარიანად ისწავლეს ბაზრის კურსი. წინათ აქ რა ნივთებს არ წააწყდებოდით!

ეტყობა, ფაპრუნისასაც არ აკლია გამოცდილება. ვინ იცის, შე-

იძლება აქ იაფად ყიდულობს და სხვაგან ძვირად ყიდის. ზოგი მოხერხებულნი ქალი ამასაც არ ერიდება. მგონი, მიხვდა, რაც გავიფიქრე.

— ფუსუნს ვათხოვებთ, — მითხრა ჩემმა სალაჯაქელმა სატრფომ, — რალაც-რალაცებს ვუმზადებთ. მაცივარს ვეძებ. აქ იყო, მაგრამ ნახმარი. ნიზამეთინი ამბობს, ახალი ვიყიდოთო, მაგრამ ისე გაძვირდა, რომ... რალაც თუნუქის ყუთია და ცეცხლის ფასი ადევს. მე ძველი მირჩევნია. თქვენ რას ყიდულობთ?

— მე? მე ლერწმის ხის... ჰო, ერთი გარნიტურია ლერწმის ხისა. ვიფიქრე, ვნახავ-მეთქი.

სად მე და სად ლერწმის ხის გარნიტური! მაგრამ იმ წუთში ჩემს ღირსებას ასეთი ტყუილი სჭირდებოდა. უფრო სწორად, ჩემსას ისე არაა, როგორც ფაპრუნისას ღირსებას, დიახ, სწორედ ფაპრუნისას ღირსებას.

— მაგრამ არ მომეწონა, — სხვა გზა არ იყო, ასე უნდა დამემთავრებინა უკვე ნათქვამი ფრაზა.

— მართალი ხართ, — მიპასუხა ჩემმა ფუნთუშმა სატრფომ, — დიდი არაფერია. მეც არ მომეწონა. გასულ კვირას ინჟინერმა ილჰამი ბეიმ და მისმა ცოლმა ძალიან ლამაზი ბამბუქის გარნიტური იყიდეს. სხვას არაფერს ყიდულობთ?

— არ ვიცი, ვფიქრობ.

თვის ბოლომდე ათი დღეა და ჯიბეში სამოცდაათერთმეტი ლირა მიდევს. აბა, მე რისი მყიდველი ვარ!

მაგრამ განა შეიძლება, ხელცარიელი წავიდე იქიდან, სადაც მე ფაპრუნისას და მის ქალიშვილს წვერგაუპარსავი და მოუწესრიგებელი შევხვდი? ქალს, რომელსაც თხუთმეტი წლის წინათ ვუყვარდი, მე ვერ ვეჩვენები უსაქმურ ავარად, ამერიკულ აუქციონზე კვირა დღეს დროის მოსაკლავად რომ მოსულა.

მაგრამ რა ვიყილო, რა?

მე ვერ ვიყიდი „რევერის“ მარკის რადიოლას, რომელიც ორი ათასი შვიდასი ლირა ღირს. ვერც „გიბსონის“ შეიდფება მაცივარი 2500 ლირად, ვერც ორიათას ლირიან საწერ მაგიდას და ვერც სამფება სავარძელს 1500 ლირად; ვერც გასაშლელ დივან-საწოლი ათასი ლირა რომ ღირს; ვერც ვერცხლის დანა-ჩანგალს, ბროლის ჭიქებს და სევრის ფაიფურის სადილის სერვიზს ვიყიდი.

დიდი-დიდი კლასიკური მუსიკის ერთი-ორი ფირფიტის ან რამ-

დენიმე წიგნის ყიდვა შევძლო. ამ ნივთების პატრონი ამერიკელია, თანაც საქმოსანი. მის ბიბლიოთეკაში უეჭველად იქნება დიელი ქენიგის წიგნები. დაუუკრავ ფირფიტებს და ვისწავლი, როგორ გავარჩიო ერთმანეთისაგან Wilhelm Kempff-ი და Giesecking-ი, გადავშლი წიგნებს და თავიდან მოვიშორებ ტვინის ჭყლეტას, ვისწავლი, როგორ მოვახმარო ჭკუა-გონება სარფიან საქმეს, რომ გავმდიდრდე და ერთი წლის თავზე აქ გასართობად კი არ მოვიდე, არამედ მონტკომერის სავარძლის, ბამბუკის გარნიტურის, მატისის მიბაძვით დახატული სურათების საყიდლად.

ღიას, რამე უნდა ვიღონო, უნდა გავერიო აუქციონში და ვიყიდო რამე, რაზეც ფული მეყოფა. მაგრამ ამ დროს ყური მოვკარი, რომ ფირფიტები ბითუმად გაიყიდებოდა, ასე რომ, მისი ყიდვის იმედიც გადამიწყდა.

დაიწყეს წიგნების გაყიდვა.

ფორთოხალმა გამოაცხადა:

— ლიტრეს ხუთტომიანი ლექსიკონის ბოლო გამოცემა! სამოცი ლირა ღირს. ორმოცდაათიდან ვიწყებთ!

კარგა ხანია ლიტრეს ლექსიკონს ვეძებ. ახლა ვიყიდი და ერთი გასროლით ორ ჩიტს მოვკლავ.

— ორმოცდათხუთმეტი! — დავიძახე. ჩემი ხმა ჩვეულებრივზე ძლიერი მომეჩვენა. ყველამ მე შემომხედა. ხუმრობა საქმეა? აქამდე ჩუმად იდგა და ახლა რამხელა იყვირა. ცუდად ჩაცმული კია, მაგრამ რას გაიგებ! ზოგჯერ სწორედ ასეთი შეუმჩნეველი გარეგნობის ადამიანები არიან, გაფრენილ წეროს თვალს რომ გამოსთხრიან ხოლმე. ნეტა ვინ არის? მდიდარი არ უნდა იყოს. ფულიანი თუა, წედან რომ სამი ათას ცხრაას ლირად სასადილო ოთახის გარნიტური გაიყიდა, ის ვერ იყიდა? რას ჩააცივდა ამ ლექსიკონს, ლამაზი მაინც იყოს. ვითომ ანტიკვარული რამეა? ნამდვილად ბუკინისტი იქნება.

— იძლევიან ორმოცდათხუთმეტი ლირას: ღირს სამოცი, ხუთტომიანი ლექსიკონი!

— სამოცდახუთი!

გაგონდებათ, კინოფილმებში რომ არის ხოლმე — ვინმე ბევრ ფულს მოიგებს, დაიხვავებს წინ და უცებ გამოაცხადებს, ერთ მილიონ ფრანკს ჩამოვდივარო, კაცები შურით უყურებენ, ქალები — ალტაცებით. მეც აქეთ-იქით არ ვიხედები, მაგრამ ვგრძნობ, რომ

მიყურებენ. ერთი წამით ფუნთუშა სატრფოს სიყვარულით გამთბარი მწერაც დავიჭირე და კვლავ გავაბით თვალებით საუბარი.

— პოეზიის ინტერესი აღარ შეგრჩენია, მაგრამ, გეტყობა, ლექსიკონები ძველებურად გიტაცებს.

— რა ვქნა, ჩემო ფაპრუნისა, რაც შენ წახვედი, სხვა რაღა დამრჩენია?

— სამოცდაათი! — დაიძახა ამ დროს ვილაყამ. თითქოს პატარა პიქმეთ ბეიდ ვიქეცი. აუქციონერმა ჩემი სახელი არ იცის, მაგრამ ფასის ყოველ მომატებაზე მეც ისე მომჩერებია, როგორც პიქმეთ ბეის მისჩერებოდა ხოლმე. მის თვალში მე პიქმეთ ბეი ვარ და იმედს ვერ გავუცრუებ:

— სამოცდაათერთმეტი!

— თორმეტი.

— ცამეტი.

— თხუთმეტი! — დავიძახე მე.

— ოთხმოცი! — დავიძახე მე.

— ოთხმოცი! — გაიმეორა აუქციონერმა, თან მოწიწებით გადმოშხედა.

— ოთხმოცი! ვყიდი! ვყიდი! გავ... — და სიტყვა შუაზე გააწყვეტინეს.

— ოთხმოცდაათი! — დაიძახა ვილაყამ უკანა რიგებიდან. ყველანი მისკენ შეებრუნდნენ. ეს იყო ერთი ჰაჯი აღასავით კაცი, რომელიც გაზეთსაც კი ვერ წაიკითხავდა ხეირიანად. ლექსიკონი რაში უნდოდა, მაგრამ დაინახა, ფასს ვუწევდით და იფიქრა, რამე ანტიკვარული ნივთი არ იყოს და ხელიდან არ წამივიდესო.

მთელი ჩემი ცხოვრება ასეა: — ვყიდი! ვყიდი! — ყვირის აუქციონერი და ის არის უნდა დაიძახოს გავყიდეო, რომ ვისიმე უხეში ხმა შეაწყვეტინებს: ოთხმოცდაათი! და პირში ჩალაგამოვლებული ვრჩები. ყველა ბედნერს მისჩერებია. ისიც, თუმცა წერა-კითხვა არ იცის, თვალსა და ხელს შუა მაცლის წიგნებს, რომლებზედაც წლები მიოცნებია და რომლებიც უკვე ჩემად დამიგულებია. წაიღებს, მაგრამ განა წასაკითხავად უნდა? არა, ხან კარს დაუღებს, ხან იატაკზე ერთმანეთზე დაალაგებს და ზედ შედგება, რომ თაროს მისწვდეს.

ჩემი ფუნთუშა სატრფო და მისი ქალიშვილი გვერდით მიდგანან. ძალზე დამწუხრებულები არიან.

მაპატიე, ფაქრუნისა, ორმოცდაათი ღირა რომ კიდევ მქონოდა, უეჭველად ვიყიდდი. სამოც ღირიან ლექსიკონში ორასსამოცსაც გადავიხდიდი, ოღონდ შენ გაგხარებოდა. მაგრამ რას იზამ, თვის ბოლოა.

ლიტრეს ხუთტომიანი ლექსიკონი კი ხელიდან ხელში გადავიდა და ჰაჯი აღას დაკოყრილ თითებში მოხვდა, იმანაც წამოიკიდა და წაიღო. სულ ასე მემართება: ვუწევ ფასს, ვუწევ, ბოლოს მაინც ხელტარიელი ვრჩები და რაღა ახლა გავიმარჯვებდი!

უცებ დავმშვიდდი. იქნებ, ჯობდეს კიდევ, უმატო ფასი, უმატო, ბოლოს კი აღარ იყიდო და იმის სეირს უყურო, ვისაც დარჩება. აი, თუნდაც ეს ჩასუქებული ქალი, რომლის თვალში ერთხელ კიდევ დავმარცხდი იმის გამო, რომ წიგნები ვერ ვიყიდე, განა ის ნივთი არ იყო, რომელსაც მე ფასი ავუწიე, ავუწიე და შერე სხვას დაეუთმე? ვნანობ? რა სათქმელია! პირიქით, ახლა მებრალევა კიდევ ის მყიდველი.

ღატაკის თვითდამშვიდებაა? სულაც არა. ამ აუქციონზე ყველაზე ბედნიერი კაცი მე ვარ. მდიდარი რომ ვყოფილიყავი და ის წითელი ხის გარნიტური მეყიდა, რა გამოვიდოდა? ბეს გადავიხდიდი და აუქციონის დამთავრებას დაველოდებოდი.

ვთქვით, ვიყიდე ეს მაგიდა, სკამები, ბუფეტი, მე უკვე გადავიხადე, ფაქტურას ხელი მოვაწერე და ახლა დგას უკვე გაყიდული საქონელი, თან უაზრო მედიდურობით გაგრძობინებს: დამინახე, ვილაც დამეპატრონა, ჩემი მომავალი უკვე განაღდებული მაქვსო.

ღიახ, რომ მეყიდა, ხომ უნდა დამეცადა აუქციონის დამთავრებამდე, მერე ფული გადამეხადა და ჩემი ქონება შინ წამომეღო. მიდი და ეძებე მუშა, საბარგო მანქანა. ისინიც გაიგებენ, რომ გიჟირს და მამასისხლად დაგიფასებენ. მერე მანქანა გემით გაღმა ნაპირზე¹ გადაიტანე. მიიტან შინ ავეჯს და ახლა მისი დასადგმელი ადგილი ეძებე. იძულებული გახდები ძველი ავეჯი ჩალის ფასად გადაყარო. ვიდრე ახალ ნივთებს შეეჩვევი, კარგა დრო გავა. თანდათან რამე ნაკლსაც აღმოუჩენ და ერთ მშვენიერ დღეს კიდევ ინანებ: რა ჩავიდინე, ეს რამ მაყიდინაო.

ახლა კი თავისუფალი ვარ, როცა მინდა, გავალ აქედან და წავალ. ხელები — ჯიბეებში, ფული — ქისაში, არც მუშებთან დავა

¹ სტამბოლს ბოსფორის სრუტე ორ ნაწილად ჰყოფს. ერთი ნაწილიდან მეორეში გემით გადადიან.

და არც მოფრებთან დავიდარაბა. ჩემი ძველი მაგიდაც კარგად მყოფნის. კაცმა რომ თქვას, ის ბუფეტის სულ დაფხაჭნილი იყო, ის ტახტი ძალზე ჭყეტელა ჩანდა. არც საწერი მაგიდა იყო დიდი ბედენა. ლიტრეს ლექსიკონსაც ყდა შემოხეული ჰქონდა.

იმის გამო, რომ არასოდეს არაფერი მიყიდია და არც არა დამიბევებია რა, ახლა ნებისმიერი ნივთის ყიდვა შემიძლია, თავისუფალი არჩევანის უფლება მაქვს და იმათზე ბედნიერი ვარ, ვინც უკვე აირჩია.

ამ ფიქრებში რომ ვიყავი, ერთბაშად მივხვდი — ღღემდე არც ერთ აუქციონში არ გავრეულვარ რამის ყიდვის დიდი სურვილით, არასოდეს დამიწყია ბრძოლა მტკიცე გალაწყვეტილებით — უეჭველად გამემარჯვა.

ახლა კი ნათლად დავრწმუნდი, თუ მოვიწოდებდი, კიდევაც ვიყიდდი, ფასს ავუწევდი, ვითვალთმაქცებდი, მაგრამ მაინც ვიყიდდი. მე კი მხოლოდ ფასის მომატებას ვჯერდები, არაფერს ვყიდულობ და აუქციონზე გასართობად მოსული უსაქმური ვარ, თუმცა ყველაფერს ხელმოცარულობასა და სიღარიბეს ვაბრალებ.

ასე ფასის მომატება-მომატებაში ნივთს რომ ხელიდან ვუშვებ და მერე ვწუხვარ, ღღემდე მოვეკიდე კია რამეს სერიოზულად? ერთიც ვნახოთ და, აუქციონერებმაც და მუშტრებმაც პირი შეკრან და საქონელი, რომელსაც ფასი ავუწეი, ხელში შემატოვონ, რას ვიზამ? ვიყიდი, გამეხარდება, თუ შევედავები, როგორ თუ მასხარად მიგდებთ-მეთქი?

უნდა გამოვტყდე, რომ სწორედ ასე მოვიქცევი. ასე არ ავარიდე თავი ლარნაკის ყიდვას, ასე არ ჩამოვიშორე აუქციონერი და მთელი ჩემი სიცოცხლე ასე არ ვიცილებდი ყველა საქონელსა და ყველა აუქციონერს? და ახლა, ცხოვრების შუა გზაზე, შუა გზა რომელია, თითქმის დასასრულს, ერთადერთი ჭეშმარიტების შეცნობა მოვახერხე: მე აუქციონში მონაწილე კაცი ვარ და თუ აქამდე რამეზე ხელი მიმიწვდა, მხოლოდ ოდნავ შევხებივარ, რათა მალევე გამეგდო ხელიდან და თავისუფლება შემენარჩუნებინა.

— ოცდახუთი!

რალაცას ყიდიან. ჩემი სალაჯაქელი სატრფო კვლავ ჩაერთა:

— ერთი!

— ოცდაათი!

— ერთი!

— ორმოცი! ორმოცი!

— ერთი!

— ორმოცდახუთი! გნებავთ, ჰაფიზ ბეი?

— რა? — უპასუხა ჰაფიზ ბეიმ.

— არა ვყიდულობ, — თქვა ფაჰრუნისამ, — არა ღირს, წაიღოს!

— ვაძლევ ჰაფიზ ბეის, ორმოცდაშვიდად ვყიდი, ვყიდი, ვყი...

— ორმოცდაათი! — დავიძახე მე. და არც კი ვიცოდი რა იყო-
დებოდა. ისევ დამიწყეს ყურება. ფაჰრუნისაც გაოცებულია. ჰა-
ფიზ ბეი დაიბნა.

— ორმოცდათხუთმეტი!

აუქციონერმა მე გადმომხედა.

— სამოცი! — კვლავ მოვუმატე.

— სამოცდახუთი!

— სამოცდაათი!

— ოთხმოცი!

აუქციონერი ამაცობს ჩემით. ჰაფიზ ბეი გაჩერდა, სხვა რა გზა
ჰქონდა?

ისე სმელინგს არ გახარებია ჯო ლუისის ნოკაუტში ჩავდება,
როგორც მე გამეხარდა ეს გამარჯვება.

— ვყიდი ოთხმოც ღირად! ვყიდი! ვყიდი! ვყიდი! გავ...ყი...დე!
გაყიდე, გაყიდე, ბატონო აუქციონერო! და ჩვენც ჩვენს სიცო-
ცხლეში ერთხელ მაინც ვიყიდით რამეს.

ფული გადავიხადე და ჩემი საქონელი მივიღე. თურმე რკინის
ფეხებიანი საფერფლე ყოფილა. საფერფლე ავიღე და ფაჰრუნისას
მორიდებით ვუთხარი:

— თუ შეიძლება, მიიღეთ ეს საჩუქარი თქვენი მშვენიერი ქალი-
შვილისათვის.

ფაჰრუნისას თვალები გაუბრწყინდა:

— როგორ გეკადრებათ!

— გთხოვთ, ნუ გამაწბილებთ.

— ძალიან წუხნებით, თუმცა თქვენ ხომ ჩემს ქალიშვილს ნა-
თესავად მოხვდებით მამის მხრიდან.

— დედის მხრიდან, — გავუსწორე მე.

პირნაბრუნებ პალტოში გამოხვეული ნაღვლიანი ღიმილით გა-
ვეცალე იქაურობას. დარწმუნებული ვარ, კვლავ მოვალ აუქციონ-
ზე და კვლავ არაფერს არ ვიყიდი.

ფ ე ს ი

ხარაზმა იპსანმა ღუშაში გააგორა. ეტყობოდა, მარსს იგებდა და იმიტომ წაუყრუა, როცა მუსლიმმა ფანჯი იაქე გააგორა და „ფანჯი ღუო“, თქვა.

— ხარი გავაგორე, შაში ვითამაშე, ბედმა დამჩაგრა მე, — ჩაილილინა კმაყოფილმა იპსანმა.

დაწყებითი სკოლის მასწავლებელს მესუთ ჩაღლაიანს ფეხები გაეჩაჩხა და ეძინა. ცოტა მოშორებით მეყავე სალიპი ჭიდან ჩაციებულ ლიმონათს იღებდა.

თექირს, მეყავის ხატურა კატას, თავი მოაბეზრა ნარგილეს¹ თუხთუხმა, ისკუპა და ბეითალ ბეის მკერდზე მიახტა. ბეითალ ბეიმ² გაზეთის კითხვა მოათავა. კატას ზურგზე ხელი გადაუსვა, გაზეთი დაკეცა და ფიქრებში წავიდა: «კვლავ მწვავედება საარის პრობლემა... ვერ იქნა და ვერ იცნეს აპირქაფის ნაპირზე ნაპოვნი მკლავებდაჭრილი გვამი. ამ ზამთარშიაც ქვანახშირის ნაკლებობა იქნება, გაზეთი აღარ წაიკითხება, ღმერთმანი, კაცს ხასიათს უფუჭებს“.

ამ დროს ჩამავალი მზის სხივებით განათებულ მტკრიან შარავგზაზე ჟივილ-ხივილით გაირბინა ბავშვების ჯგუფმა.

ერთი ბიჭი დაწინაურებულიყო და თოკზე გამობმულ რაღაცას მიათრევდა, დანარჩენები უკან მისდევდნენ.

მეყავის კატა მაშინვე ძირს ჩამოხტა და ცარიელ აუზში მიიმალა. მესუთ ჩაღლაიანმა რაღაც ჩაიბურღლუნა და გაიღვიძა. ნარლის მოთამაშებებს არაფერი გაუგიათ.

ბეითალ ბეი სათვალის ზემოდან ყურადღებით დააკვირდა თოკზე გამობმულ საგანს, დააკვირდა და აყვირებული წამოხტა:

— შეჩერდით, შეჩერდით-მეთქი!

მაგრამ ბავშვები უკვე თვალს მიეფარნენ.

¹ ნ ა რ გ ი ლ ე — აღმოსავლეთის ქვეყნებში გავრცელებული თამბაქოს მოსაწევი მოწყობილობა.

² ბ ე ი — ბატონი, პატივისცემის გამოხატავი მიმართვის ფორმა.

ბეითალ ბეი ახლა ყავახანაში მყოფთ მიუბრუნდა:

— დაიჭირეთ! ჩქარა! გააჩერეთ!

— რა მოხდა, ბეი ეფენდი? — იკითხა ჯერ ისევ ბურანში მყოფ-
მა მესუთ ჩაღლაიანმა.

— ფეხი, — ბეითალმა მხოლოდ ამის თქმა მოახერხა. საყელო
შეიხსნა, ძარღვებდაბერილი კისერი გაიხალვათა, — ფეხი, ბავშვები
ფეხს მიათრევდნენ.

ხარაზმა იჰსანმა და სალიჰმაც თავი ანებეს თამაშს და სმენად
იქცნენ. მეყავეს ვედრო ხელში შერჩა. გაოცებული მიუბრუნდა
ბეითალს:

— რა ფეხი, ბეითალ ბეი?

— კაცის ფეხი.

— როგორ თუ ფეხი?

— როგორ და ისე... ფეხი, კანჭში გადაჭრილი ფეხი.

— არა, მართლა?!

— ღმერთმანი, ფეხი იყო. ჩემი თვალით დავინახე!

— მერედა, სად უპოვიათ?

— აბა, რა ვიცი?

ხარაზ იჰსანს ეშინოდა, ხელიდან არ წასვლოდა მოსაგები პარ-
ტია:

— გენაცვათ! ფეხია და ფეხი იყოს! რა ჩვენი საკითხავია, სად
იპოვეს. გააგორე, თუ ძმა ხარ, ეგ კამათელი, — მიუბრუნდა მუს-
ლიმს, მაგრამ ის კამათლებს უკვე მაგიდაზე ალაგებდა.

— მოიცა, ასე როგორ იქნება! უნდა გავიგოთ, რისი რა იყო.
მართლა კაცის ფეხს მიათრევდნენ? შენ კარგად დაინახე, ბეი ბაბა?¹
ხომ არ მიაშგავსე?

— მე მივამსგავსე? უყურეთ, რას ამბობს! მოჭრილი ფეხის მე-
ტი რა მინახავს ანატომიის ლექციებზე. სწორედ ფეხი იყო, კაცის
ფეხი. ქუსლზე თოკი გამოებათ და მიათრევდნენ.

მესუთ ჩაღლაიანი სულმთლად გამოფხიზლდა.

— მაინც სად უნდა ეპოვათ? — იკითხა გაკვირვებულმა.

ბეითალ ბეიმ მაგიდიდან გაზეთი აიღო, ჯიბეში ჩაიღო და მტკი-
ცე გადაწყვეტილება მიიღო:

— პოლიციას უნდა შევატყობინოთ.

¹ ბ ე ი ბ ა ბ ა — სიტყვისიტყვით: ბატონო მამა — პატივისცემის გამოსა-
ხატავი შიშართვის ფორმა.

— რა თქვენი საქმეა! — აყვირდა იპსანი — ალბათ, ბავშვებმა სადმე იპოვეს. თვითონ ხომ არ მოაჭრიდნენ ვინმეს.

— ეგრე იყო, მაგრამ უნდა გავიგოთ თუ არა, სად იპოვეს?!

— ყველაზე ბოლოს რომ გამოიპოვებოდა, ის ბიჭი ჩვენი მემარჯვენის შვილია, — თქვა ყავახანის პატრონმა.

— სად ცხოვრობს?

— არ ვიცი.

— წავიღეთ, ჯერ ის ბიჭი ვიპოვოთ!

მეყავემ ყავახანა შეგირდს ჩააბარა და ყველანი გზას გაუდგნენ. ნარდთან მხოლოდ გაჩიუტებული იპსანი დატოვეს.

ბედზე გზად ინალს შეხვდნენ. ინალი მესუთ ჩალლაიანის მოწაფე იყო. მასწავლებლის დანახვაზე ჯიბეებიდან ხელები ამოიღო და სმენაზე დადგა.

— ახლახან აქ ბავშვებმა ჩაირბინეს, არ შეგხვედრიან?

— შემხვდნენ, მასწავლებლო, ფეხს მიათრევდნენ. ქუსლში გაეხვრიტათ და მიათრევდნენ. კაცის ფეხი იყო.

ბეითალმა ისე შეხედა მუსლიმს, თითქოს ეკითხებოდა, ახლა რაღას იტყვიო.

— შენ იცნობ იმ ბავშვებს?

— ვიცნობ, მასწავლებლო. თენექესუბნელები არიან. ფეხბურთს ვთამაშობთ ხოლმე. კინაღამ წამოსცდა „ერთხელ თუთაზეც ვიჩხუბეთო“, მაგრამ მასწავლებელი არ გამიწყურესო, გაჩუმება არჩია.

— გაიქეცი პოლიციის განყოფილებაში, ვინმე იქნება და დაუძახე. ჩვენ აქ დაგიცლით.

ინალმა მალე მოირბინა.

— ვუთხარი, საბრი ეფენდი იყო, IV-ბ-კლასელი ერჯანის მამა. მოდის.

ამ დროს მართლაც მოვიდა IV-ბ-კლასელი ერჯანის მამა. სულს ძლივს ითქვამდა. ასთმა ჰქონდა და სირბილი უჭირდა.

— რა მოხდა, მუჟალიმ ბეი? ¹ — ჰკითხა მესუთ ჩალლაიანს, რომელსაც განსაკუთრებული პატივისცემით ეპყრობოდა, როგორც თავისი შვილის მასწავლებელს.

მესუთ ჩალლაიანმა პოლიციელ საბრი ეფენდის უამბო, რაშიც იყო საქმე.

¹ ბატონო მასწავლაბელო.

— ჯერ ფეხი უნდა ვიპოვოთ, მერე ჩვენება ჩამოვართვათ და პროკურატურას ვაცნობოთ, — გადაწყვიტა საბრი ეფენდიმ.

ბინდლებოდა, როცა თენექეს უბანში მივიდნენ. ცივი ქარი ქროდა, ვაშლის ხის კენწეროები ირხეოდა. იქვე წუმპეში იხვეები ჭყუმპალაობდნენ. ისინიც, ხალხის დანახვით დამფრთხალნი, ამობაჯბაჯდნენ და იქაურობას გაეცალნენ.

პოლიციელმა უბრაღ ჩაუარა მათი დანახვით შეშინებულ ქალებს. ბავშვები თითქო მიწას ჩაეყლაპა. მხოლოდ ერთ ნანგრევთან ტრიალებდა სამი ფეხშიშველი ბიჭი. ორი ზარს თამაშობდა, მესამეს კალია დაეჭირა და პირში პაპიროსს აბოლებდა. ბიჭებმა პოლიციელის დანახვაზე გაქცევა დააპირეს, მაგრამ ველარ მოასწრეს, დაიჭირეს.

— ესენი იყვნენ?

— ერთი ეს იყო, — თქვა ინალმა.

— მემაწვნის შვილიც ამათთან იყო, — თქვა სალიჰმა.

— აბა, თქვი, სად არის ფეხი? — შეუტია პოლიციელმა ჭორფლიან ბიჭს, რომელზეც ინალმა მიუთითა.

ბავშვს შიშისაგან სუნთქვა შეეკრა.

— რომელი ფეხი, ძია?

— კიდევაც რომ კითხულობს?! რომელი და ის, წელან რომ მიათრეველით.

— ჩვენ არაფერი გვინახავს, არ ვიცით! — ერთხმად იყვირა სამივე ბიჭმა, მაგრამ როცა ასთმიანმა პოლიციელმა უბრძანა, განყოფილებაში წამოდითო, მაშინვე ალაპარაკდნენ:

— ის ფეხი იბრაჰიმისაა, თვითონ იბოვა, ჩვენ არ გვაძლევს.

— აბა, იბრაჰიმი?

— ქაზიმ უსტას შვილია. ის და მამამისი წელან ქვიშაზე წავიდნენ.

— რა ქვიშაზე?

— სახლის ასაშენებელ ქვიშაზე.

— რომელ საათზე დაბრუნდებიან?

— საქმეს გააჩნია, შვიდზე, რვაზე, შეიძლება, ცხრის ნახევარზეც.

— არავინ იცის, სად შეინახა ფეხი?

— ჩვენ რა ვიცით, ძია! თვალისჩინივით უფრთხილდება. არც ერთს არ გვათამაშებს.

გახდა შეიდი საათი, რვის ნახევარი, რვა, ცხრის ნახევარი. ის იყო პოლიციელმა გაწყრომა დააპირა, რომ იბრაჰიმიც გამოჩნდა თავისი ურმით. გამხდარი ბიჭი იყო. წვრილი თვალები და ჭკვიანური გამომეტყველება ჰქონდა. ცარიელ ურემში, დიდი ცხენების ფონზე ცეროდენად ჩანდა. მოიჯარადრესა და უსტაბაშს შორის რაღაც გაუგებრობა მომხდარიყო და ხელფასის აღება დაჰგვიანებოდათ. მამამისი ბეჭირ უსტას მანქანით სილივრიში წასულიყო. ურეში კი ამისთვის გამოეტანებინა.

პოლიციელი საფრთხობელასავით აღიმართა ბიჭის წინ.

— აბა, ჩქარა, გამოიტანე ის ფეხი?

იბრაჰიმმა იფიქრა, დავფიცავო, მაგრამ თავისი ამხანაგების დამნაშავე გამოხედვაზე მიხვდა, რომ უკვე გაყიდული იყო. საჩინბოში შევიდა, თივასა და ჩვრებში დამალული თიხის ქილიდან ფეხი ამოიღო და პოლიციელს მიართვა.

ეს იყო ბასთურმისფერი ხორცის ნაჭერი. ერთი შეხედვით ვერც მიხვდებოდით, რომ კაცის ფეხი იყო, გადაჭრილ კოჭთან ორი ძვალი გამოჩრილიყო. ალაგ-ალაგ თეთრი ქონის ფენა ჩანდა. თითები გაწვრილებული, გალურჯებული და დანაოჭებული. ქუსლთან გაეხვრიტათ და თოქი გაეყარათ.

— სად იპოვეთ?

— საავადმყოფოს ორმოში, ძია, სანაგვეზე.

— იქ რა გესაქმებოდათ?

— ჩვენ იქ ყოველდღე დავდივართ. წამლის ყუთებსა და სტრეპტომიცინის ბოთლებს ვაგროვებთ. იმ დღეს ესეც ვიპოვე. თულუხის ბიჭმა წამგლიჯა ხელიდან. ვიჩხუბეთ, წავართვი და გავიქეცი.

— ეს როდის იყო?

— თხუთმეტი დღე იქნება.

— კარგი, — თქვა კომისარმა — ახლავე ქალაქში გაახვიე. დიახ, მოძებნე ქალაქი. უკეთესი, თუ პერგამენტისა იქნება.

იბრაჰიმის უფროსი და გაიქცა და საიდანდაც მართლაც მოარბენინა პერგამენტის ქალაქი. ეგონა, თუ პერგამენტის ქალაქს იშოვიდა, ძმას ცოტათი მაინც შეუშხუბუქებდა სასჯელს.

— აბა, ახლავე დაიშალენით! რა თამაშა ნახეთ! — მიუბრუნდა პოლიციელი საბრი ეფენდი სეირის საყურებლად შეყრილ ხალხს.

იბრაჰიმის და დიდი მზრუნველობით ახვევდა ფეხს. ჩალაიანს ვოგონა შეეცრდა:

— ალბათ, საჭირო არ იქნება ბავშვის წაყვანა.

მუსლიმი, მეყავე და ბეითალ ბეიცი ამას ფიქრობდნენ. ინალს კი ძალიან უნდოდა, როგორღაც დაესაჯათ იბრაჰიმი.

მესუთ ჩაღლაიანისადმი განსაკუთრებული პატივისცემის მიუხედავად, პოლიციელი უარზე დადგა:

— მოვალეობა მოვალეობაა, ეფენდი. შექველად უნდა წამოვიდეს. პროკურატურაში ჩვენებს ჩამოართმევენ.

მუსლიმმა და მესუთ ჩაღლაიანმა იბრაჰიმის და დაამშვიდეს, დააიმედეს, და ყველანი პროკურატურისაკენ მიმავალ გზას დაადგნენ. წინ მიუძღოდათ პოლიციელი, რომელსაც პერგამენტის ქაღალდში გამოხვეული მნიშვნელოვანი ნივთიერი საბუთი მიჰქონდა.

უკვე ბნელოდა პროკურატურაში რომ შევიდნენ. ხმაურით შეაღდეს კარი და ოთახში შევიდნენ. მორიგე პროკურორის თანაშემწე ჩიბუხს აბოლებდა, იქვე მაგიდაზე თუთუნით გატენილი ნეილონის ქისა ედო. ხელში ავტოკალამი მოემარჯვებინა და ქვისლს წერილს სწერდა. მათ დანახვაზე გაჯავრდა:

— რა ამბავია, რა აურზაურია! — შებღეგ პოლიციელს მიუბრუნდა — ესენი გავიდნენ, შენ თქვი, რა მოხდა, ოლონდ ჩქარა!

ბეითალ ბეი, მესუთ ჩაღლაიანი, მუსლიმი, სალიჰი, ინალი და იბრაჰიმი გარეთ გავიდნენ. ასთმიანმა პოლიციელმა ფეხს ქაღალდი შემოხსნა, პროკურორის თანაშემწეს უჩვენა და რაც იცოდა, თავიდან ბოლომდე უამბო.

პროკურორის თანაშემწემ საათს დახედა.

— კარგი, ახლავე ჩამოართვი ბიჭს ჩვენება!

იბრაჰიმი ოთახში შეიყვანეს. პოლიციელმა მისი ნათქვამი ჩაიწერა. ხელი მოაწერინეს. ამასობაში პროკურორის თანაშემწემაც დაასრულა ქვისლისათვის გასაგზავნი წერილი. როგორც იქნა, კონვერტიცი იპოვა, ჩაღო წერილი, დაბეჭდა და წამოღდა.

— წავედით საავადმყოფოში! — უბრძანა პოლიციელს.

გარეთ გამოვიდნენ. დანარჩენები ისევ კართან იდგნენ. პოლიციელმა და პროკურორის თანაშემწემ უხმოდ ჩაუარეს მათ და ძირს ჩავიდნენ.

თანაშემწის მოტოციკლი ახალი ფოსტის წინ ტროტუარზე იდგა. სწორედ იქ, სადაც დღისით საფოსტო ნიშნების გამყიდველის დახლია ხოლმე გამართული. თანაშემწემ მოტოციკლი ტროტუარიდან ჩამოიყვანა, დაჯდა, პოლიციელი თავისი მნიშვნელოვანი ტვირ-

თით უკან შემოუჯდა. პროკურორის თანაშემწემ გაზის პედალს ფეხი დააჭირა. ძრავა არ ჩაირთო. მეორედ დააჭირა, მესამედ და, როგორც იქნა, აამუშავა. მოტოციკლის ხმამ ლამის სიჩუმე გააპო და ანკარის პროსპექტისაკენ გაქანდა.

მორიგე მთავარ ასისტენტს სათვალე მოეხსნა და პროკურორის თანაშემწეს უსმენდა. იგი ერთი პოეზიით გატაცებული ექიმი იყო. საუბარში ხშირად ურევდა ციტატებს დივანის ლიტერატურიდან¹. ეჭვი არ ეპარებოდა, რომ კალამიც ისევე უჭრიდა, როგორც ლანცეტი. იაპია. ქემალს ეთაყვანებოდა და მოცლილობისას მის რომაი-ებზე² ნაზირებებსა³ წერდა. ახლაც წინ ედო ახლადდაწყებული რომაი. ბოლომდე მოისმინა პროკურორის თანაშემწის ნათქვამი. სა-თვალე მოიხსნა, მინები გაწმინდა, ისევ გაიკეთა და თქვა:

— შეუძლებელია. აქ რაღაც გაუგებრობა უნდა იყოს. მოგეხსენებათ, ბატონო ჩემო, რომ საავადმყოფო ამპუტაციისა და ოპერაციის ნაშთებს ასე არ ყრის, სადაც მოხვდება. არც მენაგვეებსა და ვიდაც-ვიდაციებს ვატანთ. მათ ერთ ნაწილს საავადმყოფოშივე სწვავენ. ნაწილი კი სანიტარულ ბრიგადას მიაქვს და ისე სპობს, რომ არავინ ნახოს.

— ვაი, სულო! მაშ ლუმელში იწვის? რა საშინელებაა, ვინ იცის, როგორ შიშხინებს ხორცი! — გაიფიქრა პოლიციელმა.

პროკურორის თანაშემწე, ისევე, როგორც ყველა მისი კოლეგა, ძალიან მიხვედრილი კაცი იყო:

— ჰმ... მაშინ, შეიძლება, განზრახ დააგდეს, რომ კვალი დაეფარათ, ვითომდა საავადმყოფოდან არის გადაგდებულიო, რასაკვირველია, ამის ჩამდენი აქაურ წესებში ჩახედული არ ყოფილა, — შემდეგ ღიმილით დაუმატა, — როგორც მე.

— როგორც ყველა, — მოკრძალებით გაუსწორა მთავარმა ასისტენტმა და ფეხი, რომელსაც წელანდელს უკან ხელში ატრიალებდა, როგორც იქნა, ტერფზე დააყენა.

ოთახში სიჩუმე ჩამოვარდა. ისმორდა მხოლოდ ვენტილატორის ხმა (საკმაოდ გრილოდა, მაგრამ მაინც ჩართული იყო) და ასთმიანი პოლიციელის ქშენა.

¹ კლასიკური ლიტერატურა.

² ლექსის ფორმა აღმოსავლურ პოეზიაში.

³ რომელიმე ღიდი პოეტის მიბაძვით დაწერილი ლექსი.

პროკურორის თანაშემწემ სიგარა საფერფლეში ჩაბერტყა და თქვა:

— ბატონებო, საქმე ისაა, რომ ამ ბოლო დროს კიდურებ-დაჭრილ გვამებს ვპოულობთ. ვილაც ბოროტმოქმედი თავის მსხვერპლს ხელ-ფეხს სჭრის და ისე ყრის. ალბათ, წაიკითხეთ გა-ზეთში — გასულ კვირასაც ვიპოვეთ აპირქათის სანაპიროზე მკლა-ვებდაჭრილი გვამი. შეიძლება, აქაც იმ მხეცის ხელი ერიოს.

მთავარ ასისტენტს, რომელსაც უნდოდა მალე დაბრუნებოდა თავის რობაის, კინალამ წამოცადა „ეს აღარ მაინტერესებსო“, მაგ-რამ თავი შეიკავა და მის ნაცვლად თქვა: „სავსებით შესაძლებე-ლიაო“, მაგრამ თქვა თუ არა, მაშინვე მიხვდა, რომ ასეთი რამ სწო-რედაც შეუძლებელი იყო: ფეხს, განსაკუთრებით თითებთან, აშკა-რად აჩნდა მოლურჯო კვანძები, განგრენოზულ კიდურებს რომ ახასიათებს. ამიტომ და იმიტომაც, რომ ამ დროს ცხელი ყავა შე-მოიტანეს და ასისტენტს პროკურორის თანაშემწის გულის მოგე-ბა უნდოდა, თქვა:

— ყოველი შემთხვევისათვის ერთხელ კიდევ ვაკითხვინებ.

— მაშ, დამდეთ პატივი, ბეი ეფენდი, რასაკვირველია, თუ არ შეწუხდებით.

მთავარ ასისტენტს თმები დასცვენოდა, პროკურორის თანაშემ-წის დოცენტი ეგონა და ამიტომ მოკრძალებით ელაპარაკებოდა.

— როგორ გეკადრებათ, რა შეწუხებაა, ჩვენი მოვალეობაცაა, — მთავარმა ასისტენტმა ზარს თითი დააჭირა.

— დიდად დამავალბთ.

— რას ბრძანებთ.

— საიმე ხანუმ, თუ შეიძლება, სელმან ბეის დამიძახეთ, — უთხ-რა მთავარმა ასისტენტმა ოთახში შემოსულ მოწყალეების დას.

საწოლზე გამოტილი სელმან ათაჯანი ჩერჩილის მეშუარებს კი-თხულობდა, როცა მოწყალეების და შევიდა და უთხრა, მთავარი ასისტენტი გიბარებსო. როგორც ყველა ახალბედა ექიმი, ათაჯანი ფრთხალი ყმაწვილი იყო. ახლაც გული გადაუბრუნდა: „ერთიც ვნახოთ და იმ ვატმანს, გუშინწინ რომ აპენდიციტის ოპერაცია გა-ვუკეთე, პერიტონიტის ნიშნები აქვს, ანდა იმ მასწავლებელს, ერთი კვირის წინ რომ ტირიოდინი გავუკეთე, კრიზისი დაეწყო“. მაგრამ ასისტენტთან რომ შევიდა და გაიგო, რაშიც იყო საქმე, შვებით ამოისუნთქა. თანაც პროკურორის თანაშემწე მისი ნაცნობი გამოდ-

გა. ერთ სკოლაში სწავლობდნენ, როცა სელმან ათაჯანის მამა ნალიძანის კაიმაკამი¹ იყო. ეჰ, რა სწრაფად გადის დრო?!
ჰო, რაც შეეხება ფეხის მოჭრას, არა, ამ დღეებში ათაჯანს ასეთი ოპერაცია არ გაუკეთებია. საერთოდ, თავის სიცოცხლეში ერთხელ გააკეთა ფეხის ამპუტაცია ამ ოთხი თვის წინათ და ისიც მუხლს ქვემოთ გადაჭრა. თანაც მარჯვენა ფეხი იყო.

— საკვირველია, — დაუმატა მან — სანაგვეზე საიდან გაჩნდა. საავადმყოფოში მოკვეთილ კიდურებს ხომ...

— ვიცით, ვიცით! სწვავენ ან ანადგურებენ საგანგებო წესების დაცვით, — შეაწყვეტინა პროკურორის თანაშემწემ, თან მთავარ ასისტენტს გაუღიმა და თვალი ჩაუკრა. ამ ხუმრობაზე მთავარ ასისტენტსაც გაეღიმა. სელმან ათაჯანმა იფიქრა, დამცინიანო, და განაწყენდა. მაგრამ როცა პროკურორის თანაშემწემ უთხრა, რაზე იცინოდნენ, მასაც გაეღიმა. ერთი სიტყვით, ოთახში მხიარული ატმოსფერო დამყარდა. ცოტაც და, მთავარი ასისტენტი რომელიმე კლასიკურ ლექსს წაიკითხავდა, მაგრამ დროზე შეიკავა თავი და მკაცრი გამომეტყველებით იკითხა:

— ახლა რა ექნათ?

— მოდით, ისქანდერ ისქითსაც ვკითხვით, — ურჩია სელმან ათაჯანმა.

— ისქანდერ ბეი ამაღამ მორიგეა? — მთავარმა ასისტენტმა სიტყვა ბეი ხაზგასმით და ირონიით წარმოთქვა. როცა მისთვის საძულველ ვინმეს ასე მოიხსენიებდა, ეგონა, შურს ვიძიებო. რა დასამალია, ისქანდერ ისქითიც არ მოსდიოდა თვალში. არ მოსწონდა და რა ექნა? კაცია და გუნება. დიდი რამე, რაღაც რვა თვეს ლონდონში კვალიფიკაციას იმაღლებდა და ახლა თავს აღარავის უყადრებს. დოცენტებს, პროფესორებსაც კი ზემოდან დაჰყურებს.

ისქანდერ ისქითს თავისი პროფესიის შემდეგ ყველაზე მეტად ფოტოგრაფია იტაცებდა. ფოტოგრაფია, როგორც თვითონ ამბობდა, მისი „ჰობი“ იყო. ახლაც, მასთან სტუმრად მოსულ ექიმ რენტგენოლოგს ფოტოგრაფიაზე ელაპარაკებოდა.

— ღამით ბლიცით როდისმე გადაგიღიათ სურათი?

— არასოდეს. თქვენა?

— მე ამაღწინათ ბეიოლლუს პროსპექტზე გადავიღე ორმოცდა-

¹ მაზრის მმართველი.

ათ• დაყოვნებითა და სამნახევარი დღიფრაგმით. ორმოცდათხუთმეტ წუთს ვამუღავენბდი. ისე კარგად ჩანს ყველაფერი, გაგღკვირდებათ.

— საოცარია. თუმცა თქვენი აპარატი ხომ „ეგზაქტაა“.

— არა „რეფლექსია“. თქვენც „რეფლექსია“ გაქვთ?

— არა, ერთი თვეც იქნება, გავყიდე. ახლა ცეის ტესარის ობიექტივიანი „რეტინა-2“ მაქვს. 1 : 3,5.

— მოგწონთ?

— მოუხერხებელია. ვიდრე ოცდათექვსმეტეფე კადრი არ გათავდება, ნეგატივს ვერ ამოიღებ.

— თქვენც აიღეთ და ყოველ მეათე კადრზე გადაჭერთ.

— მერე, ძმაო, ყოველთვის ხომ ვერ დააბნელებ ოთახს. სააბაზანოც არა მაქვს, აბანოში დავდივარ. ამ ვიწრო ლენტების ნაკლი ისიცაა, რომ ძალიან ვერ გაადიდებ.

— წერილმარცვლოვანი გამამუღავენბელი იხმარეთ. — 20 ფიქსაჟში გაავლეთ და მერე გაადიდეთ.

ამ დროს მედღამ კარზე დააკაკუნა და საუბარი გააწყვეტინა. ისქანდერ ისქითს ეწყინა, მთავარ ასისტენტთან ასე გვიან გამოძახება. ოთახში უკმაყოფილო სახით შევიდა. აუხსნეს, რაში იყო საქმე. ისქითმა ფეხი აიღო, ხელში შეატრიალა და თქვა:

— არა, ამ ფეხს მე ვერ მოვჭრიდი.

— რა საბუთით აცხადებთ ასე კატეგორიულად? — ჰკითხა სელმან ათაჯანმა. მთავარმა ასისტენტმაც მრავალმნიშვნელოვანი გამოხედვით იგივე შეკითხვა გაიმეორა.

ისქანდერ ისქითმა ნერვიულად, თითქმის ისტერიულად გაიცინა და კბილების გასასწორებლად ჩადგმული მავთულები გამოაჩინა.

— აი, რა საბუთით, მეგობარო, მე ასეთი ოპერაციის დროს ცოტა ქვემოთ ვჭრი, თანაც კონუსური ფორმით, რომ პროტეზს კარგად მოერგოს, — თქვა ისქითმა და ისე გადახედა მთავარ ასისტენტს, და სელმან ათაჯანს, თითქოს ეკითხებოდა: „ახლა მაინც გაიგეთო?“ ამ გამოხედვაში, მისი ლაპარაკის ტონში, მთელს მის გარეგნობაში იგრძნობოდა უპირატესობა, რომელსაც ლონდონში გატარებული რვა თვე აძლევდა.

„არაბი ვიყო, თუ მესმოდეს, რას ამბობს, — გაიფიქრა ასთმიანმა პოლიციელმა, — მაგრამ კარგად კი ლაპარაკობს ყმაწვილი. მაინც

რას ნიშნავს განათლებული კაცი?! ბარემ აქა ვარ და გავესინჯები, ნახონ ჩემი ასთმა“.

— კარგით, — უთხრა მთავარმა ასისტენტმა ისქანდერ ისქითს, — გმადლობთ. „ესეც შენ. ჯერ კაცად იქეცი და მერე დამეტოლე“, გაიფიქრა ისქანდერ ისქითმა მთავარი ასისტენტის მისამართით. ძალზე სიამოვნებდა მისი გაბრაზება. სელმან ათაჯანი ამას მიხვდა და ირონიულად იკითხა:

— ესე იგი, შენი მეთოდით არ არის მოჭრილი?

პროკურორის თანაშემწის გამოცდილ თვალს არ გამოჰპარვია სელმანის შეკითხვის ტონი. უფრო მეტიც — მან ამ შეკითხვაში მლიქვნელური თავგამოდება დაინახა და იფიქრა:

„ესენიც კბილით გლეჯენ ერთმანეთს, როგორც ჩვენა და მოსამართლეები. ეს ყმაწვილი, ალბათ, ორივეზე ჭკვიანია და იმიტომ ეჯავრებათ. როგორ გაკენწლეს! მაინც ხომ ვერ დააკარგვინეს წონასწორობა!“

ოთახში დამდგარმა პაპიროსის ბოლმა ასთმიანი პოლიციელი შეაწუხა: „აბა, თუ მოიფიქრონ და გამოაღონ ფანჯარა!“

პროკურორის თანაშემწეს უნდოდა გაეფანტა ოთახში გამეფებული დაძაბული ატმოსფერო და საქმე ტკბილად მოეგვარებინა. ის იყო ბოდინის მოხდა და გასვლა დააპირა, რომ ოთახში საოპერაციოს უფროსი ექთანი მუშერეფ მუთლუ შემოვიდა. ასეთი გვარი კი ჰქონდა! უფროს ექთანს, მაგრამ ცხვირ-პირი სულ ჩამოსტიროდა. თუმცა, რა ექნა, საბრალო ქალს! — ქრონიკული რევმატიზმი სტანჯავდა. მხოლოდ ორმოცდახუთი წლისა იყო, მაგრამ ბებერივით დალახლახებდა. პოლიციელს მის დანახვაზე პირი ღია დარჩა:

— ეს საქმეა?! — ფიქრობდა გაკვირვებული — ქალი საავადმყოფოში მუშაობს, ამდენ ექიმებშია და თავის თავისთვის ვერ უშვებია.

მუშერეფ მუთლუმ ჯერ მაგიდაზე დადებულ ფეხს შეხედა, მერე პროკურორის თანაშემწეს და ბოლოს, მთავარ ასისტენტზე შეაჩერა მზერა. მთავარმა ასისტენტმა მოკლედ გააცნო საქმის ვითარება.

— ერკუმენტ ბეისათვის არ გიკითხავთ? — თქვა უფროსმა ექთანმა.

— რა ხანია, ერჯი შვებულებაშია, — ჩაერია სელმან ათაჯანი — თაფლობის თვე აქვს, არ იცოდით?

¹ მუთლუ — ნეტარი.

— ვიცი, მაგრამ, თუ არ ვცდები, სწორედ წასვლის წინ გააკეთა ერთი ამბუტაცია (მთავარ ექთანს უნდოდა, ექიმისათვის თაფლობის თვე ჩაეშხამებინა).

— გაქვს მისი ტელეფონის ნომერი? — ჰკითხა მთავარმა ასისტენტმა.

— ალბათ, მექნება.

— თუ არ შეწუხდებით, გავვიგეთ.

ისქანდერ ისქითი წასვლას აპირებდა, მაგრამ დარჩა. ანტერესებდა, რით დამთავრდებოდა საქმე.

სელმანი ტელეფონთან მივიდა, ნომერი აკრიფა. თან თვალს არ აშორებდა პერგამენტის ქაღალდში გახვეულ ფეხს.

ტელეფონმა რომ დარეკა, ერჯი საპირფარეოში იყო. მისი კომონოში გამოწყობილი ცოლი სავარძელში ჩამჯდარიყო და ყურნალის ბოლო ნომერში შპალერის ახალ ნიმუშებს ათვალიერებდა. იგი ავეჯისა და ინტერიერის საკითხებში კარგად ერკვეოდა (თვითონ ასე სჯეროდა) და ამიტომ სახლ-კარის მოწყობის მთელი სიმძიმე თავად იტვირთა, ეს ერთსართულიანი სახლი, შვეიცარიულ ვილას რომ ჰგავდა, ავეჯი, ფარდები, კედლების მომწვანო ფერი — ყველაფერი მისი შერჩეული იყო.

ერთი სიტყვით, ერჯუმენტ ბეის უფლებები საწოლს იქით არ ვრცელდებოდა, მაგრამ რას იზამ! როცა მდიდარ ქალს ირთავ, ამისთანებსაც უნდა შეეგუო.

— ალო! — თქვა ქალმა ფრანგული აქცენტით. სხვას თუ არაფერს იტყოდა, უეჭველად პარიზელი გეგონებოდათ — ალო! ერჯუმენტი გნებაეთ? სააბაზანოშია. მოითმინეთ, იქნებ გამოვიდა, — და საპირფარეოშოსაკენ გასძახა:

— ერჯი! ერჯი!

— რა მოხდა, გენაცვალე? — მოირბინა ქმარმა.

— საავადმყოფოდან რეკავენ, გკითხულობენ.

— ამ შუალამისას? მოიტა, ერთი! — ერჯუმენტ ბეიმ ცოლს ყურმილი ჩამოართვა და მაშინვე ქირურგის ტონი და მანერები დაუბრუნდა:

— რაო, კოჭში გადაჭრილი მარცხენა ფეხი? დიახ, მართალია. ღმერთმანი, აღარ მახსოვს, მარჯვენა ფეხი იყო თუ მარცხენა. ოცი დღეც იქნება, გვაკეთე. რა ვიცი, ვილაც მეთევზე თუ მენავე. ამისთვის შუალამისას კაცის შეწუხება გაგონილა?! ჩამოატარეთ პა-

ლატებში. ავადმყოფებს უჩვენებთ და პატრონი იცნობს, თუ ჯერ არ გაუწერიათ. არა, გენაცვალე, არ დავწოლილვართ. დიახ, დიახ, რა ბრძანეთ? არაფერს, კარგად ბრძანდებოდეთ. ნახვამდის. გადავცემ. გადავცემ, მერსი.

ცოლი კისერზე შემოეხვია ერჯის:

— რა მოხდა, გენაცვალე?

— არაფერი, ჩემო კარგო, სელმანმა მოგიკითხა.

— რატომ გეძებდნენ, რა მოჭრილი ფეხიო?

— ერთი ამპუტაციის გამო, გენაცვალე.

ქალი შეშფოთდა:

— რაო, რამე კომპლიკასიონია? პასუხს გაგებინებენ?

— არა, სულს, განა ჩემს ოპერასიონს კომპლიკასიონი მოჰყვება? — ერჯის ამ ფრაზის წარმოთქმა გაუჭირდა და გადიხარხარა — რაღაც მოჭრილი ფეხი უპოვიათ და მკითხეს, საავადმყოფოდან ხომ არ გადაგიგდიათო.

— ვაი, ცუდად ვარ! — ყმაწვილი ქალი მთლად გაფითრდა. ქირურგის ცოლი კი იყო, მაგრამ ჭრილობას ვერ შეხედავდა. სისხლის დანახვაზე ხომ სულ გული მისდიოდა. ბარემ ერჩია, ექიმის ნაცვლად არქიტექტორს გაჰყოლოდა (თავადაც ხომ ინტერიერით იყო გატაცებული), მაგრამ რას იზამ, ბედს სად გაექცევი?

— შენ რა უთხარი, როგორ უნდა გაარკვიონ?

— პალატებში ჩამოატარეთ და ავადმყოფებს ჰკითხეთ-მეთქი.

— კარგად გითქვამს.

ქალმა სავარძელში მოიკალათა. თან თვალი სარკისაკენ გააპარა, თმები ხომ არ დაბეშალაო. ერჯი ხელების დასაბანად წავიდა. მალე დაბრუნდა და ცოლს გვერდით მოუჯდა. ამასობაში ცოლს ყურნალში კაკლის სამფეხა მაგიდა მოსწონებოდა. სწორედ ასეთი იმ დღეს აუქციონზე 350 ლირად გაიყიდა. ცოლ-ქმარმა მომავალ კვირას ნიშანთაშიში² ამერიკის აუქციონზე წასვლა გადასწყვიტა.

მთავარი ასისტენტის კაბინეტში არ იცოდნენ, რა გზას დასდგომოდნენ. — ერჯიმ კარგი გვირჩია, ფეხი ავადმყოფებს უნდა ვუჩვენოთ, — თქვა სელმან ათაჯანმა.

— თუ პატრონი უკვე გაწერილია?

— მანინც ვიკითხოთ.

¹ გართულება (ფრ).

² სტამბოლის ერთ-ერთი უბანი.

— არა, არ არის საჭირო.

— რას ვკარგავთ, ვიკითხოთ.

— მართლაც და, რა მოხდა!

გადაწყდა. დაიწყეს პალატების ჩამოვლა. წინ სანიტარი ქალი გაიძღოლეს. მას ფეხი მიჰქონდა. უკან გაჰყვნენ მთავარი ასისტენტი და პროკურორის თანაშემწე. შემდეგ მუშერეფ მუთლუ მიდიოდა. მას პოლიციელი, ისქანდერ ისქითი და სელმან ათაჯანი მისდევდნენ. ჯერ მეორე ქირურგიულ განყოფილებას ჩამოუარეს, ყველა პალატაში შევიდნენ. მერე მესამე განყოფილებასაც მიაკითხეს. ავადმყოფები უკვე დასაძინებლად ემზადებოდნენ. სანიტარმა დერეფანშივე მოჰკრა თვალი უცხო ხალხს, პროკურორის თანაშემწე მინისტრი ეგონა. გაიქცა, დაავლო ჩვარს ხელი და თითქოს ახლალა მოიცალაო, მტვრას წმენდას მოჰყვა.

პალატაში კარბოლმჟავას სუნი იდგა.

ერთ საწოლზე მოხუცი, თეთრწვერა თიჯანი წამომჯდარიყო და ნამაზს ასრულებდა.

ამ პალატაში, ვისთვისაც ფეხის ოპერაცია გაეკეთებინათ, მხოლოდ ერთი ავადმყოფი, რიზელი მენავე შაჰინი იყო. იგი მეთორმეტე საწოლზე იწვა. ოცი დღის წინათ მოეკვეთათ ფეხი, მაგრამ ცოტა შაქარი აღმოჩენოდა და ამიტომ ჯერ არ გაეწერათ. ახლა კედლისკენ გადაბრუნებულს თავზე საბანი წაეხურა და ტკბილად ეძინა.

მთავარმა ექთანმა ფრთხილად გაარხია საწოლი. რიზელს არაფერი გაუგია. მაშინ ქალი მხარზე შეეხო. ავადმყოფმა თვალი გაახილა და უაზროდ მიმოიხედა. ვერ გაეგო, რატომ გაადვიძეს, ან ეს ხალხი ვინ იყო, რა უნდოდათ. პოლიციელი საიდანღა გაჩნდა.

— შენ ფეხი მოგატრეს? — ჩაესმა ვილაცის ხმა. რიზელმა შეხედა და მთავარი ასისტენტი იცნო.

— ხო, მომატრეს, — უპასუხა და მარცხენა ტერფის ტკივილი იგრძნო.

— განგრენა გქონდა?

— ეგრე ტკვეს, ღმერთმა დასზღველოს მაგატი ტავი.

მთავარი ასისტენტი თავისი ჭკუით, ავადმყოფს ნელ-ნელა ამზადებდა და ცდილობდა, ჩამოფარებოდა სანიტარ ქალს, რომელსაც ფეხი ეჭირა.

— ვინ გაგიკეთა ოპერაცია? — ჰკითხა, რაც შეეძლო თბილი ხმით.

— ვილას პულენტ ბეიმ თუ ეჯმენტ ბეიმ.

— ალბათ, ერჯუმენტ ბეიმ.

— ხო, ღმერთმა უშველოს, — თქვა რიზელმა — თან კი ფიქრობდა: „ღმერთმა დაგწყევლოთ, რას მალვიძებთ ამ შუალამისას და რა აბდა-უბდას მელაპარაკებით“. და ერთბაშად გული შეეკუმშა. მთელი სიცხადით იგრძნო, რომ მარცხენა ტერფი აღარა აქვს. თითქმის დავიწყებული ჰქონდა. ახლა, გინდა თუ არ გინდა, ყველაფერს თავიდან მოგაყოლებენ.

— ახლა ხომ კარგად ხართ?

— მადლობტ, კარგატა ვარ.

— გეძინა?

— სოტა, — როზელი საბოლოოდ გამოფხიზლდა.

— ჩვენებურო, შენთან საქმე გვაქვს. აი, ეს ბატონი პროკურორის თანაშემწეა, — დაიწყო მთავარმა ასისტენტმა, მაგრამ მაშინვე ზედმეტად ჩათვალა გაჭიანჭურება და მოკლედ მოჭრა:

— ერთი შეხედე, იქნებ იცნო, შენი ფეხია? — თქვა სულმოუთქმელად, გვერდზე გადაგა და სანიტარი ქალი წინ გამოუშვა.

რიზელმა ბასთურმისფერი ხორცის ნაჭერი რომ დაინახა, ფერი წაუვიდა, სულ გამწვანდა, სახეზე ხელები აიფარა და პირი იბრუნა.

— არ შევხედავ, არაფრის გულისათვის არ შევხედავ.

მოსულებმა ერთმანეთს გადაჰხედეს. პროკურორის თანაშემწე საწოლთან მივიდა.

— სირცხვილია, როგორ გეკადრება, ვაჟკაცი არა ხარ? ამოდენა ხალხი გელოდება. შეხედე და გვიპასუხე.

ახლა, რაკილა საქმე ვაჟკაცობაზე მიდგა, რიზელი ჯოჯოხეთის კარსაც კი გაუღწორობდა თვალს. ნელ-ნელა გადმობრუნდა, მოიშორა სახიდან გაძვალტყავებული ხელები და ფეხს შეხედა. შეხედა და თვალი ველარ მოაცილა, კრინტი ველარ დაძრა.

„ეს ფეხი, ხო, ეს მისი ფეხია, იცნობს როგორ ვერ იცნობს, მაგრამ კოჭში თოკი რატომ გაუყრიათ? — თვალეზი დახუჭა, ისევ გაახილა — მაშ ამ ფეხს ნოტიო ქვიშაზე ველარასოდეს დააბიჯებს? სველ ტერფს ცხელ კენჭებზე ველარ გაიშრობს? ველარ დატ-

კბება თითების ფხანით? ეს ფეხი საწოლში ჰეჯერის კანკებს ველარ შემოეხვევა?

საშინელი დანაკლისი იგრძნო. რაღა კაცია, თუკი მიწას მყარად ველარ დაადგამს ფეხს? ალბათ, როგორ შერცხვება ჰეჯერს უფეხო ქმრის ყოლა?! შაჰინს სიკვდილი ერჩია დაინვალიდებას და დახეთ, როგორ გასწირა ღმერთმა?! მოხდა, რისიც ყველაზე მეტად ეშინოდა. და მოხდა არა ოცი დღის წინათ, როცა ტეხი მოაჭრეს, არც მაშინ, ერთი თვის წინათ, როცა განგრენა დაეწყო, არამედ ახლა, ამ წუთას.

აი, თითქოს ესმის ქამანჩის ხმა. ეს ძია იღრისი უკრავს. როცა რიზეში „ალიქას“, „მემეთინას“ ან „ფაფილათს“ უკრავდნენ და ჰორონს ცეკვავდნენ, შაჰინის მჯობნი კაცი არ იყო. გაუჩერებლად, სულმოუთქმელად ცეკვავდა, დაღლა არ იცოდა, თანდათან უფრო ცეცხლი ედებოდა, ექსტაზში შედიოდა, დროდადრო შეჰკივლებდა და სხვებიც ცეკვის ეშხზე მოჰყავდა. თვალწინ სხვა მოცეკვავების ფეხები დაუდგა. როგორ ბუქნავენ! როგორ უსვამენ! ეჰ!.. ცალი ფეხით რაღას იცეკვებს! „გააჩუშე, ძია იღრის შენი ქამანჩა!“

აწი მარტო ცალ ფეხსაცმელს დასჭირდება გაწმენდა. შეორე ცალი ვის მისცეს? ხელები საღ-სალამათი აქვს და მხარ-კისერი, მაშ, ჯანმრთელია და ეგ არის. მარჯვენა ფეხს ნავის კედელს მიაბჯენს და მოუსვამს ნიჩბებს.

კიდევაც წარმოიდგინა თავი ნავში, ნიჩბებს უსვამს, ჭრილებს ნავი და მასთან ერთად შაჰინის ხის ფეხიც.

— ძმაო, შენი ფეხია? თქვი, რამ დაგამუნჯა?!

„მაშ, კოჭლობით უნდა იაროს? მაშ ისე უნდა ირხეოდეს, როგორც ზღვის ტალღები სამხრეთის ქარზე?“ მათ უბანში ერთი ცალფეხა ბიჭი ცხოვრობდა. საწყალს არ უნდოდა, სხვებს ჩამორჩენოდა, კალიასავით ხტოდა და მაინც თამაზობდა ბურთს. შაჰინს ახლა განსაკუთრებით შეეცოდა ის ბიჭი, მაგრამ იგრძნო, რომ იმ ბიჭის სიბრალულით თავის თავსაც იცოდებდა.

— ვერ იცნო, ალბათ, ამისი არ არის.

ბავშვებიც აღარ მოინდომებენ შაჰინის ნავში ჩაჯდომას. თმახუ-ჭუჭა, ქერა გოგონა თავის ძიძას რიზაქის ნავისაკენ წაიყვანს: ნუ ჩავსხდებით ხისფეხიან ძიასთან. ნავი რომ გადაბრუნდეს, ხომ ვერ გვიშველისო, ეტყვის. მართლა, ნეტავ ხის ფეხიან კაცს თუ შეუძლია ცურვა? კიდევაც რომ შეეძლოს, ნავი ახლოს როგორ უნდა

მოითრიოს? წინათ მარჯვენა ფეხით ნაპირს დაეხინებოდა, მარცხენა ფეხის ცერს ბარჯივით ჩაავლებდა ნავის კილეს და თავისკენ მოსწევდა. დააკვირდა მოჭრილ ტერფს, სანიტარ ქალს რომ ეჭირა. ის მსხვილი, ღონიერი ცერი მთლად დაღუული და გალურჯებული ჩანდა.

— შაპინ ეფენდი, რა მოგდით, რაზე ფიქრობთ?

რა უცნაური მოგონებები აეშალა! ფლოტში რომ გაიწვიეს, კომისიაზე ტერფები შეუმოწმეს: ფეხთ გახადეს, წყალში ჩააყენეს და მერე იატაკზე გაატარეს. სველი ნაფეხურების მიხედვით ბრტყელ-ტერფიანობას ადგენდნენ. ახლა რომ მოაწყონ ასეთი კომისია, მარჯვენა ნაფეხურის გვერდით რეზინის მრგვალი კვალი დარჩება.

თავი წამოსწია და საწოლთან მდგარო ფეხებზე დახედა: აი, იმას, პროკურორის თანაშემწე რომ ყოფილა, ფეხსაცმელი ახლახან გაუწმენდია, სულ პრიალ-პრიალი გაუდის. პოლიციელს ჩექმები აცვია, მთავარ ასისტენტს — მოკასინები. ერთი ექიმი ფოსტლებით ჩამოსულა. მთავარ ექთანს ყაითებით შეკრული პრუნელის თეთრი ფეხსაცმელი აცვია. მას მორგეებით ფეხები აქვს — მსხვილი და უფორმო. თანაც რევმატიზმებიანი. „საწყალი, არც ისეთი ხნიერია და როგორ დადის, — ფიქრობდა ხოლმე რიზელი მის დანახვაზე, მაგრამ ახლა სულაც აღარ ებრალებოდა. ანდა რა ჰქონდა შესაბრალისი: მორგეებით იყო თუ მორებივით, მაინც საკუთარი ფეხები იყო, არც რევმატიზმი დიდი უბედურება. ნეტავი ორივე ფეხი ჰქონდეს და დაე, რევმატიზმიანი იყოს, დაე, მორებსა ჰგავდეს“.

— ადამიანო, თქვი, ბოლოსდაბოლოს, შენია თუ არა.

რიზელს ცისფერი თვალები აუტკრემლდა, ძლივს გადაყლაპა ყელში მომდგარი ცრემლი და ამოილულლულა:

— ჩემია, ჩემი ფეხია...

ერთხანს რიზელის მწუხარებისადმი თანაგრძნობის გამოსახატავად ყველანი გაჩუმდნენ. მაგრამ მთავარ ასისტენტს ათიოდე წამის ღუმელი ზედმეტად ეჩვენა.

— როგორ იცანი? — ჰკითხა მოგონილი მზრუნველობით.

— ორი პატარა ტიტი შეხორსებული მაქ.

მთავარმა ასისტენტმა და პროკურორის თანაშემწემ ფეხი გულდასმით გასინჯეს. მართლაც, ნეკი მეზობელ თითს სანახევროდ შეზრდოდა.

რიზელმა საბნიდან საღი ფეხი გამოჰყო. ამ დაკუნთულ და ძარღვებდაბერილ ფეხზე ასევე შეზრდილი თითები ჰქონდა.

მთავარმა ასისტენტმა და პროკურორის თანაშემწემ კმაყოფილებმა ერთმანეთს გადახედეს, მათი კმაყოფილებით ბედნიერი მთავარი ექთანიც იღიმებოდა.

— ღამე მშვიდობისა, კაპიტანო, შეგაწუხეთ და გვაპატიე, — უთხრა რიზელს მთავარმა ასისტენტმა.

— კარკატ ბზანდებოდეტ, — უპასუხა როზელმა ყრუ, გაბზარული ხმით.

მთავარი ასისტენტი და პროკურორის თანაშემწე კარისაკენ გაემართნენ. მათ სხვებიც მიჰყვნენ.

პალატაში აქა-იქ ხვრინვა გაისმა. მოხუც თიჯანის საწოლზე მოერთხა, ხელში მინერალური წყლის ბოთლი ეჭირა და დაბნეული ოყურებოდა.

საავადმყოფოს საათმა დარეკა.

რიზელს არ ეძინა. გულადმა იწვა და ფიქრობდა. დროდადრო მისი სრუტუნის ისმოდა.

ახლა უფროს ექთანს უნდა გაერკვია, ვინ გადააგდო ფეხი სანაგვეზე. მანაც ჯერ სანიტარი ქალები დაჰკითხა, შემდეგ — მომვლელები და მალე დამნაშავესაც მიაკვლია.

დამნაშავე კი ვინმე კასტამონუელი სულეიმანი აღმოჩნდა. საავადმყოფოში მუშაობა პირველ კვირას ქირურგიულ განყოფილებაში დაეწყო, მაგრამ ვერ გაეძლო და მალე თერაპიულში გადაეყვანათ. იმ დღეს კი, როცა რიზელს ოპერაციას უკეთებდნენ, ისევე საოპერაციოში მოეყვანათ, რადგან აქაური სანიტარი შევებულებაში წასულიყო.

ვიდრე ოპერატორები სჭრიდნენ და კერავდნენ, საწყალს სული კბილით ეჭირა. ერჯუმენტ ბეიმ ოპერაცია დაამთავრა და მოჭრილი ფეხი ისე გაუწოდა სანიტარს, არც შეუხედავს, ვინ იყო.

მანაც რა იცოდა, სად უნდა წაეღო, გულისრევას ძლივს იკავებდა. აიღო და პირველივე ფანჯრიდან სანაგვეზე ისროლა.

პოლიციელმა ოქმი შეადგინა. პროკურორის თანაშემწემ ეს ოქმი ჩიბეში ჩაიღო, ერთხელ კიდევ გადაუხადა მადლობა მთავარ ასისტენტს, მხარზე ხელი დაჰკრა თავის სკოლის ამხანაგს სელმან ათაჯანს და უთხრა:

— იცოდე, გელოდები. მამაშენიც წამოიყვანე. კალამიშში ვცხოვ-

რობ. საით ფაშას ქუჩაზე. პატარა ბოსტანიცა მაქვს, მწვანილში ფული არ მეხარჯება. ლუდი ჭაში ჩავაციოთ, დავდგათ შეზღონგები ჩრდილში და ვიმუსაიფოთ. გავისხენოთ ახალგაზრდობა.

გადაწყვიტეს, ერთ კვირა დღეს სელმანი წაიყვანს მამამისს, ყოფილ ნალიჰიეს კაიმაკამს და დილიდანვე წავლენ კალიმიშში. მისამართები ჩაიწერეს, სიგარეტის კოლოფზე გეგმაც კი დახაზეს.

პროკურორის თანაშემწე კვლავ დაჯდა მოტოციკლზე. პოლიციელი ისევ უკან მოუჭდა. ახლაც გაჭირდა ძრავის ჩართვა. ბოლოს, როგორც იქნა, მოტოციკლი ათუხთუხდა, მაგრამ ადგილიდან მანევრ ვერ იძვროდა.

პოლიციელს თითქოს ხელში რაღაც აკლდა. ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს რაღაც დარჩენოდეს.

— ფეხი, ფეხის წამოღება დაგვაიწყდა, — გაიხსენა ბოლოს, მაგრამ მისი სიტყვები ძრავის გრუხუნმა ჩაახშო.

პოლიციელი პროკურორის თანაშემწეს მხარზე შეეხო:

— ფეხს რა ვუყოთ, ბეი ეფენდი?

პროკურორის თანაშემწემ თვალი ჩაუკრა მთავარ ასისტენტს და ძრავის ხმაურში რომ გაეგებინებინა, პოლიციელს დაუყვირა:

— მასაც ისევე მოსპობენ, როგორც საერთოდ სპობენ ამპუტაციისა თუ ოპერაციის ნაშთებს.

მთავარმა ასისტენტმა ვერ გაარჩია პროკურორის თანაშემწის ნათქვამი, მაგრამ იფიქრა, რაღაც იხუმრაო და, ზრდილობის გულსთვის გაიღიმა.

— ფუჰ, ღმერთმა დასწყევლოს, — ფიქრობდა პოლიციელი — ასთმის წამალი მინდოდა მეთხოვა და ვერა ვთხოვე. ან რას ითხოვ პროკურორის თანაშემწის დასანახად. ჯანდაბას, ექიმები ხომ გავიცანი. კარგი ხალხი ჩანს. ერთი როდისმე მოვალ და გავესინჯები.

პროკურორის თანაშემწემ ვალმოხდილი კაცის სიამაყით დააჭირა ფეხი პედალს და სამართალი და პოლიცია ძრავის გრუხუნით გაეცალნენ საავადმყოფოს.

მთავარი ასისტენტი, რომელმაც ისინი კარებამდე მიაცილა, იდგა, გზას გასჩერებოდა და ფიქრობდა: „საღამოობით უკვე ცივა. საცაა ზამთარიც დადგება“. მერე სიგარეტს მოუკიდა და შენობაში შევიდა. საღამოობით შთაგონება ეწვეოდა ხოლმე. უნდოდა, მალე დაბრუნებოდა იმ რობაის, პროკურორის თანაშემწის მოსვლამდე რომ დაეწყო. მაგიდას მიუჭდა, წელან ნაპოვნი ჰქონდა რითმა „ათ“-

ზე, მაგრამ უკვე დავიწყებოდა. ეცადა, მაგრამ ველარ გაიხსენა, ნერვები აეშალა. ერთხანს უყურა კედელზე დაკიდებულ ჯემილ ფაშას პორტრეტს, მერე მოკრიფა თავისი ხელნაწერები და დასაძინებლად წავიდა.

სელმან ათაჯანი თავის ოთახში დაბრუნდა და ჩერჩილის მემუარების კითხვა განაგრძო. ჩერჩილი იგონებდა, როგორ გადარჩა სიკვდილს პენიცილინის წყალობით, ანდა ჩრდილო აფრიკაში, ყველაზე ცხარე ბრძოლების დროს როგორ ისვენებდა სურათების ხატვით. „საოცარი კაცია ეს ჩერჩილი, — ფიქრობდა სელმანი. — არა, ერჯუმენტი როგორ გაბრაზდა, რომ დავურეკე. უნამუსო, ვინ იცის, რას აკეთებდა. მამაჩემსაც გაუხარდება პროკურორის თანაშემწის ნახვა. საბანაო კოსტიუმს წავიღებ, იქნებ, ფენერბაჰჩეს პლაჟზეც შევიაროთ. არ დავკვირვებვიარ, ნეტავ, ბეჭედი ეკეთა? თუ ცოლი ჰყავს, კამფეტის წაღება დამჭირდება“.

უფროსი ექთანის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა, რაკილა იპოვა, ვისზე ამოეყარა ჯავრი. მთელი მისი სიცოცხლე ასეთი შემთხვევების მოლოდინში გადიოდა. რა დამესაც მსხვერპლს იპოვიდა და ბოლმას დაიკლიდა, იმ დამეს ბრომურალი აღარ სჭირდებოდა. რას იზამ! ავადმყოფი ქალი იყო. ახალგაზრდობაში ვიღაც ბულალტერს გაპყოლოდა ცოლად, მაგრამ მას მეზობლის ცოლისდასთან საქმე გაუჩარხია და შინიდან გაპარულა. ქალმა კი ამის შემდეგ საკაცეთი ამოიძულა და ჯავრს ხან ავადმყოფებზე იყრიდა, ხან სანიტრებზე.

— წამომყევი, — უბრძანა კასტამონუელს, რომელსაც თავი სიკვდილმისჯილივით ჩაექინდრა და საკუთარ ფეხებს დასჩერებოდა. — წამომყევი, მე გაჩვენებ, რამდენი კუნჭული აქვს ღუნიას — და თავისი კაბინეტისაკენ გაუძღვა; სიბრაზისაგან რევმატიზმიც კი დავიწყნოდა.

როგორც კი ფეხის პატრონი იპოვეს, ისქანდერ ისქითი თავის კაბინეტში დაბრუნდა. რენტგენოლოგი უკვე წასულიყო და ახლა თავად ესტუმრა მას. მოკლედ უამბო გამოძახების მიზეზი და შეწყვეტილი საუბარი გააგრძელეს.

— მე ჰიპოთულფიტს მეტაბისულფატსაც ვუმატებ. ლენტსაც კარგად ამაგრებს და ჭურჭელსაც არ აფუჭებს.

— კარგი გიქნიათ, — მოუწონა რენტგენოლოგმა.

ერჯუმენტი და მისი ცოლი დასაძინებლად მოემზადნენ და თითო ჭიქა კონიაკიც გადაჰკრეს.

პროკურორის თანაშემწისა და პოლიციელის წასვლის შემდეგ ასისტენტებიც თავ-თავიანთ კაბინეტებში ჩამორიგდნენ და საავად-მყოფო ჩვეულ ცხოვრებას დაუბრუნდა.

მოხუცმა დარაჯმა საათი მომართა.

— უფროსმა ექთანმა კარგად შეახურა კასტამონუელი, მერე ფეხებზე ცხელი წყალი გადაივლო, წითლად დაფორაჯებულ სახეზე ცივი წყალი შეისხა და დასაძინებლად დაწვა.

სანიტრების ოთახში გვიანობამდე დასცინოდნენ საბრალო კასტამონუელს.

რიზელს კი ისე სტეხდა მარცხენა ფეხი, თითქოს მოჭრილი არცა ჰქონოდა.

—

Mabe in U. S. A.

საყვარელო ინჯი!

უნდა გამოგიტყდე, შენზე გაჯავრებული ვარ, ძალიან გაჯავრებული. ასე რამ გაგადიდგულა? ერთი თვეა, წახვედი და ორი სიტყვაც არ მოგიწერია. ასეთი უსინდისო არც უნდა მომეკითხე, მეც უნდა გავჩუმებულიყავი, მაგრამ ვეღარ მოვიტმინე, ამ ერთ თვეში იმდენი საინტერესო ამბავი გადამხდა, რომ არ გაგაგებინო, გავგოყდები.

როგორც იცი, თორმეტში სერაფის birthday¹ იყო. სამივენი წავედით, — გუნური, ლალე და მე. კარი გაგვიღეს თუ არა, დავინახე, საკიღზე ამერიკული კასკეტი ეკიდა.

— ოჰო! — ვუთხარი სერაფს და თვალი ჩავუკარი.

— „ამერიკის დახმარების მისიის“ თანამშრომელია, ლოიტნანტ ო'კონორ, — მითხრა მან. თურმე ალბინიზმის კლუბში გაუცვნიათ ერთმანეთი და ახლა დაუპატიჟებია კიდეც.

შევედით. Presentation, shake-hand². ლოიტნანტი იმაზე ლამაზი აღმოჩნდა, ვიდრე წარმომედგინა — ქერა თმა, მუქი ყავისფერი თვალები და შუაგაყოფილი ლამაზი ნიკაპი; ზედგამოჭრილი პარი გრანტი — ოღონდ, მასზე ქერა. ერთი ცისფერბანტიანი ხუჭუჭა პუდელი მოეყვანა.

შენ იცი ჩემი ხასიათი — სულაც არაფრად ჩავაგდე. ისეთი სახე მივიღე, ვითომ პუდელი უფრო მაინტერესებდა, ვიდრე მისი პატრონი, რომლისთვისაც ჩვენს გოგოებს უკვე ალყა შემოეერთყაფ. მანაც ერთხანს თავი დაიფასა, მაგრამ რას გამომაპარებდა? და აი, ცოტა ხნის შემდეგ მომიახლოვდა, ხელში ჭიქა ეჭირა.

— ჰელო, Wild-cat³, — მითხრა, — თუ ასე მოგწონთ ჩემი თელი, შემიძლია გაჩუქოთ. მაგრამ, ჯერ მოდი, ტანგო ვიცეკვოთ.

¹ დაბადების დღეა (ინგლ.).

² გაცნობა, ხელის ჩამორთმევა (ინგლ.).

³ გარეული კატა (ინგლ.).

— Sorry¹, — ვუპასუხე მე და სიგარეტი გავაბოლე — ტანგო არ მიყვარს.

— Really²? — მკითხა მან, ჭიქა მაგიდის კიდეზე დადგა და უტერემონიოდ გვერდზე ჩამომიჯდა — მე კი შეგონა, მწვანეთვალეობა და შავთმიან რომანტიკულ ქალიშვილთან მხოლოდ ტანგოს ცეკვა შეიძლებოდა.

მე ვუპასუხე, სულაც არა ვარ რომანტიკული და, საერთოდ, არავითარი რომანტიკა არ მზიბლავს-მეთქი.

— That's wonderful³ — მითხრა, — მეც ასე ვარ. ჩვენ იოლად გავუგებთ ერთმანეთს.

და მოჰყვა ლაქლაქს. არც მიკითხავს, ისე მიაშობო, ექვსი თვეა, რადღურ კურსებს ვხელმძღვანელობ გოლჯუქში, ვადა უკვე გამითავდა და ათ თვეში ნიუ-იორკში ვბრუნდები.

— თქვენ ტენასელი იქნებით, — გავაწყვეტინე ერთბაშად.

მან ხშირი წარბები მაღლა ასწია და გაოცებულმა მკითხა:

— როგორ მიხვდით?

— კოლეჯში ერთი ტენასელი მასწავლებელი გვყავდა, ისიც ასეთი აქცენტით ლაპარაკობდა.

— თქვენ დეტექტივის ალლო გქონიათ, — მითხრა მან, — ლამის შემეშინოთ.

ამ დროს „საჯენა“ დაუკრეს. ო' კონორმა თვალები ჭერს მი-აპყრო და სმენა დაძაბა. მაგიდაზე თითები ააყოლა მუსიკის რიტმს და მითხრა:

— თუ არ ვცდები, ჩემო wild-cat, ეს სლიუფოქსია.

— That's Possible⁴, — ვუპასუხე.

ერთბაშად წამოდგა, მუნდირი ჩამოიჭიმა, ქიშკირი გაისწორა, მაგრამ მე არც გავნძრეულვარ. მაშინ შემეხვეწა:

— თუ შეიძლება, თუ შეიძლება.

თავდახრილი უცოდველ ბავშვს გავდა. უმწეო ხმით მევედრებოდა და ისეთი ლამაზი იყო, ისეთი ლამაზი, გაგიყდებოდი.

ვცეკვავთ. თან მიაშობს, რომ მამამისს ტენასში მალაროები აქვს, რომ დედამისის ძარღვებში ცოტაოდენი ესპანური სისხლიც

¹ შაპათიეთ (ინგლ.).

² მართლა? (ინგლ.).

³ ჩინებულია (ინგლ.).

⁴ შესაძლებელია (ინგლ.).

ჩქეფს და, ალბათ, ამიტომაც, რომ სამხრეთში უცხოდ არა გრძნობს თავს. მოკლედ, რაღა არ მიაბზო! თავისი კოლეჯის ამბავი, თავიანთი ბეისბოლის გუნდის ამბავი, და ათასი ამდაგვარი. დაამთავრა საკუთარი ბიოგრაფიის მოყოლა და უცერემონიოდ გადავიდა ფლირტზე: გიფიქრიათ როდისმე რომ თქვენი ბაგეები დამცინავი ღიმილის გარდა, სხვა რამისთვისაც გამოდგებაო. ანდა, — რა ელექსირს ხმარობთ აღმოსავლელი ქალები, რომ თვალები ასე გიბრწყინავეთო. ხუმრობა იქით იყოს, და თქვენი თმების სურნელება უკვე თავბრუს მახვევსო.

გამოგიტყდები, მეც ძალიან მალე მოვლბი. ერთი ცეკვა დამთავრდა, მეორე დაიწყო, მეორეს მესამე მოჰყვა და უკვე გაუჩერებლად ვტრიალებთ. თანაც chick to chick¹. ლალე და გუნურა სიმწრით ტუჩებს იკვნიტენ. ნუჰქეთს ისე დაებნა თავგზა, ახლადშეკერილ აგურისფერ ბოლეროზე კოკტიელი გადაისხა. რაღა ბევრი გავაგრძელო, მალე მე და ფრედმა იქაურობა დავტოვეთ. გოგოებსაც მეტი აღარ უნდოდათ. აუტეხიათ ჭორაობა. სერაფს უთქვამს, როგორ თუ გამეპარნენო. ლალე და გუნური სულ გადარეულან, რატომ მიგვატოვაო. რასაკვირველია, შური ალაპარაკებდათ. აბა, თქვი, რა უნდა მექნა. ხომ ვერ ვეტყოდი ფრედს: მოიცა, აქ ორი მხევალი მომყვა და ახლა უიმათოდ ვერ წამოვალ-მეთქი.

ფრედმა აქინთიბურნუზე ჰალვა იყიდა, მაგრამ არ იცოდა, როგორ ეჭამა, ხელში ჰალვის პარკებით, ქუჩის ბიჭებივით ლაპარაკ-ლაპარაკით დოღმა ბაჭჩემდე მივედი. ძალლიც ფეხდაფეხ მოგვყვებოდა. აქ დამშვიდობება მინდოდა, მაგრამ ფეხი არ მოიცვალა — უეჭველად შინამდე უნდა მიგაცილოო. უარი არ გამივიდა და ტაქსში ჩავსხდით. ტექნიკური უნივერსიტეტის მოსახვევში first kiss² და მეორე დღისათვის პაემანი თარაბიაში.

მეორე დღეს შინ დავიბარე, ემირგანში მივდივარ დეიდასთან-მეთქი და გამოვედი. თარაბიაში განმარტოებით five o'clock tea³, ტყეში გავისეირნეთ, ცაზე ვარსყვლავები ბრწყინავდა, მთვარის სხივი წყალზე ირეკლებოდა და second, third and more kisses⁴. ფრედი ძალიან სერიოზულად გამოიყურებოდა. ხშირ-ხშირად ახსე-

¹ ლოყა ლოყაზე მიდებული (ინგლ.).

² პირველი კოცნა (ინგლ.).

³ მსუბუქი ჩაი (ინგლ.).

⁴ მეორე, მესამე და კვლავ კოცნა (ინგლ.).

ნებდა დედამისს და მე ვხვდებოდი, რომ გადაწყვეტი წუთი ახლოვდებოდა. მართლაც, ცოტა ხნის მერე ფრედმა დაუფარავი მღელვარებით მკითხა:

— Darling Will you marry me?¹

— რას იტყვი, როგორ უნდა მოვქცეულიყავი? იღუმალებით აღსავსე სახით უნდა შეპასუხა: — შეიძლება. თუ თვალეზი დამეხარა და თურქ ქალებს რომ სჩვევიათ, ისე მეტქვა: მოდით, ჯერ ჩემს დედ-მამას მოვლაპარაკეთ-მეთქი?!

მან თვალი თვალში გამიყარა, მოუთმენლად ელოდა პასუხს.

— რასაკვირველია, გენაცვალე, რასაკვირველია, — ვუპასუხე მე. კვლავ შეერთდა ჩვენი სუნთქვა. ფრედმა სასოებით მოიხსნა თითიდან ბეჭედი და მითხრა:

— ეს საგვარეულო ბეჭედი. ჩემს პაპას უჩუქნია ბებიაჩემისთვის. ნახე, რა აწერია შიგნით.

— Forever².

— Yes, forever³, — და ბეჭედი მე გამიკეთა, ერთხელ კიდევ გაიმეორა:

— Forever.

დეიდაჩემის სახლამდე ხელიხელჩაკიდებული მივედი. კართან ნაცნობი ცერემონიალი და:

— Good by darling⁴.

— Good by baby, to-morrow morning⁵.

მეორე დღეს მოდას პლაჟზე შევხვდით, ერთად შევცურეთ ზღვაში. ერთად ვიწექით მზეზე. Entre parentèse⁶, არაჩვეულებრივად ათლეტური აღნაგობისაა. ვისადილეთ იმ სასტუმროს რესტორანში, რომელშიც თვითონ ცხოვრობდა. სადილის შემდეგ მის ნომერში ავედით. პატარა, მაგრამ გრილი და კოხტა ოთახი იყო. ზღვას გადაჰყურებდა. ფრედმა კალვადოსი გახსნა. გახსოვს ფილმი

¹ ძვირფასო, გამომყვები ცოლად? (ინგლ).

² სამარადისოდ? (ინგლ).

³ დიახ, სამარადისოდ (ინგლ).

⁴ ნახვამდის, ძვირფასო (ინგლ).

⁵ ნახვამდის, პაწიაგ. დილაშდღე. (ინგლ).

⁶ ბრჩხილებში (ფრანგ).

„ტრიუმფალური თაღი“? შეყვარებულები სულ რომ კალვადოსს ჰგამდნენ? ჰო, კალვადოსის ბოთლი გახსნა. მერე თანდათან ცეცხლი მოგვედო. ფრედს თვალეები დაებინდა, მეც ძლივს ვიკავებდი თავს. ფანჯარასთან მივედი. გარეთ გავიხედე. ფრედი ზურგიდან მომიახლოვდა, ხელი მომკიდა და თავისკენ მიმამბრუნა. ერთმანეთს თვალი თვალში გაუყუარეთ. მერე ჩემს კისერზე, ლოყებზე, ტუჩებზე მისი სურნელოვანი თუთუნით გაყდენთილი სუნთქვა ვიგრძენი და შემდეგ... არ ვიცი, ვთქვა თუ არა, რა მოხდა შემდეგ. ფრედმა მომხვია თავისი ღონიერი მკლავები, ჰაერში ამიტაცა და ურთხანს ასე გამაჩერა — როგორც პატარძალი ქორწინების პირველ ღამეს. მერე კი ფრთხილად დამაწვინა საწოლზე.

კინო-ფილმში ასეთ ადგილას კადრი ერთბაშად გამოიცივლებოდა. რომანში კი — მთელს პასაჟს წერტილებით აღნიშნავდა მწერალი. მეც ასე მოვიქცევი. ოღონდ, წერტილების ნაცვლად ვარსკვლავებს დავსვამ, ორმოცდა რვა ვარსკვლავს, როგორც ამერიკულ დროშაზეა:

```

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

```

როცა მეშვიდე ციდან დედამიწაზე დავბრუნდით, ზუსტად შვიდი საათი იყო. წარმოიდგინე, ორიდან შვიდ საათამდე. მიმოვიხედე, ჩემი წინდები და საცვლები სკამზე იყო მიყრილი. მათ ქვემოდან მოჩანდა ჩემი კაბის შესაკრავი, რომელსაც ისე დაეკრიჭა კბილები, თითქო დამცინისო.

ავდექით, აბაზანა მივრღეთ. გზაზე ფრედი ჩამაცვივდა, შენი დედ-მამა გამაცანიო. მეც შევბირდი, რაიმე საშუალებას გამოვნახავ-მეთქი.

შენ იცი ჩვენების ამბავი. ერთბაშად, მოუზნადებლად რომ მიმეყვანა, ისეთ სკანდალს ატეხდნენ, ღმერთმა დამიფაროს!

იმ ღამეს დედიკოს ყველაფერი წვრილად ვუთამბე. დაფიქრდა.
— სერიოზულად ამბობ?

— სავსებით სერიოზულად.

— მერე, როგორ იქნება, მამაშენი რას იტყვის?

— მამას შენ დაიყოლიებ.

— ასე ადვილია? ვითომ არ იცნობ მამაშენს! —

დედიკოს თვალები ცრემლებით აევსო. მოვეხვიე და ვუთხარი:

— დედიკო, არ გინდა შენი ქალიშვილის ბედნიერება?

— როგორ არ მინდა.

— მაშ, იცოდე, ფრედის გარდა ამქვეყნად არავის შეუძლია ჩემო გაბედნიერება.

— რომ ვიცოდე, მართლა გაგაბედნიერებდა! — მითხრა გულ-აჩუყებულმა.

— მაგაში ეჭვი ნუ გეპარება, დედიკო. აი, სემრა ნახე. შარშან ამერიკელ ატაშეს რომ გაჰყვა ცოლად, უბედურია? ხედავ, როგორ წერილებს იწერება?

ჩემი დედიკო მაინც გონიერი ქალია.

— მართალი ხარ, — მითხრა, — მაგათ ჩვენს კაცებზე უკეთ ეს-მით ცოლის ყადრი, მაგრამ მამაშენი? ქვეყანა რომ გადაბრუნდეს, არ დათანხმდება.

გამართლდა დედაჩემის ნათქვამი: როგორც კი გაიგო, რაში იყო საქმე, მამა თვალებგადმოკარკლული შემომივიარდა:

— რაო, როგორაო? ამერიკელზე გათხოვება მოგისურვებიაო?!

თურმე ნუ იტყვი, ძალიან უკვირს, ვის დავემსგავსე ასეთი გარეწარი, ჩვენს ოჯახში ხომ ყველანი ნორმალურები იყვნენ. ნუთუ სულ აღარ შემოჩა ნაციონალური ღირსების გრძნობა?

მოკლედ, ნახევარ საათს მიკითხავდა მოდიდან გადასული არაბული ფრაზებით შეზავებულ მორალს. ამასობაში რაღაც „ჭეშმარიტებებშიც“ გავერკვიე: „ზნეობრივი დონე ამა თუ იმ ქვეყნისა განიზომება მასში მცხოვრებ ქალთა ყოფა-ქცევითა და ზნეობით!“

ასე რომ, იცოდე, დიდი ქვეყნების ბედ-იღბალი ჩემი, შენი და სხვა ჩვენისთანების კაბის საკინძეზე ჰკიდია. ხედავ, რა მოკლე ჭკუის ხალხში ვცხოვრობ? ნაციონალური გრძნობა წელს ქვემოთ ბატონ ჰიტლერსაც კი არ დაუწევია!

კარგი, ვთქვათ, მამაჩემი ძველი კაცია, ძველებური შეხედულებები აქვს. მაგრამ ჩემი ძმა რაღამ გადარია? მოწინავე იდეებზე თავსა სდებს ეს ევროპაში გადოქტორებული ვაჟბატონი და ერთი გენახა, რა ქუჩური სიტყვების კორიანტელი დააყენა: „თუ ის ვი-გინდარა აქ მოგიტრეფია, შენცა და იმასაცო...“ მოდი და ელაპარაკე ამ რქიანებს, რომლებიც იუნესკოს ეპოქაში ჯვაროსნული ომების

დროინდელი შეხედულებებით ცხოვრობენ! მეც გულგრილად მო-
ვუსმინე, მერე ლუმინალი დავლიე და დავიძინე.

— მეორე დღეს ფრედს ყველაფერი ვუამბე.

— რას ვიზამთ, — მორჩილი ბავშვივით მითხრა მან, — ამერი-
კიდან წერილს მოვწერთ და შევირიგებთ.

გადავწყვიტეთ, ვიდრე გამგზავრებისათვის საჭირო ფორმალ-
ბა არ დამთავრდება, კრინტი არავისთან დავძრათ. ფრედმა მითხ-
რა, ხვალ უეჭველად მომიტანე შენი პასპორტიო. სამხედრო სალა-
მი მივეცი და ვუპასუხე:

— Allright my Lieutenant!

— შენში ყველაზე მეტად იუმორის გრძნობა მხიბლავს.

— მხოლოდ?

— არა, სხვა რამეებიც. End he pressed his lips on my lips²
თანაც შუა ქუჩაში.

იმ საღამოს შინ დავბრუნდი თუ არა, მოვრთე წუწუნი: „გიხა-
როდეთ, ხომ მიაღწიეთ საწადელს, ხომ დამაშორეთ ფრედს. გუშინ
სამშობლოში დაბრუნდა“—მეთქი. დედას აშკარად ეწყინა. მამას,
ეტყობოდა, გუნებაში უხაროდა, მაგრამ არ იმჩნევდა. გული კი
სწყდებოდა, რომ მეჩხუბა. ცოტაც და, თავის პაწია გოგონას წინა-
შე მუხლს მოიყრიდა და ძველ ხალხურ სიმღერას დაამღერებდა:
„მამატიე, ჩემო ანგელოზო, ტყუილ-უბრალოდ გაწყენიე, გული
გატკინეო“.

მოკლედ, ადვილად მოვადუნე მათი სიფხიზლე. მეორე დღეს
დედას დავუბარე, მე და შულე „ატლასში“ მივდივართ—მეთქი და
შინიდან გამოვედი. მაშინვე აიაზფაშასაკენ მოვუსვი. პარკის კა-
ფეში ფრედს შევხვდი. იმ დღეს სამოქალაქო ტანსაცმელი ეცვა —
რუხი სპორტული კოსტიუმი, ფეხზე — ყავისფერი ზამშის ფეხსაც-
მელი. პასპორტი გამომართვა. უკვე დაწყო გასამგზავრებლად
მზადება. თვითმფრინავის ბილეთებიც შეეკვეთა. ათი დღის შემდეგ
მივფრინავთ. კაფედან ხელიხელჩაკადებულები გამოვედით. იქვე
ფრედის ერთ ამხანაგს უცხოვრია. შევიაროთო, მითხრა. შევიარეთ.
შინ არ დავგვიხვდა. ფრედმა ჩიბიდან გასაღები ამოიღო და ისე გააღო
კარი, თითქოს მამამისის სახლი ყოფილიყო. ოთახში მარჯვნივ ერ-
თი განიერი საწოლი იდგა, მარცხნივ — თვალისმომჭრელი ბარი.

¹ არის, ჩემო ლეიტენანტო (ინგლ.).

² და თავისი ბავები ჩემს ბავებს დააწება (ინგლ.).

ფრედმა კალვადოსი გამოიღო. გახსოვს, ფსიქოლოგიაში რომ პირობითი რეფლექსის თეორია გვასწავლეს? ჰოდა, ახლა საკუთარ თავზე გამოვცადე: როგორც კი კალვადოსს დავლევდით..... ხვდები, არა? მაგრამ იმ დღეს მხოლოდ ორ საათს შეგვეძლო დავრჩენილიყავით — ერთი კინო-სეანსის ოდენა დროს.

სალამოს შინ კვლავ დარდიანი ბავშვის როლის თამაში გავაგრძელე. მეორე დღეს ერთი საათით კიდევ გავიპარე. მგონი, ფრედის ამხანაგი, საერთოდ, არ ცხოვრობს თავის სახლში. კვლავ კალვადოსი და ა. შ. დამიჭერე, ამ ნამალევი honeymoon-ის¹ სიამე სულ სხვაა.

ერთი სიტყვით, ათი დღის განმავლობაში რეგულარულად ვსვამდით კალვადოსს. ბოლოს, კვირა დღეს ფრედი გახარებული მოვარდა. ხელში რაღაც ქალაღი ეჭირა.

— ხვალ მიფტრინავთ, გენაცვალე! — მომაცხა და ამერიკელი ინდიელების ცეკვა დაიწყო.

იმ დღეს კალვადოსის სეანსი ცოტათი შევამცირეთ. რას იზამ! თვითმიფტრინავი დილის ცხრა საათზე მიფტრინავს, ადრე უნდა ავდგეთ.

ნულარ იკითხავ, რა ოინები მოვიმოქმედე იმ სალამოს! — ყველას ყურები გამოვუჭედე, სამი დღის შემდეგ წვეულებაში ვარ დაპატიებული, ამა და ამ ოჯახში კიდევ ჩაიზე მიმიწვიეს-მეთქი. მოკლედ, რაღა თავი შეგაწყინო, დილის 5 საათზე საწოლიდან წამოფტრინდი. დედაჩემს შაგიდაზე პატარა ბარათი დაუტოვე, ჩავიცვი ქათმის ფეხების ფერი კოსტიუმში, ავიღე პატარა რუხი ჩემოდანი და მივატოვე მშობლიური კერა.

მანქანა რომ აეროდრომს მიუახლოვდა, გული ამოვარდნაზე მქონდა. მივიხედ-მოვიხედე. ფრედი არ ჩანდა. ცოტა მოშორებით ორი ამერიკელი ოფიცერი საუბრობდა, მაგრამ ორივე საზღვაო სამსახურის ოფიცრები იყვნენ. მოსაცდელ დარბაზში შევედი, ფრედი არც აქ არის. საბაჟო განყოფილების სარკმელს შევხედე — არავინაა. ბოლოს დავძლიე სირცხვილის გრძნობა და იმ მეზღვაურებს ვკითხე. არ იცნობდნენ. ავიაკომპანიის მოხელესთანაც მივედი. ო'კონორის სახელზე ბილეთი არავის შეუკვეთია. ჩემს სახელზეც მოვაძებნინე. არ არის და არა.

¹ თაფლობის თვე.

ოპ, რა დამემართა, რა დამემართა, ვერც კი წარმოიდგენ. მთლად სასაცილო მდგომარეობაში რომ არ ჩავვარდნილიყავი, ვთქვი: „აღბათ, ხვალისთვის აიღო-მეთქი“. „შეიძლება“, მიპასუხეს.

მოიცა, ჯერ სადა ხარ! იქიდან პირდაპირ მოდაში წავედი. სასტუმროში მივაკითხე. მითხრეს, ერთი კვირაა, აქ აღარ ცხოვრობსო. მივაკითხე „ამერიკული დახმარების მისიას“. ჭალარა მაიორმა ყურადღებით მომისმინა და მითხრა:

— უკაცრავად, ასეთ კაცს არ ვიცნობ, იქნებ, ინგლისის მისიაშია.

— არა, ნამდვილად ამერიკელია. ტეხასურ დიალექტზე ლაპარაკობს.

— აღბათ, გოლჯუქიდან არის, — ჩაერია მდივანი, — ჩვენ მათ არ ვიცნობთ.

— დიან, დიან, გოლჯუქიდანაა, — ვუთხარი მე.

— თქვენ თავიდანვე პოლიციისათვის უნდა მიგემართათ, მათ უეჭველად ექნებათ უცხოელების მისამართები, — მითხრა მაიორმა.

მეც მივაღიქვი პოლიციას. მიმიყვანეს ერთ თვალეზგადმოკარკულულ კომისართან, რომელიც, ცოტა არ იყოს, აგდებულად მელაპარაკა.

— იმ კაცის სურათი ხომ არ გაქვთ, — მკითხა კომისარმა.

მარაღაც გადავიღეთ ერთხელ სურათი თავისიში. ჩანთიდან ამოვიღე და გავუწოდე. კომისარმა დახედა თუ არა, მითხრა:

— ვიცნობ, ტეხასელი დონჟუანია.

ოთახში ორი პოლიციელი იყო. ერთს სამოქალაქო ტანსაცმელი ეცვა, მეორეს ფორმა. ორივენი მოგვიახლოვდნენ. მათაც შეათვალიერეს სურათი და სამოქალაქო ტანსაცმელში გამოწყობილმა გულიანად გადიხარხარა:

— უყურეთ, ახლა მფრინავი გამხდარა!

— მაშ რას იზამდა, — თქვა მეორე პოლიციელმა, — მეზღვაურის ფორმა არ გამოადგებოდა. მეზღვაურის ფორმით მხოლოდ მაშინ შეიძლება სეირნობა, როცა პორტში ამერიკული გემები დგას. მფრინავის ფორმით კი, სადაც გინდა და როცა გინდა, მიბრძანდი! ამაზე პირველმა პოლიციელმა ისევე გადიხარხარა. მაგრამ კომისარმა ერთი შეუბღვირა და გააჩუმა. შემდეგ უჯრიდან ვარდისფერი საქალაღდე ამოიღო და გადამიშალა.

ჩემო კარგო, ეს ამერიკულ ფორმაში გამოწყობილი და ტეხა-

სურ დიალექტზე მოსაუბრე „ლოიტნანტი“ თურმე ერთი იზმირელი თურქი არა ყოფილა?! თანაც კარგი ოჯახის შვილი. იზმირის კოლეჯი დაუმთავრებია, მერე ცოტა ხანს ტენასში უსწავლია. მოკლედ, ერთი ავანტიურისტია ვიღაცა. ჩემზე ადრე ასეთი ოინი კიდევ ორი ქალისთვის გაუკეთებია. თანაც ყოველთვის virgin¹-ს ირჩევდა. ჰქონია გემოვნება! პოლიცია ეძებს და ვერ დაუჭერია.

ასე იყო, გენაცვალე. მამასთან ისევ გაბუტული ვარ. ამყამად დეიდასთან ვცხოვრობ. ისე, კი, უნდა გითხრა, მე იმ კაცის მიმართ არავითარ სიძულვილს არ ვგრძნობ. არცა ვნანობ. ჯერ ერთი, არაფერი დამიკარგავს, მეორეც He really did kiss wonderfully².

რაც იყო, იყო. ვითომ ამის შეტი სალაპარაკო აღარა გვაქვს. სხვა ამბებსაც მოგწერ: გასულ კვირას ილთარების იახტით თუზლუში გავისუიერნეთ. ყველანი ვიყავით: მე, ჟალე, ნეეინი, ილჰანი. ისე ვიმხიარულეთ, ვერ წარმოიდგენ!

გაიგებდი, სითარი პარიზიდან დაბრუნდა, პლაჟის ქუდი ჩამოიტანა, რომ ნახო, ჭკუას დაკარგავ. ლიონში ნაყიდი შავი ტილოს კოფთა შევიკერე, მე მგონია, ლიმონისფერ შარვალს ძალიან მოუხდება.

(ასე და ამგვარად წერილი კიდევ ოთხ გვერდზე გრძელდება).

¹ ქალწული (ინგლ.).

² მართლაც და, გვარიანი კოცნა იცოდა (ინგლ.).

ALLEGRO MA NON TROPPO

დერეფანში კაცი თვალთან თითს ვერ მიიტანდა. აქ ელნათურა რატომღაც ყოველთვის გადამწვარი იყო. კარზე მიკრული სადარბაზო ბარათის წასაკითხად ან ასანთი უნდა აგენტოთ, ანდა ღარაბა ყურთამდე შეგელოთ და ოთახიდან გამოსული სინათლით გასარგებლათ. მხოლოდ მაშინ გაარჩევდით: Stephan Alexandrovitch Linowsky. Professeur du violon.

სტამბოლი, პერა.

სხვა აღარა დაგრჩენოდათ, მოწიწებით უნდა მოგეხადათ ქუდი. მე ყოველთვის ვამსგავსებდი ერთმანეთს ამ გამოხუნებული, ბუზებისაგან დალაქავებული სადარბაზო ბარათისა და მისი მფლობელის ბედს. ამ მუყაოს პატარა ნაჭრიდან თითქოს წარსულ დღეთა დიდება და ბედნიერება მოედინებოდა, „ვინ იცის, — ვფიქრობდი ხოლმე ჩემთვის, — რა არ უნახავს და განუცდია ამ სადარბაზო ბარათს, ვინ იცის, რამდენი თავადის მეუღლის გული აუძგერებია ტკბილად, ან კამელიების თაიგულში ჩადებული რამდენჯერ დაუტოვებიათ ოპერის რომელიმე პრიმადონას პუდრის სუნით გაყენებით მადიდაზე?!

მაშინ ხომ ქვედა კუთხეში სტამბოლი არ ეწერებოდა? ალბათ, — მოსკოვი ან პეტერბურგი.

თვალწინ მიდგება მოქარგულ ლივრეაში გამოწყობილი ლაქია. იგი სადარბაზო ბარათს ვერცხლის სინზე დებს, გაატარებს პრიალა სვეტებიან დერეფნებსა და ჭერმოხატულ დარბაზებში და მიართმევს შეზღონგზე წამოწოლილ დიდ ქალბატონს, რომელმაც ეს-ეს არის, ქმარი სანადიროდ გაისტუმრა. ქალბატონი დახედავს ბარათს და წამოხტება:

— ოჰ, სტეფან! სტეფან! როგორც იქნა! ახლავე ამოიყვანეთ! არ გესმით?! ჩქარა! ან, თქვენ შეგიძლიათ დამტოვოთ, — მიუბრუნდება ფარეშს.

ეჰ, საბრალო, ბედშავო ქალადო, განა როდისმე იფიქრებდი, რომ ერთ მშვენიერ დღეს თავშესაფარს თარღაბაშიში, მაღამ რო-

ზის პანსიონში იპოვიდი და შმორის სუნით აყროლებული დერეფ-
ნის სიბნელეში ჩასთვლემდი, უბადრუკი და უსიხარულო?

ამ ფიქრებში წასული კართან ვდგავარ. ოთახიდან ახალბედა
მოსწავლის მიერ გაუბედავად აღებული ნოტები ისმის. ამ ნოტებს
შორის ვარჩევ ლინოვსკის ხმას:

— Entrez!¹

ხელში ვიოლინოს ყუთით, ილიაში ნოტებამოჩრილი ფეხაკრე-
ფით შევდივარ.

ლინოვსკი, როგორც ყოველთვის, შანდლებიან როიალს უზის
და გრძელი, გამხმარი თითებით რიტმს კარნახობს, ზოგჯერ კი ხე-
ლებზე დააყრდნობს თავის ყვითელ, მუშის მსგავს სახეს, მისტი-
კურ პოზას მიიღებს (ამით ძალზე ხიბლავს ხოლმე გოგონებს) და
მოსწავლეს უსმენს.

როცა მოსწავლე გაკვეთილის დაკვრას მოათავებს, ლინოვსკი
წამოდგება და ჯიბეებში ხელებჩაწყობილი ოთახში ბოლთასა სცემს.

— Non, ca ne va pas, mademoiselle ვარუშიან², არ იქნება.

Double corde ძალიან ცუდია. Et vos staccatos? Oh, mon
Dieu!³ თქვენი presto vivace ძალიან ნელია, არა, ეფენდი, ასე
დაკვრა არ ივარგებს. Vivace, vous comprenez? vi-va-ce, — ესე
იგი, ცოცხლად, უფრო ცოცხლად, ძალიან ცოცხლად.

Double corde, staccato, presto vivace — აი, სამი ფრაზა,
რომელთაც უცებ გადაჰყავხართ მუსიკის ღვთაებრივ სამყაროში:
როგორ მიყვარდა ეს მუსიკალური ტერმინები. განსაკუთრებით
„Allegro ma non troppo,“ როცა მას ვამბობდი, მეგონა, იტალიუ-
რად ვსაუბრობდი, მეგონა, ცოტაც და, ვერდის, პუჩინის გავუ-
ტოლდები-მეთქი. სიბრალულით ვუყურებდი ჩემი სკოლის ამხანა-
გებს, ამ ტერმინებს ისე რომ ხმარობდნენ, როგორც მოხვედებოდათ.
აზრი არ ესმოდათ და მნიშვნელობა. „რას გაიგებთ, თქვენთვის
ღმერთს მხოლოდ ფეხბურთის მატჩი გაუჩენია — „გალათასა-
რაი“ — „ფენერი“, ჩემთან სად მოხვალთ, — ვფიქრობდი ხოლმე.

ლინოვსკის ოთახში მაღალი კულტურისა და დახვეწილი ხელოვნ-
ების ატმოსფერო სუფევდა. როიალზე წარბშეკმუხვნილი ბეთჰო-
ვენის ბიუსტი იდგა, კედელზე ეკიდა ფანქრით ნახატი ესპანური

¹ შემობრძანდით! (ფრ.).

² არა, არ გამოდის, მადმუაზელ ვარუშიან. (ფრ.).

³ და თქვენი staccatos?, ოჰ, ღმერთო ჩემო! (ფრ.).

პეიზაჟი. იქვე, ჩამოცვენილი ბათქაშის დასაფარავად ანა პავლოვა-სა და ფრედერიკ შოპენის პორტრეტები ეკიდა. ისინი გვერდი-გვერდ დაეკიდათ და კაცს ცოლ-ქმარი ეგონებოდა. და ნოტები... ნოტები როიალზე, ნოტები ეტაჟერზე, მაგიდაზე, ტახტზე და სკამებზედაც კი. და ბოლოს, „კოლუმბიას“ მარკის გრამოფონი. ამ გრამოფონით კვირაში ერთხელ ვისმენდით მუსიკას, რომელსაც თან ახლდა მაესტროს ახსნა-განმარტება. მაესტრო ფიქრობდა, რომ მუსიკოსისათვის ვირტუოზების ფირფიტებს მოსმენა ისევე აუცილებელია, როგორც მხატვრისათვის სურათების გალერეის დათვალიერება. მართლაცდა, აბა, მისი ბრწყინვალე კომენტარის შემდეგ მოგესმინათ სიმფონიური პასტორალი! სულ სხვა რამ იყო! თითქოს იგრძნობდით მოახლოებულ ქარიშხალს, თითქოს თქვენ თვალწინ გაიფრებოდა და დაინახავდით: დამფრთხალი ქალები ნაკადულში სარეცხის რეცხვას თავს ანებებენ და ხმაურით იშლებიან.

სიმფონიური პასტორალის ფირფიტა ყველაზე უკეთ იყო შემონახული. დანარჩენები ან ხშირი ხმარებით წაშლილიყო, ან მზეს დაეგრიხა. თუნდაც ბეთჰოვენის მეხუთე საფორტეპიანო კონცერტის ფირფიტა: ნემსი ერთ ადგილს მიაღწევდა და რომ გაოჩნდებოდა, ფეხს ველარაფრით მოაცვლევიანებდით; ანდა მანონის არია გალიკურჩის შესრულებით: დადებდნენ თუ არა ფირფიტას, გრამოფონში ქარიშხალი ამოვარდებოდა და ისე არხევდა ამ განუმეორებელი მომღერლის ხმას, თითქო ვიღაცას მხრებში ხელი ჩაუვლია და მთელი ძალ-ღონით ანჯღრევსო. მე მეცივებოდა, მაგრამ როგორც კი მათილდას თვალებს შევეფეთებოდი, მაშინვე სერიოზულ გამომეტყველებას ვიღებდი — ვიცოდი, აქ ხუმრობას არ მაპატიებდა.

მატილდამ ჩვენსავით თხუთმეტი წლისამ როდი დაიწყო ვიოლინოზე სწავლა — რვა წლისა უკვე ლინოვსკის მოწაფე იყო. თანაც ყველაზე ნიჭიერი მოწაფე. დანარჩენები გროშ-კაპიკად არ ღირდნენ. ჩემზე უარესებიც კი იყვნენ, თანაც უმეტესობა გოგოები. მერედა, რა გოგოები! საუღვაშეზე ღინდლი რომ აშლოდათ! აქ იყო სქელი, დაბალთმეობიანი სირანუში, იყვნენ ანაიდა და ადელაიდა — იუველირის ქალიშვილები, სულ ორი ბიჭი ვიყავით — მე და ილჰანი. ილჰანი ერთი დონდლო ბიჭი იყო; გოგოებს ზედაც არ უყურებდა, დაუკრავდა თავის გაკვეთილს და წავიდოდა. მე არ მომწონდა, გოგოები რომ ვიოლინოს უკრავდნენ. ვიოლინო რა გოგოს საქმეა! თუ შაინცადამაინც, ფორტეპიანო დაუკარით:

მაგრამ მათილდა სულ სხვა იყო! ის დოლის ან ზურნის დაკვრასაც კი დაამშვენებდა, ჩამოიჭიმავდა შალის ჯემპრს, გამოაჩენდა პატარა მკერდს და ისე წავიდოდა როიალისაკენ, რომ, გაკვეთილი იქით იყოს და, მარტო ამის სანახავად ღირდა საათში ოთხი ლირის გადახდა. ზაფხულობით ხომ, ნულარ იტყვივით, უწინდებოდ და მოკლესახელოიანი კაბით რომ დადიოდა!

როგორც კი ზღურბლზე გადმოაბიჯებდა, მასტიკის, ყავისა და ბაპიროსის სუნით გაყენებული ოთახი გაზაფხულის სურნელებით ივსებოდა. მათილდას მამა იტალიელი იყო, დედა, მგონი, ბერძენი. ალბათ, აქედან მოდიოდა მისი უპირატესობა დანარჩენ, „წმინდა სისხლის“ მადმუაზელებზე.

მატილდას ჩემდამი მხოლოდ ის მეგობრული გრძნობა უნდა ჰქონოდა, რომელიც ხშირად უჩნდებათ ხოლმე ერთი მაესტროს მოწაფეებს. მე კი, მე უბედურს ეს წყეული გოგო სიზმარშიაც არ მცილდებოდა.

ზოგჯერ ქუჩაში ვხვდებოდით ხოლმე ერთმანეთს. უფრო სწორად, ვიცოდი, როდის ეწყებოდა გაკვეთილი და იმ დროისათვის, ვითომ შემთხვევით, შეეჩჩეხებოდი ხოლმე. ის უფლებას მაძლევდა, გვერდით გავყოლოდი. გული ყელში მებჯინებოდა, ჩემი ორი ღერი ფრანგულით საუბრის გაბმას ვცდილობდი. მაგრამ მალე შემომელეოდა ფრანგული სიტყვები და თურქულს ვიშველიებდი:

— მადმუაზელ მათილდა, ნახეთ ამ კვირას „მელექში“ ახალი სურათი?

— Non!, — მომიგებდა იგი და ისე მომართავდა ტუჩებს, თითქოს უნდა დაუსტვინოს, ან ცხელ წვენს შეუბეროსო. „ლმერთმა დასწყევლოს შენი „non“, — ვამბობდი ჩემთვის.

— Pourquoi?²

— Parce que je nai-pas u le temps³.

— არასოდეს არ გცალიათ?

მატილდა მუქ თაფლისფერ თვალებს სივრცეს გაუშტერებდა და ნახევრად სერიოზულად, ნახევრად ხუმრობით მეტყოდა:

— je ne sais pas⁴.

1-არა (ფრ.).

2 რატომ? (ფრ.).

3 იმიტომ, რომ არ მცალია (ფრ.).

4 არ ვიცი (ფრ.).

— რა უცნაური გოგონა ხართ, მადმუაზელ მატილდა.

— Vous trouvez?¹

— Si, si... დიახ.

ის-ის იყო, საუბარი აეწყობოდა, რომ მადამ როზის ფერგადასულ სახლს მივადგებოდით ხოლმე. რალა უნდა მექნა, უკვე ნახევრად ბნელ კიბეზე ავდიოდით. ზოგჯერ ჩამოვრჩებოდი და ვტკბებოდი მისი ფეხების ცქერით. მაგრამ ის წყრებოდა, თვალებს მოწკურავდა და თავისი გამოხედვით თითქოს მსაყვედურობდა: „ხომ ვიცი, რასაც ფიქრობ, გრცხვენოდეს, ამას შენგან არ მოველოდი“. როგორ დავიმორცხვებდი ხოლმე! თან საკუთარ თავზე ვბრაზობდი. „რა მოხდა, ბოლოს და ბოლოს, კაცი არა ვარ?! ამის შემდეგ მორცხვობას დავძლევ და იდაყვზე ხელს წავავლებ“.

სწორედ იმ ხანებში, სკოლაში კინოფილმი გვაჩვენეს. ფილმში ერთმა ჩემისთანა გალუულმა ბიჭმა გამბედაობა მოიკრიბა: „რაც იქნება, იქნებაო“, — თქვა და თავის სატრფოს ტუჩებში აკოცა და, თქვენ წარმოიდგინეთ, გოგონა სულაც არ გაჯავრებულა. პირიქით, გაიღიმა და თქვა: „ოკეი, ჰარი, მეც სწორედ ამას ველოდი, დღესაც რომ არ გეკოცნა, ლაჩრად ჩატვლიდი და ჯეკს გაყვებოდი ცოლად“.

აღმოვაჩინე ქალის მანამდე უცნობი ხასიათი და ერთი სული მქონდა, ვიდრე ჩემს სატრფოს გამოვცდიდი. აი, ავალთ ახლა მესამე სართულის კიბის ბნელ მოსახვევზე, მე წელზე ხელს მოვხვევ და ვაკოცებ ვარდის ფურცელივით ტუჩებში. თუმცა არა, ტუჩებში არა. მხოლოდ ლოყაზე ან კისერში, იმ ადგილზე, სადაც მუშკივით თმები თავდება. ნეტავი იმ ფილმის გოგოსავით მოეწონება, თუ გაჯავრდება და სილას გამაწნავს? და ერთი წამით ვგრძნობ ჩემს ტუჩებზე მისი კანის მომლასო გემოს და ლოყაზე — მის სილას.

ალბათ, როგორ უხდება გაჯავრება ამ ოხერს, ამას! ფეხებს დამიბაკუნებს, ნესტოებს დაბერავს და დამიყვირებს:

— თქვენ ვინა გგონივართ! ჩემთვის ჯერ არავის უკოცნია. Vous comprenez?²

— Oui, m-lle, je comprend. Excousez moi³. ნებისყოფამ

¹ ასე გგონიათ! (ფრ.).

² გაიგეთ? (ფრ.).

³ დიახ, მადმუაზელ, გავიგე, მაპატიეთ (ფრ.).

მიღალატა, თითქოს ჰიპნოზი გამიკეთესო, უმწეო გავხდი, როგორც ქარიშხლის მიერ გატაცებული ფოთოლი“.

ვიდრე რომანებიდან ამოკრეფილ და დაზეპირებულ საბოდიშო ფრაზებს ჩემთვის ვიმეორებდი, კიბე თავდებოდა, ღერეფანში შევდიოდით და უკვე კარებში აღმოვჩნდებოდით ხოლმე.

ოთხშაბათობით ყველანი თავს ვიყრიდით ვირტუოზთა ფირფიტების მოსასმენად. ვიდრე ლინოვსკი საშარეულოში კურტკელს რეცხდა, ჩვენ საუბრით ვერთობოდით. ჩვენი მთავარი ორატორი სირანუშია. ძალზე ყბეღია. ხმას არავის გვალებინებს, სულ თვითონ. ლაპარაკობს: „აბდულ ჰაქ ჰამიდმა „ეშბერი“ ერთი სომეხი პოეტისაგან გადმოიღო. არა, გენაცვალეთ, ყველაზე კარგი პოეტი უილიამ საროიანია. რუბენ მამულიანმა ყველა რეჟისორს აჯობა“. ის კი არა, და დიუმას „სამი მუშეკეტერის“ დარტანიანსაც სომხად აცხადებდა.

მატილდა უსმენდა ამ ყაყანს და იღიმებოდა. იღიმებოდა დედოფლის მედიდური ღიმილით, რომელიც ასე უხდებოდა. შემდეგ თავის მკვეთრი მოძრაობით ოქროსფერ თმებს უკან გადაიყრიდა, ეტაჟერთან მივიდოდა და ყურნალებს ათვალიერებდა.

გოგოები იტყოდნენ იმ მთისას, ამ ბარისას და ბოლოს ჯერი ლინოვსკიზეც მიდგებოდა — რატომ არის მუდამ ასე მოწყენილი, რატომ არასოდეს იღიმის?

ათიფეთი (მამამისი ექიმი) წუხს:

— ნეტავ ტუბერკულოზი არ ჰქონდეს, ნახეთ, როგორ დღითი დღე ყვირთლდება.

ილჰამი ერთი თითით აწყობს როიალზე ახლახან ნასწავლ ტანგოს, თან თავის დიაგნოზს სვამს:

— რა უნდა ჰქონდეს, კაჟივით არის.

სირანუშიც ამ აზრისაა:

— ნოსტალგიაა და სხვა არაფერი. ზომ იცით, მუსიკოსები ზედმეტად მგრძნობიარენი არიან, — ბრძანებს ის. თან „ლ“ ბგერას მაგრად გამოთქვამს.

აქ კი მატილდა თავს ანებებს ყურნალებს და საუბარში ერევა. თან ხელში ათამაშებს გულის ფორმის მედალიონს, რომლითაც დედიკოს სურათს დაატარებს.

— არა, არა, — ამბობს ის, — *il est un petit geni méconnu*¹.
არც თუ დიდი, მაგრამ მაინც გენიოსია და ნაღვლობს, რომ მისი არ
ესმით.

ამ დროს „მცირე ყალიბის გენიოსი“, სახედაძმარებული და
წარბშეჭმუხვნილი, ხელების მშრალეობით სამზარეულოდან ოთახში
შემოდის. ტანზე აცვია შავი პიჯაკი, მუხლისთავებთან გამობერილი
გაცვეთილი შარვალი. ფეხთ — თავისი განუყრელი თეთრი გეტრები.
მას აინუნშიც არ მოსდის, რომ მშვენიერი ამინდია, რომ ოთახში
გაზაფხულის მოახლოებით სისხლაჩქეფებული გოგონები ცქრია-
ლებენ.

ჰა, გაიცინე, ერთხელ მაინც გაიღიმე, ადამიანო! როგორ
გეკადრებათ! რომ უნდოდეს კიდევ, არ გამოუვა. დარწმუნე-
ბული ვარ, მის სახეს დიდი ხანია ღიმილი დააფიქცა. განსა-
კუთრებით — ამ დაღლილ ცისფერ თვალებს. ისინი თითქოს გე-
კითხებიან: „იშრომე, იწვალე, დაძაბე მთელი ძალ-ღონე, ისწრაფე
ხელოვნების მწვერვალებისაკენ! და რისთვის? — იმისათვის, რომ
საათში ოთხი ლირის საფასურად გამეზი ასწავლო საშუალო სკო-
ლის კორფლიან მოწაფეებს?“

თითქოს საპასუხოდ მოკუმულან მისი დამჭკნარი, ლურჯი ტუ-
ჩები:

— რას იზამ, ძმაო, ეს ყოფილა ჩვენი ხვედრი, ასეთია ქვეყანა,
უმაღურნი არიან ადამიანები.

გოგონები დაქინებით თხოვენ მაესტროს, რომ დღეს ფირფი-
ტების ნაცვლად თავისი დაკვრა მოგვასმენინოს. ისიც ხათრს აღარ
უტეხს და თანხმდება:

მაესტრო ჩვენსავით ერთბაშად როდი იწყებს დაკვრას — საგან-
გებოდ ემზადება: ნელა, აუჩქარებლად იღებს ბუდიდან შალის ნა-
ჭერში გახვეულ ვიოლინოს, რომელიც მისთვის უჩუქნია ესპანე-
თის ელჩს პეტერბურგში. მოირგებს მას მხარზე, დააყრდნობს ზედ
გამხმარ ნიკაპს, ნეკით აიღებს ზემს, ერთხანს ჰაერში ავარჯიშებს
ხელის მტევანს, ბოლოს თვალს მიაპყრობს ოთახის კუთხეს —
სინამდვილეში კი, ღმერთმა იცის, მოგონებათა რომელ ზღვაში
ჩაიძირება და იწყებს კონცერტს. უკრავს დიდი ვატაცებით, მთელი
არსებით, განსაკუთრებით *glissando*-ს დროს ისე ასწევს მარცხე-
ნა წარბს, რომ გოგონები ოხვრას ველარ იკავენ. რამდენჯერ გავ-

¹ ის პატარა გენიოსია, რომელსაც არ აღიარებენ (ფრ.).

მხდარვარ მოწმე, თუ როგორ იფრქვეოდა აღტაცების ცრემლოები მოსწავლეთა თეთრ წინსაფრებსა და ოფლის სუნით აქოთებულ შალის პერანგებზე.

მასწავლებელი თანდათან ექსტაზში შედის. აი, გაიღიმა შობენის პორტრეტმა. პავლოვა ადგილზე ვეღარ ჩერდება, საცაა ჩარჩოდან გადმოფრთხილდება, როთილზე შედგება და აცეკვდება.

ჯადოქრული ხემის ყოველი აქნევა, თითქოს ჩვენც მიწიდან გვიტაცებს, ღრუბლებში გვახვევს, ცას გვაახლოებს... ქვემოთ აღარ ჩანან ნაგვის ფორნები, აღარ დარბიან წინდებჩაჩაჩული ქალები, ცხვირწინ აღარ გვაქვს ეს ნაცნობი უბანი, რომლის ყოველ კუნჭულში მათხოვრები გამოტილან. შორს, ცხრა მთას იქით დარჩა სახურავზე ხავსმოდებული უბადრუკი ქთხმახები პაწაწინა აივნებით, რომლებზედაც გრძელტოტებიანი საცვლებია გამოფენილი.

მეტი რაღა საბუთი გინდათ, რომ ხელოვნება მაგიაა.

ლინოვსკი, როცა თვეში თუ წელიწადში ერთხელ ამ დალოცვილ კონცერტებს გვიტარებდა, ალბათ, საკუთარ პედაგოგიურ მიზნებსაც ისახავდა: მართლაცდა, ყოველ ჩვენთაგანს კვლავ ერთი ცეცხლი ეღებოდა: ნეტავ როდისმე ჩვენც შეგვაძლებინა ასე დაკვრა! ოჰ, ნეტავ თუ შევძლებ ასე დაკვრას, ნეტავ ასე ამატირებინა მსმენელები! და თუ ვერ ავატირებ, არ გავაცირო მაინც!

დადგა ის დღე, როცა კონცერტი უნდა გაგვემართა. ერთი საჩვენებელი მუსიკალური საღამო, რომლის მსგავსსაც ხშირად მართავენ ხოლმე პედაგოგები რეკლამის მიზნით.

პროგრამაში პირველ ნომრად მოცარტის რომელიღაც კვარტეტი, შემდეგ კი ამ მოტკბო წყალივით კონცერტს ცოტა გემო მაინც რომ მიეცეს, შიგადაშიგ ათიფეთისა და ილჰამის სოლო გამოსვლებს ჩაუერთავთ. ჩვენი მათილდას ჯერიც დადგება: კონცერტის მთელი სიმძიმე მის სუსტ მხრებს აწევს და ამიტომ, როგორც გამონაკლისი, მათილდას მაესტროს ძვირფას ვიოლინოზე დაკვრის ნება ეძლევა. სულ ბოლოს, კონცერტის დასკვნით ნაწილში, დიდებული ფინალი molstioso: თხუთმეტი ვიოლინოსაგან შედგენილი ჩვენი ორკესტრი შეასრულებს „არლეზიელის“ სუიტას, დირიჟორობს თვით Stephan Alexandrovitch Linovsky.

ერთი შემოქმედებითი ციებ-ცხელება გვადგას: კვირაში, სულ ცოტა, სამჯერა გვაქვს გენერალური რეპეტიცია. კინო-თეატრ „მაჟიკში“ სახელდახელო სცენა მოვაწყვეთ და ახლა დეკორაციებს ვამზადებთ.

გაზაფხული იყო და, ალბათ, ამიტომ ჩვენი მასწავლებელიც მოსულიერებულები: მარტო რეპეტიციებს როდინ ხელმძღვანელობდა! მიზანსცენებს გვკარნახობდა, დეკორაციებსაც იგონებდა, ერთი სიტყვით, ყველა წვრილმანში ერეოდა. ის კი არადა, მოსაწვევი ბარათების ტიტულიც თავისი ხელით დაწერა 1914 წლიდან შემონახული გუაშით. თუმცა, ამ წლების მანძილზე, ალბათ, ნამდვილად განვითარდა აფიშების მონატვის ტექნიკა.

ხალხი არა გვყოფნიდა და მოსაწვევი ბარათების დაბეჭდვინება მე მომანდეს. მეც ყოველდღე თავიდან ბოლომდე ვზომავ ანკარის პროსპექტს¹; ერთ მესტამბეს მუყაო არ ეშოვება, მეორემ — ვარაყის საფასურში ლამის დედამისის გამშითვება გვთხოვოს. ასე რომ, ჩნდება საშიშროება: ბარათები დროულად ვერ დაიბეჭდება, და მე დაოთხილი გავრბივარ მაესტროსთან.

მაესტროს ოთახში გრამოფონი უკრავს. ჩემი დაკაქუნება არავის ესმის. ერთხელაც ვაკაქუნებ, მერე ჩვეულებისამებრ, ფრთხილად ვაღებ კარს და გაუბედავად შევდივარ. ოთახში გამეფებულ საღამოს ბინდბუნდში პირველად ლინოვსკის მეჩხერთმიან თავს ვარჩევ. არასოდეს დამაფიწყდება! ფანჯარასთან მიდგმულ სავარძელში ჩამჯდარს მუხლებზე მათილდა დაესვა და ჩაჰხვეოდა. მისი მარჯვენა ხელი გოგონას კისერზე შემოსტკდომოდა, მარცხენა კი — თეძოებზე კობრასავით შემოსალტოდა. მათილდას ოქროსფერი თმები სავარძლის საზურგეზე გადაშლილიყო. თვალები დახუჭული ჰქონდა და ბაგეები, ბაგეები... მე რომ მეგონა, ჯერ ვერავის გაუბედინა-მეთქი მათი შეხება, ეს ნაზი ბაგეები ბებრის საზიზღარი სუნთქვით იქლინებოდნენ.

თავბრუ დამესხა, ფოთოლივით აცვაცვანდი. გრამოფონი ბეთჰოვენის კონცერტს „მი ბემოლ მაჟორს“ უკრავდა. იქვე კი ერთმანეთს ჩახვეული გოგონა და ბერიკაცი ძალღებევით მძიმედ ქშენდნენ.

გაბრუნება დავაპირე, მაგრამ პუპიტრის ფეხს წამოვედე და, — სწორედ ამან გამოაფხიზლა შეყვარებულები ტკბილი ბურანიდან. ლინოვსკიმ ქალიშვილი თვალის დახამხამებაში ისროლა კალთიდან, წამოხტა და ვითომ გაკვეთილს ავრძელებსო, ენის ბორძიკით იკითხა:

¹ პროსპექტი სტამბოლში, სადაც მოთავსებულია სტამბები და გამომცემლობები.

— Eh bien, oui!... — რაზე შეეჩერდით?

და ახლად გაახსენა გრამოფონი.

— C'est ça, me-lle, — მითხარით, რა ტემპში სრულდებოდა ეს ნაწარმოები?

— Allegro... ma mon troppo, — უპასუხა მატყილდამ, რომელიც ჯერაც ვერ წამომდგარიყო იატაკიდან.

ამ დროს კი ადაჯიო იყო. თანაც ფირფიტის დაზიანებულ ადგილას ჩავარდნილი ნეშვი ერთსა და იმავე სამ ტაქტს იმეორებდა.

მინდოდა გამეცინა, მეხარხარა, მაგრამ ვერ მოვახერხე. თვალეზიდან ცრემლები მომდიოდა. უმწეოდ მიმოვიხედე. ლინოვსკის ვიოლინო როიალზე დაგდებული თავახდილი ყუთიდან თითქოს ბრიყვეული გამომეტყველებით მომჩერებოდა.

იმ საღამოდან ვიოლინოს ზურგი ვაქციე. ვლოცულობდი, როგორმე დამევიწყებინა Allegro ma non troppo.

მე ზომ ბავშვი ვიყავი, გამოუცდელი, ამ ქვეყნისა არაფერი გამეგებოდა. კარგა გვიან კი, როცა თმა უკვე შემითხელდა, მივხვდი: არსება, რომელსაც ქალი ჰქვია, ვიოლინოსავით კი არადა, ვიოლინოზე უფრო ჭირვეული ინსტრუმენტია, რომელიც თავის სილამაზეს, თავის ღირსებებს მხოლოდ ვირტუოზებისთვის იმეტებს.

და, კაცმა რომ თქვას, ქალი თავისი ვიწრო მხრებითა და განიერი თეძოვებით, განა ვიოლინოს არ მოგაგონებთ?

ჩვენი უზნის აფთიაქში

ჩვენს უზანში სამი ყავახანაა. ერთში შეიძლება ყომაარი ითამაშოთ, ჩხუბი ატეხოთ. სხვებში — ნარგილე მოსწიოთ და ცოტა წასთელიმოთ. სანაპირო ბულვარიც ხომ არისო, მეტყვიით, მაგრამ საღამოობით იქაურობა ხანშიშესული ქალბატონებით, ბავშვებითა და შათი ძიძებით არის სავსე.

ასე რომ, ერთი აფთიაქილა დაგვჩჩა, სადაც შეიძლება კაცმა საღამო გაატაროს.

ჩვენი უზნის აფთიაქში საღამოობით თავს იყრიან ბევრის მნახველი და ბევრის გამგონე დარბაისელი ბატონები — ყოფილი პრემიერ-მინისტრი, მეჯლისის ყოფილი თავმჯდომარე, ყოფილი საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი, გენერალური შტაბის გადამდგარი პოლკოვნიკი, ცნობილი საზის ხელოსანი და თავისი საქმის უბადლო ოსტატი, სახელგანთქმული მესუნეთე¹.

სხვა რომელი უზნის, რომელ აფთიაქს შეუძლია თავი მოუყაროს ამდენ პატივცემულ გვამს?

მეტყვიით, რაღა ფასი აქვს ყოფილ პრემიერ-მინისტრს, პენსიონერ ელჩსა თუ გადამდგარ პოლკოვნიკსო.

რა ბრძანებაა!

მე გადამდგარ პოლკოვნიკს კადრის გენერალზეც კი არ გავცვლიდი. მართალია, კადრის გენერალი უფრო ენერგიულია და საქმიანი — იღწვის, რაც შეუძლია, მაგრამ საღა აქვს მას გადამდგარი პოლკოვნიკის სიღინჯე, მისი უნარი, გულგრილად ადევნოს თვალი დუნეას და მშვიდად განსაჯოს მოვლენები.

ხელისუფლების სათავეში მდგომი პრემიერ-მინისტრი იმას მოიმოქმედებს, რაც მოეპრიანება: უნდა ჩამოახრჩობს ვისმე, უნდა — მოკლავს კიდევ. მის აზრად და გამოსვლებს რადიო ღღეში სამჯეროთხჯერ იმეორებს. თავისი საქციელით განებევრებულ და გატუტუცებულ ბავშვსა ჰგავს.

¹ მესუნეთე — საგანგებო პირი, რომელიც ბიჭებს წინადაცვეთას უტარებს.

ყოფილ პრემიერ-მინისტრს კი სანდომიანი, დარბაისლური გარეგნობა აქვს. თითქოს გეუბნებათ: „ეჰ, შვილო, შენ რომ მოვდიოდი, ჩვენ მივდიოდით“. იქნებ, ახალ პრემიერზე ჭკუადაძვდარი არც იყოს, მაგრამ შორიდან ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს, ამბობენ: „ეს იყო, რაც იყო, გახსოვთ, ამა და ამ საკითხის გადაჭრისას როგორი პრინციპულობა გამოიჩინაო, ან ამ საკითხთან დაკავშირებით რა დიქტატორული სიტყვა თქვაო?“

მაგრამ ეს ყველაფერი უკან დარჩენილა და მოგონებების ტყბილი ბურუსით შებურულა. ახალ პრემიერ-მინისტრს კი შეუძლია, ახლა დაგმართოთ სიავე — სამსახური დაგაქარავინოთ, სამინისტროს განკარგულებაში აგიყვანოთ, უდროოდ გაგიშვათ პენსიაზე — მოკლედ, თქვენი სული მის ხელშია. ის ყოფილი პრემიერ-მინისტრით აფთიაქში მორჩილად როდი ელოდება თავის რიგს.

ჩვენ ადამიანები ვართ, ძლიერნი ამა ქვეყნისანი არა გვხიბლავენ, დაქვეითებულები კი ჩვენ გვემსგავსებიან და ეს მოგვწონს.

აფთიაქის სტუმარი პრემიერ-მინისტრი, რაც თანამდებობიდან გადმობრძანდა, უკვე ჩვენი კაცია, თავაზიანობასაც კი შეეჩვია. სიტყვაძენწია, მაგრამ ვიღრე მისთვის შპრიცი იხარშება, მცირე ხნით დაჯდება, დიდს, პატარას — ყველას მოიკითხავს — მეჯლისის ყოფილ თავმჯდომარეს, გადამდგარ პოლკოვნიკს, პენსიონერ ელჩს, მეაფთიაქეს, მის შეგარდ რეჯებს, ასპირინის საყიდლად შემოსულ მეურმე იბრაჰიმ ჩაეუმს.

„ღმერთმა უშველოს! რა კაცური კაცია, როგორი თავმდაბალი და დემოკრატი“, — ვამბობთ მისი საქციელით გაკვირვებულნი და მოხიბლულნი. თუმცა არც ჰაჯი ბეი შემოვა აფთიაქში ისე, თუ ყველას არ გამოელაპარაკა, არ გაეხუმრა, მაგრამ აზრადაც არავის მოსდის, დაუფასოს თავმდაბლობა.

რას იზამ, ასეთია ქვეყანა!

არ ვიცი, რა სატიკვარი აწუხებს პრემიერ-მინისტრს, მაგრამ აი, ჰაჯი ბეი და საგანგებო ელჩი, თუ რეჯებს დაუუჯერებთ, თურმე ტესტოვირონს იკეთებენ.

ნუ იცინით, გეთაყვათ, ტესტოვირონს მხოლოდ ყავლუასული მუსუსები როდი ხმარობენ, რათა თავიდან ააცილონ გააგებული საყვარლების საყვედურები. არა, მას სავსებით დარბაისელი ბატონებიც იყენებენ. ისე, პროფილაქტიკისათვის.

თავს მოვალედ ვთვლი, განვაცხადო, რომ ჰაჯი ბეი და საგანგებო ელჩი სწორედ ამ მეოცე კატეგორიას ეკუთვნიან.

ჩვენს პოლკოვნიკს კი, მადლობა ღმერთს, მსგავსი არაფერი სჭირს. საღამოობით აფთიაქში მხოლოდ იმიტომ შემოდის, რომ ცოტა წაიმუსაიფოს. პოლკოვნიკს ნაზიმ ბეი გუშეღჯუნი ჰქვია. შემოვა თუ არა აფთიაქში, ყველანი ფეხზე დგებიან.

— მობრძანდით, ბატონო პოლკოვნიკო!

— როგორ ბრძანდებით, ბატონო პოლკოვნიკო?

ბატონი პოლკოვნიკი იმათ როდი ჰგავს, სამსახურიდან რომ გადადგებიან და კომისიონერობას ან ჯიშინი ქათმების მოშენებას იწყებენ. ის თავით ფეხამდე სამხედროა, სალდათად დაბადებულა, სალდათად მოკვდება. სალდათურია მისი მიხრა-მოხრა, საუბარი, ფიქრი. ცხვირსაც კი სალდათურად იხოცავს, ცხვირსახოცსაც სალდათურად კეცავს და იღებს ჯიბეში. გერმანული ენა სამხედრო სასწავლებელსა და გალიციის ფრონტზე გერმანელი ოფიცრებისაგან უსწავლია და ახლა დღენიდაგ გერმანულ სამხედრო ლიტერატურას ჩაჰკირკიტებს. ერთი ჰკითხეთ და ნახავთ, თუ ერთსაათიანი ახსნა-განმარტება არ მოგცეთ ატომური ყუმბარის, რეაქტიული თვითმფრინავების მანევრირების, სატანკო ტექნიკის, გუდერიანის ბოლოდროინდელი შრომების გამო.

— მსოფლიოში ორი ხალხია, რომელსაც სამხედრო საქმისა ვაეგება, პირველი გერმანელები, მეორე — თურქებიო, — ამბობს და მართალიცაა.

სამხედრო საქმეში დიდად ჩახედული არა ვარ, მაგრამ, მგონია, რომ დაჯდეს და სტატიები წეროს, ერქილეთ ფაშასა და აბდინ დავერზე უკეთეს ტომებს დააღაგებს.

— ვინა თქვა; ჰიტლერი შლეგი იყოო, — გაიოცებს ის, — ისტორიას არ ახსოვს, რომ დამარცხებულ და დაქსაქსულ ხალხს ოთხ წელიწადში ისეთი სამხედრო ძლიერებისათვის მიეღწიოს, რომ მსოფლიოზე ბატონობა შესძლებოდეს. ეს გააკეთა ჰიტლერმა.

— სტალინგრადთან რომ არ დაუჯერა თავის გენერლებს?

— არა, მისი მთავარი შეცდომა ის იყო, რომ რუსეთთან პაქტი დადო და საფრანგეთს დაესხა. ჯობდა კი, დასავლეთს შეთანხმებოდა და რუსეთი დაეპყრო. დაზამთრებამდე რომ რუსეთი დაეჩოქებინა, ევროპას სულ იოლად დაიყოლიებდა სასურველ ზავზე.

საგანგებო ელჩი სრულად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც იზიარებს ნაზიმ ბეის ამ აზრს.

თქვენი არ იყოს, ჩვენი ელჩიც ტკბილი კაცია. ამბობენ, ელჩისთვის მთავარია, ცოტას ლაპარაკობდეს, შენიღბული იყოსო. ტყუილია! ეს ელჩი პოლკოვნიკზე ყბედია. ეტყობა, თავის დროზე ზედმეტად იყუჩა და ახლა გულს იფხანს. ჩემს სიცოცხლეში არ შემხვედრია კაცი, ამდენი ანეგდოტი რომ იცოდეს. ვთქვათ, სიტყვამ მოიტანა და ახსენეს ჭადარი. მას უკვე მზადა აქვს და ერთმანეთს მოაყოლებს ზუთ-ექვს ანეგდოტს ჭადარზე. რეჟები ამბობს, ყოფილ პრემიერ-მინისტრს თუ მეჯლისის ყოფილ თავმჯდომარეს საკმაოდ უხამს პარიზულ ანეგდოტებსაც კი უყვებაო.

როცა საქმე პარიზზე მიდგება, ჩვენი საგანგებო ელჩი ვარდივით იფურჩქნება. რალა გააჩუმებს! ერთ დროს პარიზის საელჩოში მესამე მდივნად უმუშავია. მაშინ პირადად გაუცვნია წარსულისა და აწმყოს უდიდესი ფინანსისტი კეიო, ბებერი ვეფხვი კლემანსო, პუანკარე და მაშინ ჯერ ახალგაზრდა, მაგრამ დიდი მომავლის მქონე პოლიტიკოსი ტარდიო.

ძველი დიპლომატიური სკოლის ტრადიციების ერთგულს ვერ ნახავთ გაუთუთებელი შარვლით ან გაუხამებელი საყელოთი. სტამბოლში რომ ჩადის, ხელთათმანებსა და ხელჯოხსაც არ ივიწყებს. ამ ამერიკელებმა კი სულ გააუბრალოეს დიპლომატიური ეთიკეტი! ელჩები ახლა სპორტულ სანახაობებში მონაწილეობენ, ოჯახებით დადიან ბოსფორის ყურეზე და საბანაო კოსტიუმებში გამოწყობილნი სურათებსაც იღებენ. ჩვენი საგანგებო ელჩი ასეთი როდია. რომ უნდოდეს კიდევ, ვერ იქნება. ორმოცი წლის განმავლობაში შემუშავებულ ჩვევებზე უარის თქმას ვერც შეძლებს.

როცა აფთიაქში გახურებული კამათია საგარეო პოლიტიკის, პარიზის ბულვართა კაფეებისა და უპილოტო თვითმფრინავების მანევრირებათა გამო, შიგ შემოდინ ეფდალეთინ ბეი და ადვი ბეი. ეფდალეთინ ბეი ბელედიეს¹ გადამდგარი ინსპექტორია. ის ერთი საშოცდახუთი წლის ლოყაწითელი, თმააბურძენილი კაცია. სიგარას მხოლოდ ქარვის მუნღშტუკით ეწევა. ეფდალეთინ ბეის ჩვენი ქვეყნის ყველაზე მტკივნეულ პრობლემებზე მეთად ორიგინალური აზრები აქვს. ვთქვათ, ეს მტკივნეული პრობლემა სოფ-

¹ ბ ე ლ ე დ ი ე — მუნიციპალიტეტი.

ლის აღორძინებას. მას აქაც აქვს პროექტი, დამკვიდრებული ღრმა კვლევა-ძიებასა და ადგილობრივ დაკვირვებებზე. ეფდალეთინ ბეი მეტად უკმაყოფილოა სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტების საქმიანობისა.

— რა მტოდნია ამ ინსტიტუტებისა, მისი კუროსდამთავრებულულები ურმის შებმასაც ვერ ახერხებენო, — ამბობს.

ეფდალეთინ ბეი დროდადრო საკუთარი ინიციატივით ჩამოივლის ხოლმე სოფლებს. ვინ იცის, იქნებ დეპუტატობაზეც უჭირავს თვალი.

იმ დღეს ახალი დაბრუნებული იყო გონენიდან. ქვისლთან ყოფილიყო სტუმრად და, ახლა ერთი სული ჰქონდა, ვიდრე ვისმე გაუზიარებდა თავის შთაბეჭდილებებს.

— გონენის სოფლებში გლეხებს მუხაზე მსხალი დაუმყნიათ, — იწყებს ამბავს.

— განა მუხა მსხალს დაიმყნობს? — სასწრაფოდ კითხულობს ადვი ბეი.

— სწორედაც რომ დაიმყნობს. ჩემი თვალით ვნახე. ყური მიგდეთ — მუხაზე მსხალი დაუმყნიათ. რა არის ამაში ცუდი? ღარიბ-ლატაკნი ცოტას მიანც ამოისუნთქებენ. მაგრამ არა! იმამ! ეფენდი ფეტვას² ბეჭდავს. არ შეიძლება, ცოდვააო, აცხადებს.

— ნუ იზამ, იმამ ეფენდი, აბა სადაური ცოდვააო, — ეუბნებიან.

— როგორც ალაჰს შეუქმნია, ისე უნდა დარჩეს, მუხა მუხად და მსხალი მსხლად. მუხის მსხლად გადაკეთება ალაჰის ნების წინააღმდეგ წასვლააო.

ბატონი ელჩი აღშფოთებულია:

— ღმერთო ჩემო! იმამს რაღა ესაქმება, რას ერევა?

— ერევა, ჩემო ბატონო, და რას უზამ?

ბატონი პოლკოვნიკი სალდათური პირდაპირობით პასუხობს:

— იმამს ეშინია, მის მსხალს ფასი არ დაეკარგოს.

— ჰოდა, სწორედ ამიტომ, — განაგრძობს ეფდალეთინ ბეი, — საჭიროა, სოფლებში გაიგზავნონ განათლებული და რევოლუციურად განწყობილი იმამები. რაც გინდათ თქვით და, სოფელი ყვე-

1 ი მ ა მ ი — მუსლიმთა სასულიერო წინამძღოლი.

2 ფ ე ტ ვ ა — უმაღლესი სასულიერო პირის მიერ მუსლიმური რელიგიური კანონების საფუძველზე გამოტანილი განაჩენი ან გადაწყვეტილება.

ლაფერში იმამს მიჰყვება. აბა, გაგზავნე სოფელში ინტელიგენტი იმამი და ნახავ, რა იქნება!

ამაზე ჩვენი მოსაუბრენი ბევრს მსჯელობენ, წავლენ, წამოვლენ და მიაღებებიან სასულიერო სასწავლებლების რეორგანიზაციის საკითხს.

თუ თავშეყრას ჰაჯი ბეიცი ესწრება, მაშინვე ცხარე კამათი ჩაღდება. ჰაჯი ბეის სოკრატეს სახელი არც კი სმენია, მაგრამ კამათში მის მეთოდს იყენებს: ყურადღებით უსმენს მოწინააღმდეგეს, თან უღვაშებში ელიძება. შიგადაშიგ შეკითხვებსაც აძლევს, ვითომ ვერ გავიგეო. ამით თანდათან აბნევს მოკამათეს და, როგორც კი ყველაფერს ათქმევინებს, მაშინვე სიტყვას მოუჭრის. ისე განსხვავებულად იტყვის თავის სათქმელს, რომ ველარავინ შეკამათებია, მოწინააღმდეგეს ჩიხში მიიმწყვდევს და კამათს თავის სასარგებლოდ დაამთავრებს.

ეფდალეთინ ბეის ასთმა სჭირს, მალე იღლება და იტყულებულია დაასრულოს შთაბეჭდილებების მოყოლა.

ახლა ბატონი პოლკოვნიკი იწყებს ლაპარაკს წყალმომარაგების ეკონომიურ მნიშვნელობაზე, გზათაშენებლობის როლზე სამხედრო საქმეში, იგი გვიტაცებს თავისი საუბრით და თვალის დახამხამებაში გადაყვევართ პირველი მსოფლიო ომისდროინდელ პალესტინის ფრონტზე, ვიგებთ, რა საშუალებებს მიმართავენ გერმანელები უდაბნოში უწყლობის დროს. ბოლოს გავყვებით ფალქენაიმი ფაშასა და ქემალ ფაშას კვალს და არხის მშენებელთა შორის აღმოვჩნდებით.

ჩვენ სიამოვნებით ვუსმენთ ბატონ პოლკოვნიკს და ვერც კი ვამჩნევთ, რომ მზე უკვე გადახრილა. რეჩები გარეთ გადის და ტენტს სწევს. მეაფთიაქის შვილი ენგინი ერთ კუთხეში მიკუთხუ-ლა და გასაწევი ვიტრინის მინიდან უთვალთვალეს კოლეჯის სტუდენტ გოგონას, რომელიც აფთიაქის პირდაპირ გემმისადგომთან დგას. გოგონას ოდნავ მსხვილი ფეხები და ძალიან საყვარელი სახე აქვს. ენგინი გალათასაიში სწავლობს. კარგი ყმაწვილია. ლამაზიც არის. ამ უბნის გოგოები მისი გულისათვის სულ აფთიაქში ტრიალებენ, დილა-სალამოს იწონებიან, წამდაუწუმ ყიდულობენ კბილის პასტას.

გარეთ გასულ რეჩებს აჩერებენ ჩვენი უბნელი ბიჭები.

— სად არის, ძმაო, ელექსირი „კატარიდი?“

— უნამუსოებო, ახლა საით გაგიწევიათ?

— ქალფაზანქაიაში.

— ვინ და ვინ მიდიხართ?

— ვილაცვილაკეები.

— ბელმა და სელმაც-მოდინა?

— სელმა დავიყოლიეთ, ბელმა ისევ ორჭოფობს.

— მაწანწალებო, აკი კვირასა გვაქვს პიკნიკო?

— მორჩი ახლა! გვაძლევ თუ არა ელექსირს?

— ნუ ღრიალებთ! შიგ ქვეყნის ხალხია. ამაღამ მოდით და მოგცემთ.

ბიჭები მიდიან. რეჯები აფთიაქში შემოდის.

— რა არის ეს ელექსირი „კატარიდი“? — ვეკითხები ჩუმად.

რეჯებს ჩემს გამოუცდელობაზე ელიმება.

— ერთი ელექსირია. ლულში ხუთ-ექვს წვეთს ჩაუსხამ გოგონებს და მორჩა, აღარაფერი უშველით, გადაირევიან.

— აღამიანო, რა ურცხვები ხართ?!

რეჯები იცინის.

ჩვენ, უფროსებს ყოვლისმცოდნეებად მოგვაქვს თავი. ამ საკითხებში კი ახალგაზრდების გვერდით უვიცეებად გამოვიყურებით.

ბატონი პოლკოვნიკი ისევ პალესტინის ფრონტზეა. მცხუნვარე შზის ქვეშ, გავარვარებულ ქვიშაში ობერსტ ფონ ეპენჰეიმთან ერთად დაზვერვაზე მიდის, ხან კარავში ზის და შეტევის გეგმას ადგენს.

ცოტა მოშორებით, ჯამეს ეზოში ბავშვები ვან, თუ, თრის¹ თამაშობენ. ეფდალეთინ ბეი უსმენს მათ, უსმენს და ამბობს:

— ერთ დროს ჩვენც ვთამაშობდით ამ თამაშს, მაგრამ მაშინ ენ, დუ, ტრუა² ერქვა. დახეთ, ესეც კი გავაამერიკულეთ.

ექვსი საათი და თხუთმეტი წუთია. ნაპირს გემი მოადგა. მგზავრების ერთმა ნაწილმა აფთიაქში შემოუხვია. რიზა ბეის ფეხის თითებზე ეგზემა ჰქონია და მალამო იყიდა. ბატონ კომისარს წუხელ ცოლისდის ქორწილში ზომბაზე მეტი ჩაუყლაპავს და ფისტულის ანთებამ გაუხსენა. მასაც მიართვეს წამალი. ფერდანე ხანუმმა თავი-ნი გოგონასათვის რეზინის საცვალი იყიდა, ღურდანე ხანუმმა — საწოვარა.

¹ ვან, თუ, თრი — ერთი, ორი, სამი (ინგლ.).

² ენ, დუ, ტრუა — ერთი, ორი, სამი (ფრ.).

საზის ოსტატიც ამ გემით ჩამოვიდა. იგი აფთიაქში დასასვენებლად შემოღის. იკითხავს ამავეს, ხაბარს და ჩაქირს მიუბრუნდება. ჩაქირი ბატონ მეაფთიაქის ბებერი კატაა. მარცხენა დახლის წინკედლის ძირში მიკუნჭულა და სძინავს. თან კრუტუნებს. კედელზე ბატონი მეაფთიაქის გადიღებული სურათი ჰკილია. ეს სურათი იმ წელს არის გადაღებული, როცა ბატონმა მეაფთიაქემ საპროვიზორო კურსები გაათავა.

საზის ოსტატს კატები ძალიან უყვარს. კალამიც უჭრის და ხანდახან თავის საყვარელ ფისოებზე მოთხრობებს წერს. დრო მოვა და ჩაქირზეც დაწერს რამეს. თუმცა, მოთხრობა რა არის, ჩაქირზე მთელი რომანიც კი დაიწერება. მართალია, ჩაქირს აღარც ახალგაზრდობა შერჩენია და არც ჯანმრთელობა, მაგრამ როგორც ყველა ძველი ყალთაბანდი, ისიც ფიზიკურ უძლურებას ტექნიკის სრულყოფით ინაზღაურებს. ბებერი მუსუსივით, ჩაქირიც მთელ დღეს ძილში ატარებს, ძალ-ღონეს დამისათვის ინახავს. როგორც კი დაღამდება, იქაურობას იკლებს. ვის შეუძლია იმის გაკეთება, რაც ამ კატამ წუხელის მოიმოქმედა: შევარდა ბატონი დირექტორის საარდაფში, გადახტა ნახშირის საკუჭნაოში, იქიდან აბაზანის ოთახში შებრძანდა. მერე კიბეებზე აირბინა, საშხარეულოს კარის ღრიჭოში მავთული შეუყარა და რაზა ასწია. საბრალო ქალს სტუმრებისთვის არაყანი ჰქონოდა გაშხადებული და მთელი თასი არაყანი კუჭში გადაუშვა. დიასახლისმა კარზე ფხაკუნის გაიგონა და იფიქრა, ქურდები არიანო. შიშით გული შეუღონდა, ძლივს მოაბრუნეს. გაგონილა, კატას ასე ადამიანივით მოფიქრებულად ექურდოს?

გასულ კვირას მეორე რანგის კაპიტნის სახლში მაცივრიდან თევზი მოეპარა. „კაცი არ ვიყო, ეს კატა თუ არ მოვკალიო“, ყვიროდა კაპიტანი.

კაპიტნის ხსენებაზე მომავონდა:

იმდღეს აფთიაქში ვისხედით. შემოვიდა ბატონ კაპიტნის ახალი აღიუტანტი. ხელში ქალაღი ეჭირა. ქალაღი ჯერ ენგინს გაუწოდა. ენგინმა ვერაფერი გაარჩია და მამამისს მისცა. იმანაც ვერაფერი გაიგო. ქალაღი ხელიდან ხელში გადავიდა, მაგრამ ვერავინ ვერაფერი ამოიკითხა. ისევ მე გავარჩიე რამდენიმე ასო: ჰიგი...

— იქნებ ჰიგიენური პასტა უნდათ? — იკითხა მეაფთიაქემ.

— ღმერთმანი, არ ვიცი.

— როგორია, რისთვის გვჭირდებაო?

მოსამსახურემ მითხრა, ქალბატონი ლაჭებში იღებსო.

— შეგაჩვენა ღმერთმა. გეთქვა, ჰიგიენური პაკეტი-თქო.

ჯერ ბატონმა ელჩმა ჩაიხიბითა, მერე ჩვენც ავყვეით. ისეთი ხარხარი ავტეხეთ, კინალამ დავიხოცენით. დარბაისელმა ბატონმა პრემიერ-მინისტრმაც თავი ველარ შეიკავა, სახე მიიბრუნა, რომ არავის დაენახა და ისე იცინოდა. ნერწყვი გადაუვარდა სასულეში, ხველა აუტყდა. რეჯებს რომ წყალი არ მოერბენინებინა, საწყალი, კიდევაც დაიხრჩობოდა.

. იზნიქელი¹ უარყატი

ამბობენ, კაჭკაჭს რომ ენა აუცრას კაცმა, მჭევრმეტყველებაში თუთიყუშსაც უკან მოიტოვებსო. ალბათ, გაზეთებშიც წაგიკითხავთ: ასეთი ოპერაციის შემდეგ ერთი კაჭკაჭი ტელევიზიით გამოვიდა და უნაკლო დიქციით შეასრულა ამერიკის ეროვნული ჰიმნი.

კაჭკაჭის მჭევრმეტყველების ამბავი მე არც თუ ისე მაინტერესებს, მაგრამ, აი, ყარყატს რომ შეეძლოს ლაპარაკი, მას კი უეჭველად მივცემდი ერთ-ორ მნიშვნელოვან შეკითხვას მისი აღმსარებლობისა და მსოფლმხედველობის შესახებ.

ფრინველებში ყველაზე მართლმორწმუნე მუსლიმად ჰაჯი² ყარყატს ვთვლით. მას რაღაც იდუმალი კავშირი უნდა ჰქონდეს წმინდანებთან. აკი კიდეცაა სდარაჯობს მათ სავანებსა და საძვალეებს! ხოლო როცა აფრიკიდან მოფრინავს და რელიგიური ძეგლების თავზე თავავს³ ასრულებს, ესეც თუ გნებავთ, მისი ჰაჯიობის ნიშანია. თუმცა, გამოვიტყდებით, მე მინახავს, რომ ყარყატები ქოლნის კათედრალს არანაკლები სასოებით დასტრიალებენ, ვიდრე სულეიმანიეს⁴.

იქნებ, ეს ყარყატები პროტესტანტები არიან, პეტრე-პავლეს ტაძარს რომ გადაუფრენენ, ისინი კი კათოლიკები? იქნებ გვეფიქრა, ტრაფალგარის მოედანს იმპერიალისტი ყარყატები დაჰფრენენ და კრემლის ქონგურებზე კომუნისტი ყარყატები სხდებიან.

ჭკუასთან უფრო ახლოს იქნება, რომ მითხრათ, ყარყატებს სულაც არ ებრიანებათ ეს რელიგიურ-იდეოლოგიური საკითხები. ისინი მხოლოდ ხელოვნების ტრფიალნი არიან და ჰგვანან უცხო ქალაქში ჩასულ ამერიკელ ტურისტებს, ცნობარმომარჯვებულები რომ მოედებიან ხოლმე ისტორიულ ძეგლებსო.

¹ ქალაქი ჩრდილო-დასავლეთ ანატოლიაში.

² მლოცველი, რომელმაც მექა მოინახულა და სარწმუნოებრივი წესები შეასრულა.

³ რიტუალური გარშემოვლა.

⁴ მეჩეთი სტამბოლში.

ერთი ჩემი მეგობარი ვეტერინარი კი ამტიციებს, ყარყატები იმიტომ ირჩევენ მაღალ შენობებს, რომ უყეთესად გამოჩნდნენ ქვემოდანო, მეჩეთებსაც ამიტომ დასტრიალებენო.

თუ ასეა, მაშ ყარყატებს გამორჩევით რატომ უყვართ ემირ-სულთანი, ისაბეი, ეიუბ-სულთანი¹ და სხვა ჭეშმარიტად მუსლიმური ადგილები? განსაკუთრებით ეიუბ-სულთანი. სტამბოლის უბნებს რომ კაცმა ღერბები შეუტრჩიოს, ეიუბის ღერბზე უეჭველად ყარყატი იქნებოდა გამოსახული. შემოდგომობით, გადაფრენის დროს, ყარყატები თავიანთი გუნდიდან ყველაზე ბებერს ეიუბში ტოვებენ ხოლმე და ეიუბელებიც ამას დიდ პატივად მიიჩნევენ.

— რაო, ეფენდი, არ იცი, რომ ყარყატები ნამაზსაც² კი ასრულებენ? — მკითხა ერთხელ ნაცნობმა ეიუბელმა პენსიონერმა.

სხვა ყარყატებისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ ეს იზნიქელი ყარყატი, რომელზედაც ახლა გიამბობთ, იმათი გვარისაა, ვინც ნამაზს არ ასრულებს. ის კი არა და, ამას წინათ, რამაზანის დღეს, საქვეყნოდ შეექცეოდა ჭიაყელებს. მისი მედიდური გარეგნობა, სიარულის მანერა (გადადგამდა ორ-სამ ნაბიჯს, გაჩერდებოდა და ჩაფიქრდებოდა), ეჭვებით შეპყრობილ და პესიმისტურად განწყობილ ფილოსოფოსს უფრო მოგაგონებდათ, ვიდრე მართლმორწმუნე მუსლიმს. მას ვოლტერისა და შოპენჰაუერის მიმდევრებთან უფრო მეტი საერთო უნდა ჰქონოდა, ვიდრე მუსლიმ წმინდანებთან.

ყარყატმა ყურადღებით დაათვალიერა გზის ორივე მხარე. როცა დარწმუნდა, რომ მანქანა არ მოდიოდა, არც ურემი ჩანდა და არც სახეღარი, მძიმედ წამოვიდა ჩვენსკენ. ისე მოაბიჯებდა, როგორც ვერცხლისბუნიაკიან ჯოხზე დაყრდნობილი კუზიანი სენატორი. სასტუმროს ეზოში ვსაუზმობდით. ყარყატმა ჩვენს მახლობლად ერთი მზიანი ადგილი აირჩია, დადგა და მოჰყვა გაყვითლებული და ბუმბულგაცვენილი მკერდის ნისკარტით ქექვას.

— შეხედეთ, რა ლამაზია! — წამოიძახა ერთმა გოგონამ. მეორემ კი დააპირა, მიჰპარვოდა თავისი საქმით გართულ ყარყატს და მასთან სურათი გადაეღო, მაგრამ მიუახლოვდა თუ არა, ყარყატი ხტუნვა-ხტუნვით გაეცალა იქაურობას. მაშინლა მივხვდით, რომ საბრალოს ფრენა არ შეეძლო. ოთხმა სტუდენტმა თავს დაუარა, ალყა შემოარტყა, მაგრამ ყარყატმა მშვენივრად იცოდა ეზოს ყვე-

¹ სტამბოლის უბნები.

² ლოცვა.

ლა შესასვლელ-გასასვლელი და იოლად დაუსხლტა ხელიდან. პროფესორმა რის ვაი-ვაგლახით მოუკიდა ჩიბუხს, ნაფაზი დაარტყა, ასანთი გადააგდო და ჩაილაპარაკა:

— საოცარია, რატომ ვერ ფრენს?

— ალბათ, სიბერის ბრალია, — დაუსვა დიაგნოზი გერმანელმა პროფესორმა.

— ნეტავ, რამდენი წლისა იქნება? — მიუბრუნდა კორპისქუდიანი დოცენტი საბარგო მანქანის შოფერს.

— არც ისე ბებერია. შერე რა, რომ ბუმბული აღარ შერჩა, ფრთა აქვს მოტეხილი და იმიტომ ვეღარა ფრენს. საბრალო, პატარა ბარტყი იყო, დედამ რომ ბუდიდან გადმოაგდო.

— ზუსტად ისევე, როგორც ჰეფესტო. თუმცა, პარდონ, ის დედამისს — ჰერას არ გადმოუგდია, მამა ზევსმა გადმოაგდო მიწაზე, — ჩაერია საუბარში ერთი სათვალისანი ყმაწვილი, რომელიც მითოლოგიაში დისერტაციას წერდა.

ყვითელსვიტერიანი გოგონა შოფერს მიუახლოვდა.

— გეთაყვათ, მითხართი, რატომ გადმოაგდო დედამ თავისი ბარტყი?

— რატომ გადმოაგდებდა? დედალ ყარყატებს ასე სჩვევიათ. თუ სამი ბარტყი გამოჩეკეს, ერთს უთუოდ ბუდიდან გადმოაგდებენ. ცუდი ის არის, რომ მაშინვე არ ჩამოვარდა და არ მოკვდა. საწყალი ტელეგრაფის ბოძზე დაეკიდა. მეჰალვე მუსა ავიდა და ჩამოიყვანა. ფრთა სულ მოჰგლეჯოდა. ტყავზედა ეკიდა. გვეგონა, მოკვდებოდა, შაგრამ, ღვთის მადლით, გამომჭობინდა. თუმცა ხეიბრად კი დარჩა, ვეღარა ფრენს.

— შემოდგომაზე, როცა სხვა ყარყატები მიფრინავენ, ეს რას შერება?

— რას იზამს, რჩება. სამი წელია, ჩვენთან არის. მოშინაურდა. დაეხეტება ღუქნიდან ღუქანში. ხელოსნებს უყვართ. ზამთრობით ხაბაზებს მიეკედლება ხოლმე და გააქვს თავი.

ყვითელსვიტერიან გოგონას ვერა და ვერ ეპატიებინა დედა ყარყატისათვის ასეთი ვერაგობა.

— ყველა დედა ყარყატი ასეთი გულქვაა? სად იყვნენ მამა ყარყატი, ან და-ძმები? რატომ არ დაუშალეს?

გოგონას, რომელსაც ყარყატთან სურათის გადაღება უნდოდა მის ღვენაში თითი გააკაწროდა. ის ახლა თითიდან სისხლს იწოვდა

და თან ამბობდა: — რაც მართალია, მართალია, ძალიან შემეცოდა. რომ მცოდნოდა, არ გამოვეციდებოდი. აკი არც ალაპი შემეწია და არ დამაჭერინა?!

ყარყატი კი ამ დროს მედიდურად დასეირნობდა სასტუმროს კედლის გასწვრივ. თითქოს, ეს საუბარი მას სულაც არ ეხებოდა. ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, იფიქრებდით, რომ უნდოდეს, უეჭველად გაფრინდებოდა, მაგრამ თუ არსად მიფრინავს, მხოლოდ იმიტომ, რომ არცა აქვს ამის სურვილი. წინ კატამ გაუარა. ყარყატმა ქედმალღურად გადახედა. ამ მზერაში აშკარად იხატებოდა უპირატესობა, რომელსაც ეს ცით მოვლენილი არსება გრძნობდა უბადრუკი მიწიერი ქმნილების მიმართ. კატა შიშით აიბურძგლა. ახტა ჩარდახზე და მოკურცხლა. ყარყატმა, აქაო და, კატა დავაფრთხეო, ამაყად მიაშურა სანაგვეს.

ნელი სიო ოდნავ არხევდა ჩვენს თავზე ჭადრის ფოთლებს. სადღაც ჩიტმა დაიჭიკჭიკა და მიჩუმდა. ყარყატმა თავი აიღო და ცას მიაჩერდა. ჩვენც ავხედეთ. მალლა, სულ მალლა ძლივს გავარჩიეთ ყარყატი, რომელიც მოტორგამორთული თვითმფრინავით უნძოდ და სწრაფად ეშვებოდა. როგორც კი ჩვენს ყარყატს მოუახლოვდა, ოდნავ შეარხია ფრთები, კვლავ ჰაერში აინავარდა და გაუჩინარდა. ხეიბარმა ყარყატმა თვალი გააყოლა. ერთხანს უყურა. მერე ისევ სანაგვეს მიუბრუნდა და დაწყებული საქმე განაგრძო.

ნახევარ წუთსაც არ გაუვლია, რომ ვიღაც ბავშვი აყვირდა: — შეხედეთ, ერთი შეხედეთ!

იგივე ყარყატი წყნარად ეშვებოდა ციდან. დაეშვა, დაეშვა, ისე დაბლა ჩამოვიდა და ისე ახლოს გადაუჭროლა თავზე ჩვენს ხეიბარს, მგონი, შეეხო კიდეც.

ამ დროს მოულოდნელი ამბავი დატრიალდა: ეს ბუმბულგაცვენილი ყარყატი აწრიალდა, აფაფხურდა, თითქოს აფრენას ლამობდა. ბოლოს ერთი გაიბრძოლა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, შემოჰკრა ფრთები და მოსწყდა მიწას. ერთი, ერთნახევარი მეტრით კიდევაც აიწია, მაგრამ მალე ისევ ქვასავით წამოვიდა დაბლა. მარცხენა გვერდზე დაენარცხა და ნაგვის ორმოში ჩავარდა.

სუნთქვაშეკრულნი ვადევნებდით თვალს მის საქციელს. თქმა არ უნდა, მტკივან ფრთაზე დაცემამ გაამწარა, მაგრამ საჩქაროდ წამოხტა, წელში გასწორდა, ერთი შეიბერტყა, მტვერი გაიყრევი-

ნა, რამდენიმე მუჭა ბუმბულიც თან მიაყოლა და, ვითომ აქ არაფერიო, უხმოდ და ამაყად გაეცალა იქაურობას.

სტუდენტმა, რომელიც ლამაზ კბილებს იჩინებდა, ჩუმად ჩაილაპარაკა: — შეხედეთ, როგორ ააცუნცრუქა ეს ბებრუხუნა იმ დედალმა ყარყატმა!

ჩოფურა მეყავემ წყრობით გადახედა მიმავალ ყარყატს:

— საქმე გააკეთა და გასამრჯელოც მიიღო! სულ ასე სჩადის ეს უნამუსო, ესა! ვითომ არ იცის, რომ ვერ აფრინდება! ხალხი დაინახა და იფიქრა, ოინებით თავს შევებრალეზო. ავი კიდეც უმასპინძლებიან გოგონები? უწინ ასეთი როდი იყო. რაც ამ ხელოვნებს დაუძმაკაცდა, სულ ხელიდან წავიდა.

მიუხედავად თავისი ხანდაზმულობისა, ჩოფურა მეყავე ყარყატს საბარგო მანქანის შოფერივითაც ვერ იცნობდა. „თავს შევებრალეზო“! რა სათქმელია! ეს თავის დროზე ერთი ამაყი ფრინველი იყო და უშალ სიკვდილს არჩევდა ვიდრე თავს შევებრალეზდა ვისმე. სირცხვილია, ღმერთმანი! რა იოლად მივაწერთ ხოლმე კაცნი ცხოველებს იმ ნაკლს, რომელიც მხოლოდ ჩვენ გვახასიათებს!

— ოინები რა შუაშია? იქნებ იცნო ის ყარყატი და იმიტომ მოუნდა აფრენა? იქნებ, სულაც დედამისი იყო, ან ძმა, რომელიც მაშინ ბუდეში დარჩა? — თქვა იმ გოგონამ, ყარყატთან სურათის გადაღებას რომ აპირებდა.

— არა, დედა როგორ იქნებოდა?! — თქვა ყვითელსვიტერიანმა გოგონამ, ახლახან დედა ყარყატის გულქვეობაზე რომ ლაპარაკობდა, — მას დედაშვილური გრძნობის ნატამალიც რომ გააჩნდეს, ერთხელვე არ გადმოაგდებდა ბუდიდან საკუთარ ბარტყს.

კორპისქუდიანმა დოცენტმა წვიპურტით მოიცილა მუხლზე აცოცებული ხოჭო, ფეხზე წამოდგა და თქვა:

— მე ერთ მფრინავს ვიცნობ, ოფიცერია, პენსიაზე გასული. დამიჯერეთ? ეუკადრისებოდა ფეხით სიარული, ვერ აიტანა და დარდით ავად განდა. მართლაცდა, ადვილია, სივრცეში ნავარდს შეჩვეული ლალი ფრინველისათვის ასე ეზო-ეზო ხეტიალი?

— გალიაში დამწყვედეული ბულბული... დაჭრილი არწივი... რამდენი ლექსი დაწერილა მათზე! არა, ბატონო ასისტენტო? თქვენ ხომ ცოტათი ლიტერატორიცა ბრძანდებით, — მომიბრუნდა მეორე ჯგუფის ხელმძღვანელი პროფესორი, რომელიც ის- ის იყო მოვიდა თავისი სტუდენტებით.

— დიახ, ბატონო, მართალი ბრძანებაა, — ვთქვი მე.

— თუ არ ვცდები, ბოდლერს უნდა ჰქონდეს ერთი ასეთი ლექსი, — ჩაერია საუბარში მეორე დოცენტი, — რა ჰქვია იმ ლექსს?

— „ალბატროსი“, მშვენიერი ლექსია, — უპასუხა ფრანგული კოლეჯის სტუდენტმა, თანაც გაიხსენა რამდენიმე ნაწყვეტი ამ ლექსიდან და იქვე თარგმნა თურქულად.

მეორე ასისტენტსაც გაახსენდა რაღაც შესაფერი:

— ნიცშეს როგორღა აქვს? — „ჩემი გონება ამბობს „ღიახ“, სიამაყე — „არა“! პარდონ, ჩემი გონება ამბობს „არა“, სიამაყე — „ღიახ“, თუ როგორღაც... ყარყატის ინსტინქტებიც ასევე ამბობენ: „ღიახ“, შესაძლებლობა — „არა“.

არ ვიცი, ყარყატიც ასე ფიქრობდა თუ არა, არ ვიცი, ნიცშეს უხდოდა ხარკს, თუ ბოდლერს ეთაყვანებოდა, ვერც ის გამიგია, რამდენად სწორად ვიქცევით, ცხოველებსა და ფრინველებს ადამიანურ გრძნობებს რომ მივაწერთ ხოლმე. ვიცი მხოლოდ ერთი: ყარყატს ფრენა არ შეეძლო. რომ შესძლებოდა, სხვა ყარყატებივით იქნებოდა თავის დედალთან გალაღებული, არ დამაფიქრებდა თავის ბედზე და არც მოთხრობას დამაწერინებდა. თუმცა ვერ ვიტყვით, რომ ამ შემთხვევაში უფრო ბედნიერი იქნებოდა, რამეთუ, ამქვეყნად ისე არაფერი აძულებს კაცს სიცოცხლეს, როგორც ყველა სურვილის იოლად ასრულება.

ის-ის იყო, ამის თქმას ვაპირებდი, რომ პროფესორმა პირიდან ჩიბუხი გამოიღო და თქვა:

— კმარა ამდენი ყაყანი! საქმეს მივხედოთ!

გერმანელ პროფესორს ქალაღი და კალამი მოემარჯვებინა, კარგა ხანია, წვალობდა — ვერ იქნა და ვერ გამოყო ერთმანეთისაგან აკლდამების გამოსაკვლევად და ჯამეების დასათვალიერებლად გასაგზავნი ჯგუფები. ბოლოს, როგორც იყო, ფეხზე წამოდგა, ჩაახველა და გვარები ამოიკითხა. შეიქმნა ორი ჯგუფი. პირველი გზას გაუდგა. მეორეც წასასვლელად ემზადებოდა.

მე კი იზნიქის ამ მშვენიერ დილას მინდოდა გულაღმა წამოგწოლილიყავი ბალახზე, მეცქირა ამ უძირო ლურჯი ცისათვის და ოცნებაში დამეხატა ფრინველების გადაფრენა. შემდეგ კი ჭილოფზე ფეხმორთხმულს დაჭრილ ყარყატზე მოთხრობა დამეწერა. მინდოდა, მაგრამ იდლიაში ამოვიჩიარე გაბრიელ დიციისა და ოტო დორნის წიგნები, რომლებიც პროფესორმა მომაჩეჩა და უგუნებოდ ავედევნე ექსკურსიას.

იქნებ, ასეც ჯობდა. რომ დავრჩენილიყავი, ჩემს თავში უკვე ხორცს ისხამდა დიდი მოთხრობა, რომელშიაც ერთმანეთს ვადა-

იქნებ, ასეც ჯობდა. რომ დავრჩენილიყავი, ჩემს თავში უკვე ხორცს ისხამდა დიდი მოთხრობა, რომელშიაც ერთმანეთს ვადარებდი დაჭრილი ყარყატის მძიმე ხვედრსა და ადამიანის ბედისწერას. მათ შორის მსგავსებასაც ვპოულობდი. მზად მქონდა მოთხრობის ფინალიც. იგი ასეთი იყო: „ყველაფერი ამაოა, ადამიანიც, როგორც არ უნდა ეცადოს, რა სიმაღლეზედაც არ უნდა აფრინდეს, ბოლოს მაინც ამ დაჭრილი ყარყატივით დაენარცხება მიწაზე. ასეთია ჩვენი ბედი — ვიცით, ვერ. ავფრინდებით, მაგრამ მაინც ვფაფხურობთ“.

ღიახ, მე დავწერდი ერთ უხეირო, ცრემლიან მოთხრობას, რომელიც არავის სჭირდებოდა. მაგრამ პროფესორმა გამიყოლა და ველარ დავწერე. მთელი ის დღე მოვანდომე მაკმულ ჩელების კარის წარწერის, იაკუბ ჩელების სავანის აგურის შემკულობისა და ნილუფერ ხათუნის ხანაგის კაპიტელის დათვალიერებას.

ხვალ კი ისმაილ ბეის აბანოს განაკვეთი უნდა ჩავიხატო.

ოთხნი ერთ კატარლაზე

ელნათურის მკრთალი შუქით განათებულ გემბანზე ოთხნი იყვნენ: ქერათმიანი ქალი, ნედლი ხორცის სუნით გაყრდნთილი ყასაბი, მელოტი პროფესორი და პირში ჩიბუხგაჩრილი ყმაწვილი. ოთხთავეს უკანასკნელ გემზე დაჰგვიანებოდათ. საჩქაროდ გადაუხადეს კატარლის ნამძინარევე კაპიტანს ხუთ-ხუთი ლირა და გემბანზე ავიდნენ.

ახლა, როცა კატარლა ჩამუქებულ წყალს ქროლვით მიაპობდა, ქერა ქალს ფეხი ფეხზე გადაედო, უდარდელად აბოლებდა სიგარეტს და ბოლს მედიდურად უერთებდა ღამის გრილ სიბნელეს. შავგვრემან ყმაწვილს ქალის მუხლისთავეებისთვის დაედგა თვალი, ფიქრით კი იმ ქალთან იყო, წელან ბარში რომ დასცილდა. პროფესორს ტრამვაიში ახლახან წაკითხული სტატია უტრიალებდა თავში. ყასაბი კი ნუშს შეექცეოდა და თან ახალ ფაქტურაზე ფიქრობდა: „ყარამანი რომ ასორმოცდაათ ლირას ითვლევინება, კიდევ ჰო, მაგრამ ამ დაღლაჯის რაღა მოეპრიანა, რომ მოუწერია, ასოთხმოცი ლირაო“.

ბნელი ღამე იყო, ცაზე ვარსკვლავები არ ჩანდა. ზღვა ოდნავ ირხეოდა. პატარ-პატარა ტალღები დროდადრო ეხეთქებოდა გემბანს და მუშამბაგადაკრულ სკამებზე წვრილ შხეფებად იმსხვრეოდა. კატარლამ უკან მოიტოვა მოდა, ქალაშიში და გეზი კუნძულეებისაკენ აიღო.

ქერა ქალს შესცივდა. ადგა, აფრიალებული კაბის კალთები ხელით დაიჭირა და კაიუტისაკენ გაემართა. მაგრამ, შევიდა თუ არა, თავბრუ დაესხა: კაიუტაში დამწვარი ბენზინისა და გახურებული რკინის სუნი იდგა. ქალმა სარკმელი გამოაღო, დაჯდა და ახალ სიგარეტს მოუკიდა. ჩიმილიჯას მალლობიდან ცას დროდადრო სერაგდა ორი პროყექტორი. ქერა ქალმა თვალი გაააყოლა პროყექტორის სხივს. ფიქრებში წავიდა. ერთბაშად გვერდით ციციანათელამ ჩაუქროლა. ცოტაც და, უამრავი ციციანათელა მიჰყვა ერთმანეთს. ქალი უაზროდ მისჩერებოდა ამ საოცარ არსებებს, კუპრივით შავ

წყალში რომ იძირებოდნენ. მაგრამ უცებ კვლავ ეცა გავარვარებულნი რკინის სუნი და დამდურულივით წამოხტა. კაპიტნის კაიუტის ღრიჭოდ დარჩენილი კარიდან კვამლის თხელი ჭავლი გამოდიოდა. ქალმა სახელური მოსწია, კარი გაიღო. კაპიტანი და მეზღვაური ჩაცუცქულიყვნენ და ოფლში გახვითქულნი რაღაცას წვალბოდნენ. ქალს თავზარი დაეცა და აკივლებული გარეთ გამოვარდა:

— ვიწვით, გვიშველეთ, ვიწვით!

თვალის დახამხამებაში გემბანზე ყველაფერი აირია. ქალმა კაიუტის კარი ღიად დატოვა და იქიდან გამოვარდნილმა კვამლმა იქაურობა დაფარა. თვალთან თითს ვერ მიიტანდი. გაოგნებულ ყასაბს მინდერი ჩაებლუჯა. პროფესორს მოესწრო და ერთდერთი მამველი რგოლი კისერზე ჩამოეცვა. ქერა ქალი კი ჩაბლაუჭებოდა ყმაწვილს, რომელსაც შიშით ჩიბუხი გავარდნოდა.

— მიშველეთ, გადამარჩინეთ, მე ცურვა არც კი ვიცი, — ევედრებოდა.

— არც მე ვიცი, — აკანკალებული ხმით ჩაიბურტყუნა ყმაწვილმა, მაგრამ ტყუოდა, ისეთი ცურვა კი იცოდა, ნახევარ საათს გაეძლო წყალზე, ოღონდ მარტოს.

იმედგაცრუებული ქალი ახლა ყასბისაგან ელოდა შველას, მაგრამ ის ხელაპყრობილი ღმერთს ევედრებოდა, ამ ხიფათს გადამარჩინე და სამ ცხვარს დაგიკლავო.

ყველაზე უმწეოდ პროფესორი გამოიყურებოდა. სულ ცოტა ხნის წინ კი გმირად მოჰქონდა თავი. სწორედ ამ დილას, ლექციანზე, სოკრატეზე ლაპარაკობდა და თქვა: — სოკრატე სიცოცხლეს არად ავდებდა, თუმცა ჭეშმარიტი ფილოსოფოსისათვის ეს იოლი საქმეა, მეც ღიმილით შევხვდებოდიო სიკვდილს. ყველაზე საოცარი ის იყო, რომ ამაში სტუდენტებიც დააჯერა და თავისი თავიც.

ქალი უკვე მეზღვაურს ეკვროდა ბანჯგვლიან მკერდზე:

— თუ ღმერთი გწამთ, ნუ დამტოვებთ, გეხვეწებით, არ მიმეტოვოთ!

ამ დროს კატარლის კიჩოდან კაპიტნის ხმა მოისმა:

— თქვენ, ეი, რა ამბავში ხართ მანდ, რას წრიალებთ, კატარლა არ გადააბრუნოთ!

ამ უხემ ნათქვამში რაღაც დამამშვიდებელიც იყო: იქნებ, კიდევ ჩააქრეს ხანძარი? ალბათ, ჩააქრეს. უეჭველად ჩააქრეს, თორემ კაპიტანი ამათ დასატუქსავად ვერ მოიცილიდა. არც მეზღვაური გადაღვრიდა მათარაში ჩარჩენილ წყალს.

— ეს რა ხალხს გადავეყარეთ, — ბუზღუნებდა კაპიტანი.

პროფესორმა სამართლიანად ჩათვალა კაპიტნის წყრომა. საყე-
ლო გაისწორა, ჩაახველა და ის — იყო, უნდა ეთქვა, მართლაც, რა
პანიკაა, ბატონებო, დაეწყნარდეთო, დიახ, დააპირა, მაგრამ კიდევ
კარგი, არა თქვა: მაშველი რგოლი ხომ ისევ კისერზე ეკიდა!

ძრავამ ერთხანს ითუხთუხა, რამდენჯერმე ჩაქრა, ბოლოს მხია-
რულად ამუშავდა, კაპიტანი კაიუტაში შებრუნდა. თან გულიანად
შეუკუთხა წყეულ კატარლასაც და ამ ხმაურიან მგზავრებსაც.
თუმცა, მგზავრებს ეს არაფრად ჩაუგდიათ: რამდენიც უნდათ ლან-
ძღონ და აგინონ, თუნდა სცემონ კიდევ. ხომ გადარჩნენ და!

მეზღვაური განზე გამდგარიყო და ხალათის სახელოთი ოფლს
იწმენდდა. ჩანდა, კაპიტანზე მეტი ჯაფა მას დასდგომოდა.

რამდენიმე წუთში ყველაფერი მიწყნარდა. ქარმა გემბანიდან
კვამლი და სიკვდილის შიში ერთად გადარეკა.

ელნათურის მკრთალი შუქით განათებულ გემბანზე კვლავ ოთ-
ხნი იყვნენ, თავთავის ფიქრში გართული ოთხი კაცი.

ქალი თითქმის დამშვიდებულიყო და, ალბათ, სიგარეტსაც გა-
აბოლებდა, მაგრამ ხელები უთრთოდა ოდნავ. პროფესორი თავის
ფუნთუშა ცოლსა და ლოყაწითელ შვილებზე ფიქრობდა. აქამდე
არასოდეს უგრძენია მათ მიმართ ასეთი სიყვარული. ყასაბს კი თა-
ვისი სადარდებელი გასჩენოდა: რა ექნა, როგორ მოეტყუებინა
საკუთარი სინდისი და როგორ შეეწირა ღმერთისათვის ორი ცხვა-
რი შეპირებული სამის ნაცვლად. მაგრამ მალე იპოვა გამოსავალი.
ის კი არადა, როცა ბუიუქ ადას შუქურა გამოჩნდა, ცხვრების რა-
ოდენობა ერთამდე დაიყვანა. იმასაც ყურბან ბაირამზე¹ დაკლავდა.

კატარლიდან ჯერ პროფესორი გადმოხტა, მას შავგვრემანი ყმა-
წვილი მიჰყვა. გახარებული ყასაბი ბავშვივით მიკუნტრუშებდა.
გემბანზე ქერა ქალიღა დარჩენილიყო. ტალღა კატარლას არწევდა
და მას გადმოხტომა ვერ გაებდნა. მეზღვაურმა ხელი შეაშველა,
მაგრამ ქალი როგორ შეეხებოდა ამ ჩამოგლეჯილ და ოფლის სუ-
ნით აქოთებულ ვიგინდარას! უხერხულად გადმოხტა და მალალ,
წვრილ ქუსლებზე შემდგარი იჭაურობას გაეცალა — სიამაყისა და
მედიდურობის განსახიერება.

¹ მუსლიმური დღესასწაული, როცა ჩვეულებრივ, ცხვარს სწირავდნენ ხოლ-
მე ღმერთს.

გაუმარჯოს დემოკრატიას!

დემოკრატებს! ხელთ ეგდოთ მიკროფონიანი საბარგო მანქანა და მისი ძარადან გადაჰყვიროდნენ სოფლის მოედანზე შეყრილ გლეხობას:

— ჩვენ მოგვეცით ხმა! თქვენს სატკივარს ჩვენ გარდა ვერავინ უწამლებს!

ნაპიეს² უფროსს, პარტიის ექვსისრიანი ემბლემით მკერდამშვე-ნებულ ცისფერ ტანსაცმელში გამოწყობილ საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარესა და სახალხო პარტიის ქაჩალ რეისს³ თავგზა დაბნეოდათ, უმწეოდ უვლიდნენ გარს საბარგო მანქანასთან შეგროვილ ამომრჩევლებს და ცდილობდნენ, როგორმე შეეტყუებინათ ისინი ყავახანაში. ყავახანის თავზე დროშები ფრიალებდა, შიგ კი ტრიბუნა მოეწყობოთ, ზედ სკოლის დირექტორი ასულთყო და ქადაგებდა: „თურქი გლეხი ქვეყნის ბატონ-პატრონია!“ მაგრამ ყურს ვინ უგდებდა! ნაპიეს უფროსმა ნახა, საქმეს ცუდი პირი უჩანდა, და გლეხების გასაფანტად უანდარმები გამოიძახა.

მაგრამ ამითაც ვერაფერი გააწყობ: დემოკრატების წარმომადგენელი მაგარი კაცი აღმოჩნდა:

— რას მიქვია უანდარმები! კანონს არაფერ არღვევს! — სახე-გაჭარხლებული ყვიროდა იგი. — ჩვენ კანონით დაშვებულ პროპაგანდას ვეწევი!

არადა, მართალი იყო.

ნაპიეს უფროსსა და რეისს სიმწრის ოფლი სდიოდათ. გამოუვალი მდგომარეობა იქმნებოდა. ანდაზისა არ იყოს: საითაც გავიქეცი, იქით წავიქეციო.

ერთბაშად მტვრის კორიანტელი ავარდა და მოედანზე მსუბუქი ავტომანქანა შემოიჭრა. მანქანიდან სამნი გადმოვიდნენ: ორი სა-

¹ დ ე მ ო კ რ ა ტ ე ბ ი — სახალხო დემოკრატიული პარტიის წევრები.

² ნ ა პ ი ე ს — მცირე აღმინისტრაციული ერთეული.

³ რ ე ი ს ი — თავმჯდომარე. აქ: სახალხო პარტიის საოლქო ორგანიზაციის თავმჯდომარე.

ხალხო პარტიის წარმომადგენელი უნდა ყოფილიყო: მკლავზე
ლენტები ეკეთათ, მესამეს კი, მინთანსა¹ და განიერ შარვალში გა-
მოწყობილ გლეხური გარეგნობის ჯმუხა კაცს ხელში საზი ეკავა.

აი, ეს არის აშული მეჰმედი, ამაზე გეუბნებოდით, — წარუდ-
გინეს რეისს ის ჯმუხა კაცი. რეისმა გაიღიმა: გამოაჩინა თავისი
სულ ცოტა, ოცდაოთხი კბილი და აშულს მხარზე ხელი დაჰკრა.

აშულმა ყავახანის საჩრდილობლის ქვეშ ერთი ადგილი შეარჩია,
ფეხი მოირთხა და სიმღერა დაიწყო.

აშულ მეჰმედს მაღალი და სასიამოვნო ტემბრის ხმა ჰქონდა.
როგორც ყველა აშული, ისიც დიდი გატაცებით, მთელი გრძნობით
მღეროდა. საბარგო მანქანასთან შეგროვილმა გლეხებმა ყავახანი-
საკენ გააპარეს თვალი. ცოტაც, და, სათითაოდ იქით გადაინაცვლეს,
საიდანაც სიმღერა ესმოდათ.

მეჰმედის სიმღერით მოხიბლულები აღტაცებას ველარ მალავ-
დნენ. აშულმა აქაურ გლეხობაში პოპულარული ერთი სიმღერაც
მიაყოლა და ყავახანის ეზო უკვე ხალხით გაიჭედა. ვისაც ადგილი
არ ეყო, დანგრეული ყორის გადაღმა მოკალათდა.

აშული თან მღეროდა და თან თვალებდახრილი თავის ოდნავი-
დაკვრით პასუხობდა ხალხის აღტაცებულ შეძახილებს.

აშულმა სიმღერა მოათავა და წარმოთქვა:

— ახლა ერთ ახალ სიმღერასაც გიმღერებთ, ჩემი გამოთქმულია:

სიჩუმე ჩამოვარდა. მეჰმედმა სიმებს ჩაშავებული თითები შე-
ახო და დაიწყო:

ათათურქი² ჩვენი მზეა
ინენუ³ — ჩვენი ბელადი.
რესპუბლიკის შვილები ვართ,
თურქეთის მსგავსი სად არი.

სიმღერის მელოდია მარშს მოგაგონებდათ, მაგრამ მეჰმედის
ტყბილი ხმა ოდნავ არბილებდა მის რიტმს და ხალხურ სიმღერას.
აახლოებდა:

ჩვენი სახალხო პარტია
ქომაგად მოგვევლინება,

¹ მ ი ნ თ ა ნ ი — მამაკაცის ზედა ჩასაცმელი.

² ა თ ა თ უ რ ქ ი — („თურქეთის მამა“) — მუსტაფა ქემალი, თურქეთის
პრეზიდენტი 1923—1938 წლებში.

³ ი ს მ ე თ ი ნ ე ნ უ — თურქეთის ყოფილი პრეზიდენტი.

ის არის ჩვენი პარტონი
ჩვენ კი — ერთგული შვილები.

ერთმანეთს ხელი ჩაკვიდოთ,
ყველა ერთობის კაცია,
ქვეყნიერებას მოვფინოთ,
რომ ვართ თურქეთის ნაცია.

ერთ-ერთმა, მკლავზე ლენტი რომ ეკეთა, რეიხს ჩასჩურჩულა:
— ყური უგდეთ, ყოველ სტროფში ჩვენი პარტიის ლოზუნგი
ურევია.

რეისი ბედნიერების მწვერვალზე იყო. თხუთმეტიოდე წუთის წინ
კი, ერჩია, მიწა გაჰხეთქოდა და შიგ ჩავარდნილიყო. ახლა უყურებდა
მეჭმედის სიმღერით მოხიბლულ გლეხებს და სიამოვნებით იფშვინეტ-
და ხელებს.

თურქ ხალხს ბრძოლაში რა დალღის,
არც არასდროს დალღილა,
ხალხს მთავრობა მხარს უმაგრებს,
მისი ბურჯიც ხალხია.

— მართალია, ჩვენი მთავრობა ხალხის მთავრობაა! ყოჩაღ, მი-
დი! — აქეზებდა დაწყებითი სკოლის მასწავლებელი.

მხარს დავუჭერთ ჩვენს მთავრობას,
ერთგულები ვართ ფიცისა...

— მხარს დავუჭერთ, მაშ რას ვიზამთ, — თქვა მსმენელებში
ვიღაცამ.

ვინც მთავრობასთან არ არის,
მტერია მშობელ მიწისა.

მეჭმედმა სიმღერა მოათავა და წინა რიგებში ჩამსხდარმა ბეიებ-
მა! ტაში დასცხეს. მათ სხვებიც აჰყვნენ. გლეხებს კიდევაც უკვირ-
დათ, როგორ მალე გახდნენ ბეიები სახალხო პარტიის მომხრეები.

აშულმა დრო აღარ დაკარგა და ახალი სიმღერა წამოიწყო:

ხალხის პარტიის შვილი ვარ,
დემოკრატიებთან რა მინდა,
ჩემი პარტიის რწმენა მაქვს,
ვერავინ გადამიბირებს.

¹ ბატონებმა.

მიკროფონიან საბარგო მანქანასთან აღარავინ დარჩენილიყო. დემოკრატების წარმომადგენლის ატირებას აღარაფერი უკლდა. საგანგებოდ ჩამოტანილ ტრანსპარანტს მანქანის ძარაზე აბრახუნებდა, უნდოდა, აშულის ხმა როგორმე ჩაეხშო. თან თავის მეგობრებს ეჩხუბებოდა. ბოლოს ველარ მოითმინა და ბრბოს შეერია:

— ყურს ნუ უგდებთ! ვერა ხედავთ, თავად პერანგი არ აცვია და მდიდრებს კი ეტმასნება, — ყვიროდა იგი, მაგრამ მისი ხმა მხოლოდ შვიდ-რვა კაცს თუ ესმოდა. გლეხები აშულს შემოხვეოდნენ და სახალხო პარტიის წარმომადგენლების მიერ დარიგებულ ბიულეტენებს ურნაში უშვებდნენ.

დემოკრატები უკვე უმწეონი იყვნენ. სულ ნახევარ საათში წაართვა მათ მეჭმედმა ხუთასამდე გლეხი, რომელთაც ის-ის იყო, დემოკრატების სასარგებლოდ უნდა მიეცათ ხმა.

სახალხო პარტიის მესვეურებმა, როგორც კი დაინახეს კენჭისყრის ბედი უკვე გადაწყვეტილიაო. აშული საჩქაროდ ისევ მანქანაში ჩასვეს და ახლა სხვა საარჩევნო უბნისაკენ გააქანეს.

*
* * *

სადაც კი მიიყვანეს, მეჭმედმა ყველგან იოლად მოიპოვა ამომრჩეველთა ხმები. დემოკრატები ვერ მიმხვდარიყვნენ, რატომ იყო, რომ თვით ყველაზე ოპოზიციურად განწყობილი რაიონების გლეხობაც კი, ამ ხმატკბილი აშულის მოსმენისთანავე იცვლიდა პოლიტიკურ სიმპათიებს.

ამ დროს დემოკრატიული პარტიის ერთი ლიდერი, შემთხვევით იმ ვილაიეთის ცენტრში ყოფილიყო. ჰოდა, მიხედა, ასე რომ გაგრძელდეს, მეჭმედი საღამომდე ოთხ-ხუთ სოფელში კიდევ წაგვართმევს ხმებსაო, და ამოქმედდა: ჩაჯდა მანქანაში და ჩავიდა იმ სოფლებში, სადაც მეჭმედი უნდა მოეყვანათ. მოახერხა, და მეჭმედი პირველად ამ დიდად პატივცემულ პირს მოჰგვარეს. დიდად პატივცემულმა პირმა მეჭმედს ხელი ჩამოართვა, ყავითა და ტკბილეულით გაუმასპინძლდა და თავაზიანად ჰკითხა:

— განა რა დაგიშავეთ დემოკრატებმა, რომ ასეთი წინააღმდეგი ხარ ჩვენი?

მეჭმედმა გულახდილად უთხრა, რომ დემოკრატებს, რასაკვირვე-

ლია, მისთვის არაფერი დაუშევებიათ, სახალხო პარტიამ კი დიდი სიკეთე გაუწია და ეს სიკეთე ორას ორმოცდაათი ლირით განისაზღვრებოდა.

— ადრე გეტქვა, ძმაო, — დიდად პატივცემულმა პირმა გაიღიმა და აშუღს შვიდი ასიგნაცია ჩაუთვალა: თითო ორმოცდაათ-ორმოცდაათ ლირიანი. სამაგიეროდ სთხოვა, იმ დღეს მეტი აღარ ემღერა.

მართლაც, პატივცემულ ბეისთან შეხვედრის შემდეგ მეჰმედი მანქანაში აღარ ჩაჯდა:

— დილიდან გაუჩერებლად მამღერებთ, ამდენი წანწალითაც დავიღალე, ბოლოს და ბოლოს. მე აშუღი ვარ და მაშინ ვმღერი, როცა მემღერება, რა ჩემი საქმეა პოლიტიკა! — განაცხადა მან.

აღარც თხოვნამ გასჭრა და აღარც მუდარამ. სხვა რა გზა ჰქონდათ — კიდეც 250 ლირა შეაძლიეს, მაგრამ მეჰმედს ამითაც ვერ შეაცვლევინეს გადაწყვეტილება.

სახალხო პარტიის წარმომადგენლებს მეზურნეებისა და მოცეკვაეების იმედილა დარჩათ, მაგრამ უკვე ნაშუაღლევს გაირკვა, რომ იმ სამ სოფელში, სადაც მეჰმედის მიყვანა ვერ მოახერხეს, ხმები ერთიანად დაკარგეს.

გვიან მიხვდა მეჰმედი, რა სისულელე ჩაიდინა. მაშინ რომ სახალხო პარტიისაგან შეთავაზებული ორას ორმოცდაათი ლირა აელო, დემოკრატები გასაჩუმებლად 350 ლირას კიდეც მისცემდნენ, და ამრიგად ორთავეს გვარაიანად გაფცქვნიდა.

საწყალი დიდხანს წუხდა ამაზე, მაგრამ მომდევნო წელს, მორიგ არჩევნებზე შეცდომა მარჯვედ გამოასწორა და კარგად გაისქელა ჯიბე.

ახლა გულმოდგინედ ემზადება ახალი არჩევნებისთვის — უკვე რვა სიმღერა შეთხზა: ოთხი სახალხო პარტიისათვის, ოთხი — დემოკრატიულისათვის. მეცხრე სიმღერაცა აქვს. იგი, ასე იწყება:

„თურქი ერის პარტია, ერის გზას მიჰყვება...“

მაგრამ ეს სიმღერა იმას დარჩება, ვინც მეტს გადაიხდის.

ორი მეზობელი

ვინც საქმის თავი და თავი მიზეზი არ იცის, ჰგონია, მტრობა ინდაურების გამო დაიწყო. შეცდომაა, მიუტევებელი შეცდომა!

ინდაურების საკითხი მხოლოდ ის ერთი წვეთი იყო, რომელმაც ფიალა აავსო.

სარაილი ხანუმი თითქოს მართალი იყო. გაგონილა, დღისით, მზისით ინდაურები წაასხან და მეზობლებმა ვერ დაინახოს?

— დაინახა, რასაკვირველია, დაინახა, — ამტკიცებდა სარაილი ხანუმი, — დაინახა, მაგრამ ჭიბრზე ხმა არ ამოიღო.

იფაქათ ხანუმმა ქურდი მართლაც დაინახა, მაგრამ თვალი მოარიდა, ვითომ არ დამინახავსო, შებრუნდა და შინ შევიდა.

მაგრამ იფაქათ ხანუმს იქნებ ჰქონდა ამ საქციელის მიზეზი? დიახ, იფაქათ ხანუმმა შური იძია თავისი ქათმების გამო. განა სარაილი ხანუმი არ იყო, ქათმის ჭირის დროს განზრახ რომ გამოუშვა ბაღში თავისი ავადმყოფი ქათმები?! მას შემდეგ სამი თვე გავიდა, მაგრამ იფაქათ ხანუმს ჯერაც არ დავიწყებია ეს ამბავი, ანდა როგორ დაავიწყდებოდა, როცა ზედიზედ დაეხოცა ლეგორნის ჯიშის ორგულა კვერცხის მდებელი მშვენიერი დედლები! სწორედ ამიტომაც ახლა ნიშნის მოგებით ამბობდა:

— ძალიანაც კარგი მიქნია, ეგრე მოუხდება, აღარას დავუკლებ, ამდროულა ქალი ინდაურების მწყემსად დავუდგები. მოუაროს თავის ქონებას და აღარავინ მოიპარავს.

თუმცა, როგორც მოგახსენეთ, ინდაურების საკითხი ის ერთი წვეთი იყო, რომელმაც ფიალა აავსო. სინამდვილეში კი მათი ბედის ვარსკვლავებზე გაჩენის დღიდან ზავი არ წერებულა.

რამდენადაც იფაქათ ხანუმი ძუნწია, იმდენად სარაილი ხანუმი ხელგაშლილია. ერთი სეჯადედან! არ დგება, მეორეს ლოცვა-ვედრება არაფრად ეპიტნავენ. თვალ-ტანადობითაც სულ სხვადასხვანაირები არიან: იფაქათ ხანუმი ერთი მოლუელი, თხუნელასავით ქა-

1 პატარა ნოხი, რომელზედაც იჩოქებენ მუსლიმები ლოცვის დროს.

ლია. სარაილი კი — მაღალი, ტანადი, სურმით თვალბმობხატული — ძველი დროის ჩერქეზის ქალს მოგავიწყებთ.

იფაქათ ხანუმი ხედავდა, რომ მისი ახალი მეზობელი ჯანმრთელი ქალი იყო, არც რევმატიზმი აწუხებდა, არც წელკავი (თუმცა ერთი ასაკისანი იყვნენ) და შურით გულზე სკდებოდა. სარაილი ხანუმს კი ის შურდა, რომ იფაქათს, ამ უბრალო წრის ქალს საკუთარი სახელი ჰქონდა. თავად კი კარიდან კარზე დაეხეტებოდა და მუდამ ბინის ქირას იხდიდა.

როცა სარაილი ხანუმი მათ მეზობლად გადმოვიდა, იფაქათ ხანუმი ეახლა და ახალმოსახლეობა მიულოცა. სარაილი ხანუმმა კი დარბაზობით არ უპასუხა. ასე სჩვეოდა: ყველას როდი უყადრებდა თავს. არც მალავდა თავის სიძულვილს იმათ მიმართ, ვინც სასახლის კარზე არ გაზრდილიყო. უბრალო ხალხს „ქალაქელებს“ ეძახდა, და დასცინოდა. ახალი რეჟიმის დაუძინებელი მტერი იყო, ძველ დროს მისტიროდა და წამდაუწუმ იმეორებდა: „თავი ფეხებად იქცა და ფეხები თავადო“. ის კი არადა, ზოგჯერ ჩვენს ლიდერებსაც უკადრისად იხსენიებდა: „მათი უდიდებულესობა ეს ჩვენი უნახავისშვილები“, — იტყოდა ხოლმე.

ასეთი შეხედულებების პატრონი, რასაკვირველია, თავს არ გაუყადრებდა იფაქათ ხანუმს — უბადრუკი მექარის ცოლს.

იფაქათ ხანუმი ერთი უპრეტენზიო ქალი იყო. მეზობლის კუდაბზიკობა თვალში არ მოსდიოდა და ზურგს უკან კიდევ კიცხავდა:

— ნეტავი რას იპრანჭები, შე დამთხვეულო, დიდი ამბავი, თუ სულთან რეშადს ხელებს აბანიებდი. ყურები წაილო: „სასახლეში ასე ვჭამდით, სასახლეში ასე ვერთობოდით!“ წავიდა, ხანუმ, ის დრო. ახლა სხვაა, ახლა რესპუბლიკაა!

მაგრამ იდეოლოგიური საკითხი ამ სხვადასხვა მსოფლმხედველობის აღამიანთა დაძაბული ურთიერთობის მხოლოდ ერთი, მეორეხარისხოვანი მიზეზი იყო. მათ სიძულვილს უფრო რთული და ღრმა საფუძველი ჰქონდა. მე მგონი, მათ შორის *a priori* არსებობდა შური და ამიტომ ყოველდღიური ცხოვრების წვრილმანებში გულის მოსაოხებელ საბაბს იოლად პოულობდნენ.

მაგალითად: სარაილის ბაღში დიდი ლეღვის ხე იდგა. იფაქათ ხანუმს კი მხოლოდ ორი კომშის ხე ედგა. თითქოს ჯიბრზე, იფაქათ ხანუმს ქრონიკული კუჭშეკრულობა ჰქლავდა და კომში არ ეჭმებოდა. ექიმმა ურჩია, უზმოზე ლეღვი ეჭამა და ახლა, როცა

ხედავდა, როგორ იდგა სარაილი ხანუმი თავისი ხის ძირში და ლელვს შეექცეოდა, გულზე სკდებოდა, თითქოს კარგად მყოფს ლელვის ჭამა აკრძალული ჰქონოდა.

— ჯიბრზე აკეთებს, გეუბნებით, ჯიბრზე აკეთებს, — ამტკიცებდა იგი.

— გეჩვენებათ, იფაქათ ხანუმ, ჯიბრი რა შუაშია, ქალი თავის ბაღში თავის ხილს შეეჭამს, მაშ რას იზამს. თქვენც ნუ შეხედავთ, ყურადღებას ნუ მიაქცევთ, — ვაშშვიდებდი მე.

საბრალო ქალი მორჩილად მისმენდა, მიჯერებდა და ერთ-ორ დღეს მოსვენებული იყო. მაგრამ მერე ისევ გაჩნდებოდა რაიმე საბაბი და ყიამეთი ატყდებოდა. მეც რა მექნა, სულ დაარაჯად ხომ ვერ დავუდგებოდი?!

როცა იფაქათ ხანუმს ვაშოშმინებდი, ჰაჯი ბეი, ღმერთმა მშვიდობა მისცეს, სარაილი ხანუმის მოთვინიერებას ცდილობდა:

— ქალბატონებო, ნუ ჩხუბობთ, ნუ კადრულობთ, არ არის მოსაწონი უთანხმოება მეზობელთა შორის.

მაგრამ აკი მოგახსენეთ, სარაილის ასე იოლად ვერაფერს შეასმენდით. ინდაურების საკითხმაც სწორედ მაშინ იფეთქა, როცა ცივი ომი მიმდინარეობდა. იგი ჰგავდა ორ დიდ სახელმწიფოს შორის დიპლომატიური ურთიერთობის გაწყვეტას, როცა ეს სახელმწიფოები ომის მიჯნაზე დგანან და საზღვრებთან დაკავშირებულ უმნიშვნელო საკითხს განხეთქილების საბაბად იყენებენ.

ომი კი მოახლოებულ არჩევნებამდე, თოთხმეტ მასამდე, რამდენიმე კვირით ადრე დაიწყო. იმ დილას იფაქათ ხანუმს პამიდვრის ნერგები მოერწყა, საადრეო კიტრები დაეკრიფა და ბაღიდან ბრუნდებოდა. ამ დროს დაინახა, რომ სარაილი ხანუმმა კიბეზე ჩამოირბინა. ხელში გაზეთი „ჯუმპურიეთი“ ეჭირა.

სარაილი ხანუმი და ასეთი სირბილი? სარაილი ხანუმი და გაზეთი? წარმოუდგენელი ამბავია! იფაქათ ხანუმმა, ჩემი არ იყოს, იგრძნო, რომ აქ რაღაც იმალეობოდა. საკითხიც მალე გაიკრევა: სარაილი ხანუმის სიძე, ლიცეუმის დირექტორი, აღმოსავლეთის რომელიღაც ვილაეთს სახალხო პარტიის დეპუტატად წამოეყენებინა.

ამის გამგონე იფაქათ ხანუმი მთლად გალურჯდა, ცხვირსახოცი კბილებით დაგლიჯა, დაადო პირი და მოყვა ლანძღვა-გინებას. ეს საცოდავი, ღვთისმოშიში ქალი მთელი ათი წუთი მძვინვარებდა და

ბობოქრობდა. რა სიტყვები არ დახარჯა! ავსიტყვაობაში მასთან ეროვნული პარტიის ლიდერებიც კი ვერ მოვიდოდნენ.

— რაო, ქვეყანაზე კაცი გაწყდა? — ყვიროდა გამწარებული, — სახალხო პარტიის ლიდერებს თავის ნაცვლად ბოლოკი ადგათ? სა-რაილის სიძვეც ფადიშაპის მომხრე იქნება. ახლავე უნდა წავიდე და პოლიციას შევატყობინო.

— დამშვიდდი, იფაქათ ხანუმ, თავს გაუფრთხილდი, ხომ იცი, მაღალი წნევა გაქვს, მოკვდები, — ვეუბნებოლი მე.

— გარუმდით დეიდა, არავინ გაგიგოთ, თორემ პენსიას მოგიხ-სნიან, — აფრთხილებდა ნათესავი ქალი, მაგრამ იფაქათ ხანუმს აღარაფერი ესმოდა, მეგონა, სულს გააფრთხობდა, მაგრამ რა სათ-ქმელია, მეორე დილას ისევ თავიდან დაიწყო.

მოკლედ, საქმე გაიჩინა: კარდაკარ, ქუჩა-ქუჩა დადიოდა და ყვე-ლას ეხვეწებოდა:

— შვილებს გაფიცებთ, თქვენი ქმრების სიცოცხლეს, თქვენი მამების მზეს, ნუ მისცემთ ხმას სახალხო პარტიას!

ისე შემოსწერა სახალხო პარტიას, რომ როცა ისმეთ ინენუს თეთრმა მატარებელმა ჩაიარა და მთელი ერენქოის ბაყლები და ნოქ-რები გარეთ გამოეფინენ, ფანჯარასთანაც კი არ მისულა, სამზარე-ულოში ჩავიდა და ნივრის რჩევა დაიწყო.

ამ დროს კი სარაილი ხანუმი ვარდივით იფურჩქნებოდა. ახლა უკვე „უნახავისშვილების“ თავგამოდებული დამცველი გახდა.

არჩევნები ახლოვდებოდა და მეზობლებიც აძლიერებდნენ თავიანთ პროპაგანდისტულ მოღვაწეობას.

მოთმინებით ველოდით, რით გათავდებოდა საქმე, რომ ერთ ხუთშაბათ დილას საბრალო იფაქათი შინ უგრძნობელი მოიტანეს. სისხლი გამოუშვეს, ნემსი გაუკეთეს, არაფერმა უშველა. ექიმმა კე-ფა მოიფხანა:

— დაიბარეთ სტამბოლიდან ამისი მონაგარიო, — თქვა და წავიდა.

მთელ დღეს სასთუმალთან ვუსხედით. საღამო ხანს თვალი გა-ახილა და იკითხა:

— გავიდა?

— ვერა, — ვუპასუხე, — ვერ გავიდა. სახალხო პარტია მთლიანად გააშავეს.

და თქვენ წარმოიდგინეთ, ბატონებო, ამ ორმა სიტყვამ გააკეთა ის, რაც ვერც ექიმმა შესძლო და ვერც წამალმა.

სამ დღეში ფეხზე იყო.

გარწმუნებთ, დემოკრატიულ პარტიას ასეთი უჩინარი ქომავლებიცა ჰყავს. თანაც იფაქათ ხანუმი ერთი უანგარო ქალია — ფიქრადაც არ მოსდის, ამ სამსახურისათვის გასამრჯელო შოითხოვოს. მთავრობას დეპუტატობას არ ედავება და მინისტრობას. არც შტრასბურგის საბჭოზე უჭირავს თვალი და არც სტამბოლის მუნიციპალიტეტის წევრობაზე. მისი სურვილი ერთ ფურცელ ქაღალდს არა სცილდება. ამ ქაღალდს დემოკრატიული პარტიის შტამში უნდა ამშვენებდეს და კორიოდე სტრიქონი წარწერა იფაქათ ჰანუმის დამსახურებას აცნობდეს მკითხველს.

ეს ქაღალდი ფოსტალიონმა მთელი უბნის დასაწახად უნდა გადასცეს მას. იფაქათ ხანუმი ქაღალდს ეზოშივე გახსნის და მედიღურად გაჰხედავს სარაილი ხანუმის სახლს.

ეს არის და ეს. იმედი მაქვს, დემოკრატიული პარტიის მოღვაწენი ამ წყალობას არ დაამადლიან. ვიცი, მათ ამჟამად აღარ სჭირდებათ იფაქათ ხანუმის ლოცვა-კურთხევა, მაგრამ კაცნი ვართ, ერთი დღეც იქნება...

წინათქმა	5
მთარგმნელისაგან	7
თორმეტს აკლია ერთი წუთი	9
წვიმლა შიშპანზე	21
ბანქოს დასტაში	41
აუქციონი	46
ფეხი	62
Made in U. S. A.	83
Allegro ma non. troppo	93
ჩვენი უბნის აფთიაქში	103
ოზნიქელი ყარყატი	112
ოთხნი ერთ კატარლაზე	119
გაუმარჯოს დემოკრატიას!	122
ორი მეზობელი	127

ХАЛДУН ТАНЕР
БЕЗ ОДНОЙ МИНУТЫ ДВЕНАДЦАТЬ

Рассказы
(На грузинском языке)

Издательство «Мерани», Руставели 42,
Тбилиси 1972

რედაქტორი ე. კეკელაძე
მხატვარი ჯ. ლოღულა
მხატვრული რედაქტორი სპ. ცინცაძე
ტექნიკური რედაქტორი თ. ნათიშვილი
კორექტორი ლ. არაბიძე
გამომწვევები ჰ. ტაბატაძე

გადეცა წარმოებას 20/III-72 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12/VI-72 წ.
ქაღალდის ზომა 60×84¹/₁₆. საბეჭდი № 2.
ნაბეჭდი თაბახი 8,25. სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 6,26.
ფასი 32 კაპ. ტირაჟი 40.000. შეკვ. № 356.

გამომცემლობა „მერანი“, რუსთაველის 42. თბილისი 1972 წ.

სტამბა № 1, თბილისი, ორჯონიკიძის ქ. № 50.
Типография № 1, Тбилиси, ул. Орджоникидзе № 50.